el.
5

P. O. rel 3355

Puschkin

P. O. rel. 3355

Puschkin

Výbor básní

ALEXANDRA PUŠKINA.

Vydává

V. Č. BENDL.

SVAZEK I.

Básně rozpravné.

V Písku 1859.
Tisk a sklad Václava Vetterla.

44-13K.

Alexandra Puškina

BÁSNĚ ROZPRAVNÉ.

Z ruského přeložil

V. Č. BENDL.

Ctěte věštce, Bohem nadšeného;
Ont ne méně v říši duchů platí,
Nežli mudřec, jenž se myslí tratí
V hloubi oceánu hvězdnatého.
Jeho svobodný zrak tamo pne se,
Kam se nikdy filosofů hledy
Směle neodváží na výzvědy,
Ani smělý tubus nedonese.

J. P. Koubek.

V Písku 1859.

Tisk a sklad Václava Vetterla.

BIBLIOTHECA
REGLA
MONACENSIS

JEHO SLOVUTNOSTI PÁNU

PANU

FRANTIŠKU PALACKÉMU,

HISTORIOGRAFU ČESKÝCH STAVŮ, SPOLUČLENU UČENÝCH
SPOLEČNOSTÍ PRAŽSKÉ, VÍDENSKÉ, PEŠTSKÉ, MNICHOVSKÉ,
HOŘELICKÉ, VRATISLAVSKÉ

a t. d. a t. d.

s hlubokou úctou vènuje

Překladatel.

PŘEDMLUVA.

Odvažuji se, českému obecenstvu podávati výbor básní ruského genia, *Alexandra Puškina.* — Poznav pěvce tohoto nejprvé z některých ballad, Fr. L. Čelakovským přeložených, později pak v přednáškách páně Hankových obeznámiv se s původními spisy jeho, zvláště s Eugenem Oněginým: počal jsem některé delší rozpravné básně Al. Puškina překládati, a uveřejnil je ve spisech periodických. Že mi překlad z počátku mnoho obtíží působil, uzná každý, kdožkoli sám rýmované verše z ruštiny překládati se jal — i snadno též poznati, že v mém prvním překladu, v kavkazském totiž plenníku tyto obtíže značně se jeví. —

Nemyslil jsem nikdy, vydati Puškina ve zvláštním díle, dobře znaje osudy nejedněch se-

braných spisův básnických, u nás vyšlých. A však: hlavní práce Alexandra Puškina, Eugen Oněgin, se nedá pro svou rozsáhlost v časopise uveřejniti, a jakožto slavné dílo slovanské má ovšem dosti práva, vystoupiti v naší literatuře vedle mnoha jiných věcí, zajisté nepatrnějších. Kromě toho byl jsem od mnohých kompetentních lidí — nemysliž nikdo, že od kamerádů — k vydání svých překladů vybízen. A já pevně doufám, že si Puškin také u nás získá oblibu a lásku, jako na Rusi nesmírné nadšení vzbudil. —

Celý výbor bude sestávati ze tří svazků: první tento obsahuje rozpravné básně většího objemu, jakož i dramatické dílo: „Boris Godunov.“

V svazku druhém bude obsažen Eugen Oněgin, román ve verších, jemužto jsem, jakož nejpřednějšímu dílu literatury ruské, zvláštní věnoval péči; i podám ho obecenstvu beze všeho zkrácení tak, kterak byl v carském vydání v Petrohradě r. 1838 vytištěn, vynechaje ovšem toho, co ruská censura vytrhla. O básni: „Eugen Oněgin“ vyjádřil se výtečný německý překladatel Puškina, Bedřich Bodenstedt: žeť to dílo, jsoucí pro Rusko podobného významu jako pro Německo Goethe-ho Faust

— ovšem jen co do důležitosti, nikoli co do směru.

Svazek třetí, k němuž podobizna Puškina přidána bude, budou zaujímati ballady a romance, básně lyrické a národní, jakož i přidán bude důkladný životopis a kritický rozbor spisův Al. Puškina.

Že ve svém překladu některých prací neuveřejním, nebude mi tuším nikdo za zlé pokládati; tak hned první dílo, jež podal obecenstvu: „Ruslan a Ludmila,“ jesti práce mladistvá a zaujala by příliš mnoho místa. Taktéž i vynechám některé zlomky dramatické. A však obecenstvo naše z Eugena Oněgina nejlépe pozná ducha tohoto nejslavnějsího pěvce ruského, jehožto trůn po onom smutném souboji (r. 1836) osiřel a posud obsazen není.

Stručný životopis Puškina podal jsem v časopise českého Muzea (1854, 2. sv.) a jelikož — jak podotknuto — o něm i spisech jeho ve svazku třetím šíře promluviti hodlám, stůj zde pouze tolik, co bezprostředně se týče prvního tohoto svazku.

V dvacátém prvním roku svém vydal Puškin první větší báseň: Ruslan a Ludmila. Po jejím vydání strhla se pravá bouře v literatuře ruské, kritikové nevěděli co s ní počít — ne-

dala se do pedantických jejich forem nikterak vtěsnati, i dovedli brzy to, brzy ono proti ní namítati. Leč co platno: obecenstvo nedbalo na časopisecké křiky a kupovalo Ruslana s Ludmilou i obdivovalo je. —

Několik básní, v mladistvém zápalu utvořených zavdalo příčinu, že byl Puškin vypovězen do Bessarabie; tu pilně studoval a cestoval; takto seznal tamější mravy a přírodu: a odtudž ona názorná pravda u vykreslení krajin a mravů v jeho básních, v oné periodě sepsaných. — Nelze ale upírati, že v mnohých básních z oněch dob se ještě znamenitě jeví vliv Byronův, jejž si Puškin mezi všemi básníky nejvíce zamiloval, ač později — sprostiv se vlivu tohoto, jenž naň beztoho více škodlivě než prospěšně působil — docela samostatně vystupuje. — Zvláště dvě básně jsou v tomto duchu psány: „Kavkazský plenník“ a „Cikáni.“

Plenník, co epická báseň ne tak skvělý, vyznačuje se více krasami lyrickými a luznými obrazy. Básník sám, dostav po několika letech exemplář této básně do rukou, velmi vhodně se o vlastní práci vyjádřil: „Přiznávám se, že jsem báseň tu s velikým potěšením opět četl. Vše ještě slabo, nedozrálo, mladistvo; jesti v ní však pravda a z větší části vše právě

cítěno a dobře vyjádřeno. Za svůj výsledek má co děkovati hlavně místům lyrickým.“

V „cikánech“ se nám objevuje velmi věrně kreslený obrázek kočujících cikánů — a blasirovaný Aleko v kruhu jejich hrá zajisté poučnou rolli pro mnohé, kteříž za našich časů podobně chorují.

Do též periody (1820—1826) náležejí též básně: Hrabě Nulín, Bachčisarajský fontán a Bratří loupežníci.

Nulín jest obrázek ze života, směle a lehce nakreslený — nedostupuje však výše ostatních básní rozpravných; než za to v Bachčisarajském fontánu dýše nejjemnější poezie, a dokonalost formy pojí se tu s krásou myšlenek; jesti to poetický démant, v němž se září krásný půlostrov Krim s tatarskou onou Alhambrou, Bachčisarajem. Celá báseň je jakoby protkána závojem poetických vnad, a vše osoby jsou vylíčeny básnickou pravdou: i chán Girej i obě ženské, Marie, ta severní lilie, i Zaréma, ten horoucí jihu květ. — Báseň: Bratří loupežníci pokládá se na Rusi za jednu z nejpůvodnějších a nejznačnějších prací Alexandra Puškina — u nás však fontán jistotně obdrží přednost.

Vše tuto jmenované básně jsou z doby

vyhnanství, z něhož básník náš byl v čas korunovací cara Mikuláše (r. 1826) nazpět povolán a jmenován historiografem Petra I. s ročním platem 6000 rublů. — Na to roku 1829 vydal svou historickou, tři zpěvy obsahující báseň: Poltava, v nížto dospěl na vrchol slohu rozpravného. V díle tom nalezáme nejpamátnější periodu dějin ruských básnicky nakreslenu a zdařile promyšleným plánem v celek uvedenu. Láska pak mladé kněžny Marie Kočubejovny k starému hetmanu Mazepovi se vine co poetické pásmo všemi zpěvy. Někteří, zvláště němečtí kritikové, nemálo hubovali na Poltavu; nelíbil se jim Mazepa, jenž prý je co příliš krutý zločinec vylíčen. Měli nejspíše na mysli Mazepu Angličana Byrona, jenž ho kreslil co pážete, nikoli co vzpourného starého hetmana. Než slyšme, co jim na tuto námitku odpovídá sám Němec, Bedřich Bodenstedt: „Tito pánové — nadšení nohsledové Vilmara a jeho výkladu Nibelungenliedu — měli by důslednými si zůstati a na ukrutném Hagenu neobdivovati se tomu, co na starém Mazepovi zatracují. Hagen zajisté, vzdor té velice vychvalované věrnosti, přec jesti a zůstane větší ohavou než Mazepa. Hagen zavraždí ušlechtilého Sigfrieda, jenž mu nikdy neublížil, ni-

čemným spůsobem se prvé dozvěděv o jeho zranitelném místě, zavraždí jej zákeřnicky a babsky ze zadu, a tento čin v každém ohledu hanebný nespáše z osobní msty, nýbrž z manské věrnosti k své velitelce Brunhildě, anaž se do země teprv přivdala. Leč manská tato věrnost k nové paní své není mu závadou, přelstiti Chrimhildu, bývalou svou velitelku, anaž před očima jeho vyrostla a kvetoucí pannou i štěstnou paní se stala, ji oklamati a celé blaho žití jejího zničiti. Kdo v tomto může cosi velikého, poetického nalezti, tomu jeho cit nezávidím. — Mazepa jesti sice tolikéž mstivý, zchytralý zločinec, jenž k uskutečnění svých záměrův, mstou a ctižádostí mu kázaných, nižádných prostředků se neštítí; leč v motivech jeho spatřujeme přec mnohem více lidskosti i více poezie, než v oné manské věrnosti Hagenově, anaž slouží toliko vášni a mstivosti hrdé ženy.“ —

Zbývá mi jenom ještě se tuto zmíniti o dramatickém díle: Boris Godunov, taktéž v prvním svazku umístěném. Ponejprv vyšel Boris r. 1830, ač byl již dříve hotov. Není to drama v pravém smyslu slova. Puškin chtě onnu periodu dějin ruských (k čemuž hlavně Karamzina použil) poeticky vylíčiti, volil jenom

formu dramatickou, maje ji za nejpřiměřenější své práci. K divadelním představením se Godunov dočista nehodí. Co se týče básnické ceny tohoto díla, jsem toho náhledu (ač vím, že se v tom ohledu u nás s odpůrci potkám), že náleží na jedno z předních míst. —

Druhý svazek vyjde, jak mile to dovolí okolnosti tiskové.

Konečně vzdávám srdečné díky p. V. Janotovi, učiteli a redaktoru, a panu Karlu Ningrovi, c. k. professoru v Písku, že za mé vzdálenosti korrekturu tisku laskavě vedli.

V Č. BUDĚJOVICÍCH, v den
ss. apoštolů slovanských 1859.

Václav Bendl.

BÁSNĚ ROZPRAVNÉ.

BIBLIOTECA

Bachčisarajský Fontán.

Chán Girej sedí skloniv zrak;
Dým z jantaru se valem rojí;
Sbor sluhův, jakby halen v mrak,
Kol chána zasmušile stojí.—
Ve dvorci vše tak ticho bylo,
S pokornou úctou každý pohlížel,
Jak v pánu válčí vztek a žel,
Jak na tvář se mu mračno rozložilo.
Leč hrdý vládce mžíkem pokynul,
Netrpělivě rukou pošinul,
A hle, hned otroci se hrnou ven.

V svých komnatách dlí samoten.
A prsa dmou se jemu volněji,
A přísné čelo ještě živěji
Vytýká zlobu vroucí hlubiny.
Tak o zálivu lesklé hladiny
Mrakové bouřní se odrážejí.

Což hrdou jeho duší zachvívá?
Jaká myšlénka hlavou provívá?

Chce válku s Rusií snad vést?
Či Polsce kázat zhoubnou zvěst?
Snad po mstě hoří krvavé,
Snad u vojště se zrada strojí,
Neb horských národův se bojí,
Či lstivý Janov kuje pikle své?

Aj, vždyť ho nudí hluky bojové,
Teď ruka ukrutných se šavlí leká,
A válka — taf mu předaleká! —
Tož snad se do harému chána
Po stezkách tajných zrada dostala,
Snad otrokyně rozhárána
Své srdce gjauru oddala? —

Ne; — krásné Girejovy ženy
Ni myslit ani toužit nemohou,
A kvetou v ticho zahaleny;
Pod chladnou, přísnou ostrahou
Bez lásky v prázdném míru vadnou,
Majíce pouze nudnost chladnou.

Vždy v tomtéž rozmařilém vězení
Jich lesk je ukryt pro vše světy,
Jak ve skleníku dusné koření,
I Arabie mdlobonosné květy.
Unyle pro ně vezdy dál a dále
Dni, měsíce a léta uplývají,
Co tichý zdroj, znenáhla, stále
Jich mladost, a s ní lásku urývají.
A jednostejný každý den,
Vše hodiny tak líně plynou;

V harému lenost vládne jen,
A zřídka ženám slasti kynou.

Mladistvé děvy v touze vzňaté
Své prázdné srdce samy klamají;
Tu mění šaty přebohaté,
Tu v hrách se, v rozhovorech kochají,
Tu poslouchají šum vod živoucích,
V průzračné vlnky pohlížejí,
A při tom v stínu stromů chladících
Se lehkou nožkou procházejí.—
Leč mezi nimi chodí zlý eunuch,
Jejž marná, marná práce unikat;
Ten řevný jeho zrak a bystrý sluch
Ten věčně bdí a nejde nikdy spat.
Staráním bedlivým již uchystal
Řád věčný. Co se líbí chánu,
Tot svatý zákon proň se stal,
Ba nejhlavnější část koránu
Tak horlivě a přísně nechová.
O lásku duše jeho nestojí;
Jak socha chladná, kovová
Se výsměchu a nenávisti nebojí,
Urážky naň když děvy vyrojí;
Vše oslyší: i zraky jemné,
I tichý vzdech i šepty temné.—
Ont zná již dobře ženský mrav,
Vyskoumal lsti těch krásných hlav
I v svobodě i v nevoli.
Zrak něžný, líce uslzené
Nepohne srdce otupené,
Žal jejich—ten ho nebolí.—

*

Spustivše lehké bujné vlasy
Když spěší jaté děvice
Se koupat v horké parné časy,
A lijou vlnky chladné vodice
Na svoje čarovabné krásy:
Tuť strážce zábav nevinných
Již zde! A zírá on tak lhostejně
Roj obnažených vnad těch rozkošných,
On po harému v noční tmě
Neslyšným kročejem se brodě
Potajmu hledí na děvice mladé,
A k poslušným se dveřím krade,
Od lože k loži tiše chodě.
V ochraně věčné chánských žen
Střežívá jejich klidný sen,
Poslouchá každé noční šeptnutí,
Dychání, vzdech i tiché pohnutí,
Vše slídí mocen, ukruten.
A běda té, jejížto v snění ret
Snad jméno cizí šepotal,
Neb jížby sladkých ústek med
Své družce hříšné city zpovídal.—

Proč Girejův se v smutek noří duch?
Čibuk již nevysílá dýmu roje,
A tiše, ba i dýchati se boje,
U dveří na znamení ždá eunuch.
A vstává zasmušilý pán,
V dumání, mrak a ticho pohřižen,
Jde zvolna ve rozkošný stan
Nedávno ještě milých žen.....
Již čekajíce chána svého

Kol vodotrysku veselého,
Zde na kobercích hedbávných
Ve tlupě rozpustilé seděly,
A s dětským radováním hleděly,
Jak ryby v jasné hlubině
Na mramorovém plují dně,
A pak jim do vod průzračných
Prsténky, náušnice házely.
A při tom vezdy nevolnice
Vkol vonný šerbet podávaly,
A zvučnou píseň zpívajíce
Ves harém v rozkoš rozháraly.

* *
*

Tatarská píseň.

Dobré nebe kyne člověku
Náhradu za slzy, strast,
Blažen Fakir*), uzřevší Mekku,
Nebeskou tam uživ slast.

Blažen, slavné břehy Dunaje
Smrtí svou kdo osvětí,
Jemu v náruč děvice ráje
S usmíváním poletí.

Blaženější však, kdo Zarému,
Mír a něhu miluje,

---

*) Fakir, vlastně chudák, u Muhamedánů žebravý mnich.

Kdo jak růži v stínu harému
Tebe, drahá, celuje!—

* *
*

Tak pějí.—Nevidět však *Zarému!*
Kdež hvězda lásky, krása harému?...
Ach bleda, žalně skormoucena
Neslouchá chválu milostnou;
Jak palma, bouří zachvácena,
Hlavinku sklání spanilou.
Nad ničím již se neraduje,—
Girej Zarému nemiluje!....
On zradil ji!....

Leč—jakova to lest?
Gruzinko, kdož ti krásou roven jest?
Ty kolem skvěle liljového čela
Jsi lesklou kosu dvakrát zatáčela„
Tvých čarovabných očí moc
Dne jasnější jest, černější než noc.
Čí hlahol jeví bouřněji
Tu vášeň sladkých želání?
Čí horké políbení vroucněji
Nad tvoje rozohněné líbání?
Zdaž srdce, tebou oblažené,
Tě pro jinou kdy zapomene?...

Však lhostejně a ukruten
Girej přezřel tvé vabné krásy,
A tráví noční chladné časy
Tak zamračen a samoten,

Odtud co polská kněžna lapena
V harému jeho pláče zamčena....

Nedávno teprv *Marje* krásná
Cizinské nebe spatřila,
Nedávno jako hvězda jasná
V otcovském zámku ještě zářila;
Stařičký otec jí se pyšníval,
Svým nebem vždy ji nazýval,
A nač jen ladná děva choutku měla,
Již láska jeho splniti to spěla.
Jen jednu starost, péči měl,
By osud drahé dcerušky se skvěl
Vždy jasně jako jarní den;
By ani okamžitý smutný sen
Se v krásnou duši její nevnímal,
By její duch si vezdy vzpomínal
S rozkošným blahem onen čas,
Kdy laskavě ji poutal otcův hlas,
Dni zábav, zniknuvší co větrů vání.
Vše vábilo k ní: tiché počínání,
To hnutí harmonické, bodré,
I očka, chrpy temnomodré.
A přírody ty dary milé
Spanilým vkusem vabně krášlila,
A o slavnostní vezdy chvíle
Při hodech harfou rozkoš kouzlila.

Však též i tlupy velmožův
Po srdci krásné Marje toužily,
A celé roje švarných jinochův
Jen o ní v tajném bolu blouznily.

Leč v mírném tichu duše své
Kochání ona ještě nepoznala,
Za sladké doby mladistvé,
U otce v kruhu družek svých
Jen zábavám se věnovala.

V tom houfy Tatařínů hubivých
Na Polsku hrnou se co řeka,
Ni s takým proudem ohňů zlícených
Po žatvě hrozný požár těká.
A vojnou, rukou vrahů ukrutných
Kvetoucí kraj ten spustošen!
Ztad vyhynuly klidné zábavy,
I truchlí vísky, doubravy,
A pyšný zámek opuštěn!...
Utichla Marinčina komnata;
V domácí kapli, v nížto při svíci
Ostatky předkův odpočívají,
Se znakem a s korunou knížecí
Nového hosta mrtví vítají.
Ach, otec v hrobě — dcerka zajata —
Zlý dědic v krásném zámku velí,
A rodná země, ve jho upiata,
Nad svojí spoustou truchlí, želí.....

A v Bachčisarajské ty dvory
Chán mladou kněžnu zahaluje,
V otroctví, nezřic známé hory,
Marie pláče, hořekuje.
Girej však vele cení ji a ošetřuje;
Unytí její, slzy, bol a sten

Pobouří chánův krátky sen,
Ba k vůli ní i přísnému
Ulehčil mravu v harému.
Ukrutný strážce chánských žen
K ní vedne ani vnoci nechodí,
Dech její nestřeží, ni její sen,
Kolem jejího lůžka nebrodí;
Ba nesmí urážlivé oko své
Na čaropůvab její utkati —
Smít sama jenom v lázni tajemné
Se s otrokyní starou koupati.
Sám chán se bojí děvy uchvácené
Mír tichý, smutný kaliti;
V harému části ustraněné
Můž' ona pro se tráviti,
A v komnatce té zahalené
Duch vyšší zdá se sídliti.
Tam vedne vnoci lampa hoří,
Zářic na obraz svaté Panny,
Jíž v žalu svém se Marje koří;
V budoucnost smutný zrak svůj noří,
A víra pokorná v ní bytuje;
Že v krátce půjde v lepší stany,
Tajemné tušení jí zvěstuje. —
Tam děva hořké slzy prolívá
Dál závistivých družek svých,
A vše když blahem, slastí oplývá,
A hárá v něhách vášnivých:
Jak svatyni tu ona ukrývá
Ten osamělý koutek svůj. — —
Tak srdce, žertvu zablouzení,
U víru hříšných opojení

Chránívá jedna svatá záloha,
Cit jeden, Bohem vdechnutý.....

* * *

Noc vzešla.— V tmavý stín se halí
Tauridské role úrodné;
Ve tichém stínu laurů zdálí
Slavíka slyšet pění půvabné.
Za sborem hvězd se luna ukazuje,
A s bezoblačné čisté říše
Na lesy, doliny a výše
Svit temný lejíc zvolna pluje.

V bílé se roucho zahalíce,
Co lehké stíny jen se míhajíce,
Po městě rozesáhlém za šera
Se Tatařínův ženy scházejí,
A jedna k druhé hbitě spíšejí,
Tam zažit příjemného večera.

Spí Bachčisaraj—spí harém,
A sladká něha vládne v něm.
Vše ticho jest, aniž co kalí mír
Té mrtvé noci.— Plíživ se jak štír
Již vykonal svou stráž eunuch.
Teď spí;—však přece vždy se lekaje,
Děsí se spící jeho duch,
Jej straší nejlehčí ves ruch,
Před zradou pokoje mu nedaje.

Tu kvapný šepot, šum a sten,
Tu křik zas slyší jeho sen;
A nevěrným byv sklamán sluchem,
Se budí, chvěje, strachuje,
Napiatým proniká vše uchem—
Leč vůkol svaté ticho panuje;
Jen vodomety sladkozvučné
Z žalářův mramorových trýskají,
A s milou růží nerozlučné
Slavíkův písně rozkoš sálají;
A eunuch dlouho napíná svůj sluch,
Až v sen zas padá mdlý ten jeho duch.

Jak vabny jsou ty krásy temné
Přeladných nocí východních,
Jak sladko uplývají noci jemné
Koránu přitulenců rozkošných.
Jaká to něha v domech jich,
V těch sadech čaropůvabných,
V harému, slast kde tichá vládne,
Kde pode pláštěm luny ladné
Vše plno tajemství a ticha,
Kde se tak sladce žárem dýchá!

. . . . . .

Vše ženy spí—jen jedna bdí.—
Ta jedva dýše—s lože vstane—
Jde; ruka chví se, žár v ní plane;
V tmě noční otevírá dvéře,
Jde, stane, dál se zvolna béře...
V dřímotě lehké, ves již bouří ruch,
Před ní tu leží stráživý eunuch.

Ach, srdce jeho nelze uplakat,
Leč pokoj sna, ten možná oklamat—
Zaréma proklouzla co duch . . .
. . . . . .

Tu dvéře jsou; ve bázni děsné tkvíc,
Se rukou, anaž utuhla se chvíc,
Věrného zámku jižjiž dotknula—
Již vešla... duše její ztrnula.
Zář věčné lampy uzemdlená,
A schránka smutně ozářená,
Přečisté Panny obraz mírný,
A kříž, ten obraz lásky smírný....
Gruzinko! vše to roje snův
V tvé duši zprudka probudilo,
Vše zvukem dávno prchlých dnův
Najednou hlasně, mocně hlaholilo.
Před ní se kněžny vnady skvějí,
A žárem panenského snění
Se tváře její mile rdějí,
Jevíce slzí ještě svěží sled.—
Tak ozařuje luny rdění
Předlouhým deštěm sklesly květ.—

Sletěvší s nebe syn zde Edemu
Se zdálo angel strážíval,
A vroucí slzy prolíval
Nad jatou dévou v harému.—
Zarémo! chvíš se v dobu osudnou?...
Ouzkostně se jí prsa stísnila,
Bezvolně kolena svá schýlila,
A praví: „Smiluj se ach nade mnou,

Ó vyslyš, vyslyš prosbu mou!“..
A slova její, těžký sten
Přervaly tichý děvy sen;
Strachem se juná kněžna chvěje,
Neznámou děvici an zří,
V úzkosti rukou hebkou spěje
Ji zdvihnout a pak hovoří:
„Kdož jsi? mluv, co se s tebou děje?
Proč's přišla?“..

„„Slyš, já *k tobě* jdu!
Ty spasiž mě! V mém osudu
Jediná naděje mi zůstala,
A dlouho jsem ve štěstí hárala,
Jsouc jistější den ode dne...
Leč, tys mě z ráje vyrvala,
Já hynu tebou — vyslyš mne! —

Zdeť nejsem zrozena — tam daleko,
Ach v dáli...památka však zašlých dnův
Přec vždy jest vidinou mých snův,
Věk mladý tkví mi v srdci hluboko.
Zpomínám často na ty hory,
Na zdroje, z nich se hrnoucí,
Na husté, neprůchodné bory,
Na jiný mrav tam vládnoucí.
Však proč a jakým osudem
Jsem opustila rodnou zem,
Nevím — jen pamatuju moře,
A člověka, jehož jsem zírala
Nad plachtami....

A strach a hoře
Jsem posud ještě neznala;
Ach, v pokojné jsem tichosti
V harému stínu zkvítala,
Na první vnady milosti
S pokorným srdcem čekala.
Již nejtajnější tužbu svou
Jsem doždala. Chán Girej pro něhu
Pohrdnul válkou krvavou,
Nečinil krutých více náběhů,
V harému dlel zas dobou vábivou....

Před chánem s bázní čekajíce
Jsme stáli. On svůj jasný zrak
Tu vnořil v moje oko, líce,
A miloval mě....odtud pak
My v nezetlelém roztoužení
Jsme blahem, slastí hárali,
Ni pomluvy, ni podezření,
Ni zlobné řevnosti jsme v snění
Té blahé lásky neznali.

V tom *ty* se's Marje před ním objevila,
A od těch dob to jeho duše není,
Ta v dumu zlou se ponořila.
Girej teď podlou zradou dýše,
Mým výčitkám se směje v pýše,
Necítí srdce mého smutný ston;
Rozhovor, jímž se kochával vždy spíše,
U mne již více nenachází on.—
Leč tys co angel čista, jasna;

Já vím, tys dobrá, nevinná...
Ach slyš mě, slyš — jsem krásna!
V harému celém ty jen jediná
Bys mohla zatmít krásu mou;
Mněť bujná vášeň souzena,
Ne *tobě* taká láska vrozena, —
Proč v strast mě vrháš krásou svou?
Jižť slabé srdce moje nestrachuj,
Gireje zůstav mně — ont můj —
Vždyť na mně hoří jeho líbání,
Mně svatě, strašně přísahal,
Vši lasku již, vše želání
On se mnou sdílel, se mnou užíval;
Mne v zkázu vrhne jeho proměna...
Já pláču; patř ach patř, já kolena
Tak lkavě skláním před tebou,
Ret s prosbou ku tobě se chvěje,
Vrať pokoj, vrať mi rozkoš mou,
Vrať bývalého mi Gireje.....
Netrap mě, neodmlouvej, nežaluj;
Ont můj, on šílen tvými vnadami!
Lstí, pohrdáním, prosbami,
Čím chceš, jej od se oddaluj.
Přisáhni (ač pro alkoran
U otrokyň, jež chová chán,
Jsem zapomněla víru svou,
Ant víra matky tvé též byla mou)
Přisáhni mi té víry slovy,
Zarému vrátit Girejovi.
Leč slyš: zda budu nucena,
Tě....dýkou máchati jsem učena,
Věz, jáť jsem na Kavkazu zrozena.““—

Co stín tak rychle zmizela,
A sledovat ji kněžna nesměla,
A nerozumí tomu zjevu,
Pohádkou řeč ta pro nevinnou děvu—
Však cítí bolest toho hlasu,
Jenž plný hrozné vášně, plný žasu.
Zdaž hořký pláč či jaká lest
Ji vymknout hanbě v stavu jest?
Což osud její?—snad již ostatní
Věk trpkých, mladistvých všech dní
Má žít co souložnice v zhrzení?
Ó Bože, kéžby jenom Girej chán,
Od komnaty té vzdalován
Nešťastnou na věky tu zapomněl,
Neb smrtí urychliti chtěl,
By přišla z žalu v lepší stan!
S jakou by Marje radostí
Zlý, bídný svět ten zůstavila,
Ant doba sladké blahosti
Prchnuvši v bol se proměnila!—
Co má si počít v světa víru?—
Čas přišel, Marji čekají
Již v nebesa, do lůna míru
Jí slastným usmíváním kývají.—

* * *

* *

A dnové mijí.—Marie tu není!
Šla ubožátko v stálé snění!
Ráj, po němž dávno zatoužila,
Jak nový angel ozářila.—
Však—co as v hrob ji přivedlo?
Snad tesknost v beznadějné nevoli?

Či nemoc, aneb jiné jakés zlo?...
Kdož ví!—Však Marji nic již nebolí!

. . . . . .

. . . . . .

Nesmírné pusto lehlo na saraj,
Girej svůj dvorec zůstavil,
S tatarskou tlupou v cizí kraj
Zlé útoky již opět připravil;
Již opět v bouřích válečných
On hárá, bují krvolačen.
Moc v srdci chána citův rozličných
Tkví co roj plamenů a mračen.
Přečasto on, když zuří krutá seč,
V ohni se blýská šavle, meč,
V dumání se tu náhle pohříží,
Co šílený se vůkol ohlíží,
A bledne, jakby slyšel zkázy hlas,
I šeptá cos; a opět jindy zas
Horoucích slzí valně prolívá.

Zapomnut, v bídném zhrzení
Harém teď líce jeho nezřívá;
Tam odsouzeny k trapnu mučení,
Ant jich vždy chladný eunuch střežívá,
Již stárnou ženy. Mezi nimi
Gruzinka dávno nedlí zhrzená:
Harému strážemi němými
Do víru vod jest vržena.
V tu noc, kdy Marje skonala,
Též její žal a muka přestala,

A nechť i vina její velká jest,
Přec ukrutný byl její trest.

Pobourav, spáliv s vojíny
Kavkazu ladné krajiny
A mírné vísky tiché Rusie:
V Tauridu chán se vrátil zpět,
A na památku drahé Marie
Zbudoval mramorový vodomet,
Jenž v osamělém uhlu dvorce zděn.
Nad ním pak, křížem zastíněn,
Se Muhamedův měsíc skví.
I nadpis tamť; a léty dlouhými
Vždy ještě nevyhlazen tkví.
Stenáním, šepty smutnými
V mramoru stále voda řine,
A kape jako slzy chladné,
Jichž tok snad nikdy nedopadne.
Tak pláče mát, kdy slast jí zhyne,
Kdy dobrý syn jí padl na vojně....
A mladé děvy v zdejší krajině
Tu smutnou pověst slýchaly,
Na pomník smutný často zíraly,
A *zdrojem slzí* pak jej nazvaly.

* * *

Opustiv sever, obyt bývalý,
Na hody jeho zapomínaje,
Já přišel jsem do Bachčisaraje,
Kdež dvůr zapomnut v spaní dlí.
U prostřed zmlklých průchodův

Jsem toulal se, kde metla národův,
Prv Tatar bujný hodoval,
Kde po vítězstvích v pýše
V rozkošné lenosti si liboval.
A posud ještě něha dýše
V těch spustlých sadech, komnatách;
I rdí se růže, vody hrají,
Ještě se révy vypínají,
A zlato stkví se na stěnách.
Spatřil jsem starých, vetchých mříží,
Za nimiž ženy krásné, svíží
Věnečky jantarové probíraly,
A v tajném bolu vzdychávaly.
Viděl jsem chánův místo pohřební,
Vladyků mocných sídlo poslední.
Nadhrobní sloupy porouchané,
Jež mramorové čalmy věnčily,
Mně zdály se, že osud na nich plane,
Neb ke mně jasnou řečí mluvily.
Kdež chánové se skryli? kdež harém?
Kolem vše všude ticho, unylo,
Vše jinaké. — Leč v nitru mém
Se hejno jiných zjevů rojilo.
Dýchání růží, vodometův šum
Bezděky zanesly mě v zapomnění,
Bezvolna oddával se um
Mně neznámému rozčílení:
A v dvorci co stín v letném zjevu
Jsem spatřil mihnuvší se děvu.

Čí stín to zřel jsem, drazí moji?
Ó rcete mi, čí obraz něžný

*

Mne rozohnil tou krásou svojí,
Tak spanilý, tak neúběžný?
Snad Marje, s nebes říší sstupujíc
Se zjevila mi, — či snad Zarému,
Jež mřela, žárlivostí sálajíc,
Jsem viděl u spustlého harému?

Ját pamatuji vždy ten milý zjev,
Vždy ještě onnu krásu spanilou!

* *
*

Milovník Muz a přítel míru,
Zapomněv slávu, lásky čas,
Již opět v krátce uzřím vás,
Vy břehy veselé Salgiru!
Zas přijdu v kraj přímorských hor,
Zpomínek sladkotajných pln,
A opět vid tauridských vln
Rozohní žadoucný můj zor.
Překrásný kraj! to rajské plesy!
Vše živo tam — i chlum i lesy,
A hrozny, jak safírů blýštění,
Převabné po dolinách zhlížení,
Chlad topolův a zdrojů hrčení. —
Ves cit se budí, chví se duše,
Když poutník rána spanilého
V horách, po břehu velebném
Přijíždí sem, a komoň ruče kluše;
A zelenající se vláha
Tu před ním šumí v lesku malebném
Kol příkrých srázů Aju — dagha.

Poznamenání.

Báseň tato jedná v dobách, kdy půlostrov Krim náležel ještě Tatarům; a sice za času panování předposledního chána Kerim Gireje, tedy v polovici osmnáctého věku. Mnozí tomu chtějí, že báseň tato má historický základ, tvrdíce, že Kerim Girej měl v Bachčisaraji mladou Polku, kněžnu Potockou, uvězněnu. Však na tom málo záleženo: Puškin znal velmi dobře místnosti Bachčisarajské, použil toho, jakož i oné pověsti o Marii Potocké ku krásné této básni, i přidal k ní — klada váhu na své věrné líčení země a místa — dva jiné prosaické popisy, jež tuto v překladu podávám.

I.

Výpisek z cesty po Tauridě (r. 1820) Muravěva — Apostola.

Včera večer, přispěv k Bachčisaraji a sestoupiv v úvalinu, v níž leží, za světla jsem ještě projel dlouhou ulicí, vedoucí k chansaraji (t. j. paláci chanskému), jenž na východním konci města se nalezá. Slunce dávno již nebylo za horami vidno a soumrak počínal houstnouti, když jsem vstoupil na první dvůr saraje. To však nebylo mi závadou, proběhati ještě dvory a místnosti tauridské Alhambry; a

čím méně viditelnými se stávaly předměty, tím živější se stávala hra mé obraznosti, jež se naplnila všemi duhovými barvami východní poezie.

Nepovedu tě příteli z pokojův, nýbrž, jak dlužno, od zevnitřních vrat, do nichž jest průjezd z ulice, po městě přes blátivou říčku, Suruk-su. Prošed vraty jsi na prvním dvoře, na prostranném rovnoběžníku, jehož naproti vchodu ležící bok hraničí se zahradními terassami; obadva menší zaujaty jsou na levé straně mečetou a byty pro služebné, na pravé pak palácem samým, jenž sestává z rozličných budov nestejné výšky. Na této pravé straně přijdeš skrze vrata do vnitřního dvora, kdež hned po levé ruce se ti objeví železné dvéře, v arabském vkusu pestře okrášlené, s dvouhlavým nad nimi orlem, zaujavším místo ottomanské luny.

Přestoupiv práh, jsi v prostranných síních na mramorové podlaze, a po pravé ruce vidíš široké schody, vedoucí do hořejšího paláce Zůstaňme ale ještě v síních a podívejme se na dva překrásné vodomety, neustále lijící vodu se stěny v mramorové číše, jeden na proti dveřím, druhý hned vlevo.

Abychom zde dole ničehož nepřehlídli, popatřme na široký korridor, vedoucí přímo v domácí mečetu chanskou, nad jejímžto vchodem jest nápis:

Selamid-Girej chan, syn Hadži-Selim Gireje chána.*)

Druhé dvéře z téhož korridoru nalevo jdou do velké komnaty, kdež kolem stěn až do polovice pokoje jest divan, s mramorovým uprostřed vodometem.

---

*) Selamid vládl od 1587 do 1610.

Toť čarovný útulek k ochlazení za parných dob, když vrchy vůkol Bachčisaraje slunečným vedrem žhou. Třetí dvéře jdou do chanského divanu, t. j. do komnaty, kdež se scházívala státní rada. Tamtéž jesti však vchod i z předsíně, zvenčí z velkého dvora.

Popíši-li ti jediný sál hořejšího poschodí, budeš mít ponětí o všech ostatních, lišících se od sebe toliko větším neb menším okrášlením po stěnách.

Jelikož průčelí paláce není v rovné čáře staveno, nýbrž výstupky tvoří: tuť nejprvé třeba podotknouti, že hlavní sály jsou ze tří stran osvětleny, jelikož výstupky ze samých oken sestávají; jiného vchodu do sálu není, kromě jedněch pobočních dveří sotva značných, mezi pilíři arabského vkusu, mezi nimiž se též nacházejí skříně po celé této tmavé stěně. Nad pilíři jsou v hlavnějších sálech okna vnitř i zevnitř pokoje, mezi nimiž se nacházejí okrasy pěkné práce, jako: číše s ovocem a kvítím, stromy s vycpanými ptáky atd. Stropy, jakož i ona temná stěna jsou velmi krásné práce truhlářské, an tenounké pozlacené dílo mřížkované spočívá na lakované půdě tmavočervené barvy; na podlaze viděl jsem známé mi již ze Španěl *estery*, t. j. uměle pletené rohožky z rákosu (druhu *genisty*) — jichž se užívalo co koberců na cihlových neb kamenných podlahách. Za záštitu proti paprskům slunečným slouží též pestrá, malovaná skla v oknech, oblíbená to okrasa rytířských zámků, jižto Europané od východních národův přijali, nejspíše za dob křižáckých tažení. Pomyslíš-li si k tomu divan, t. j. podušky z hedbávných látek, na podlaze kolem všech stěn ležící, kromě oné tmavé; máš ponětí o všech velkých sá-

lech, mimo tři neb čtyři, předělané pro carovnu ***Kateřinu II.*** v europském vkusu, s vysokými divany, křesly a stoly. Toto poslední zřízení má zvláštní zajímavost pro nás křesťany, poněvadž všude, kde se koran káže, pravověrní místo stolův užívají nízkých kulatých stoliček, na něž se postaví předkládací talíř, a jedí na nich sedíce a nohy pod sebe na podlahu složivše.

Snadno uhodneš, že na straně tohoto stavení nalezal se harém, všem nepřístupný, kromě chána. Jesti chodbou spojen s palácem, a část nejvícc již zřícená. Rozličné domky, v nichž druhdy žertvy lásky, aneb lépe řečeno: divoké vášně v nevoli vadly, jsou nyní pustým obrazem spousty: svalené stropy, vylámané podlahy. Čas již tak velmi porouchal to vězení lásky! Na kraji harému stojí na velkém dvoře vysoká, šestihranná besídka s mřížkami místo oken. Odtud, jak se praví, chánovy ženy, neviděny samy, dívaly se na hry a vjezdy vyslancův a jiná divadla. Jiní praví, že chán měl rád bažanty a zde je svým libeznicím ukazoval. Toto poslední jest toliko proto věruhodno, že kohout se svým rodem jest jediný obraz, jejž moslemín může svým nevolnicím ukázati na omluvu mnohoženství. Mezi touto poloshnilou besídkou a mezi komnatou, o nížto jsem dříve hovořil, na nižším poschodí s mramorovým vodometem, jest překrásná zahrada květinová, kdež myrty a růže mohly druhdy ku zpěvům ponuknout tatarského Anakreona. Leč rceme s Dantem :

Fama di lor il mondo esser non lassa
Non ragionam di lor, ma guarda e passa.

Zůstavmež ale srdce tísnící památníky nevolnictví a pojďme dýchat ve čistém vzduchu. Tamo naproti velkým vratům, na konci dvora, k hoře lnoucího, jsou terassy se čtyrmi ústupy, na nichžto jsou ovocné stromy, révy a průzračné prameny, kteréž po schodech se hrnouce, do vodojemu se vylévají. Možná že někdy dvorní páni, rod Girejův panovníkům babylonským rovnajíce, i terassy tyto porovnávali s visutými zahradami Semiramidy: nyní však Krimský tento div jesti obrazem spousty, jako vše památníky tauridské. Více však zde jesti litovati jiného, drahocennějšího pokladu: vody; mnohé trouby jsou netoliko zacpány, ba i mnohé prameny docela vymizely.

Za mečetou, vně dvora, jest pohřebiště chánův a sultánův z rodu Girejův. Prach jejich odpočívá pod bílými mramorovými náhrobky, jež zastíněny jsou vysokými topoly, ořechovými a marušovými stromy. Tam lcží Mengli a otec jeho, osnovatel mohútné říše Krimské. Všechny pomníky jsou opatřeny nápisy.

Prvé než zůstavíme toto údolí věčného míru, ukáži ti odsud na chlumek, v levo od hořejní sadové terassy, na němž stojí krásné stavení s kulatou kuplí: totě mausoleum krásné Gruzinky, ženy chána Kerim-Gireje. Jako druhá Zaira mocí vnad svých panovala nad tím, jejž zde všcchno poslouchalo; ne však dlouho: uvadl rajský květ ten záhy, za jitra života svého, a zarmoucený Kerim vystavèl své milované tento pomník, aby, každodenně tam chodě, slzami se těšil nad prachem té nezapomenutelné. Já sám též chtěl jsem zde kráse složiti svou úctu:

není tam však více vchodu — dvéře jsou navždy zamčeny. Velmi divno, že všichni zdejší obyvatelé pevně tvrdí, že krásavice ona nebyla Gruzinka, leč Polka ,a sice Kerim-Girejem unešená jakási hraběnka Potocká. Ač jsem se s nimi hádal, nemohl jsem přece nikoho přesvědčiti, že pověst tato nemá ani té nejmenší historické osnovy, a že v druhé polovici 18. věku nebylo Tatarům snadno, Polku unésti: všechny moje důvody byly marny — stáli na svém, že to byla Potocká; i nenalezám jiné tomu příčiny než vůbec rozšířené a spravedllvé mínění, že krása ženská jesti takřka přináležitostí rodu Potockých.“

* * *

Tolik Muravěv-Apostol. Ještě jiný podává tu Puškin úryvek z listu vlastního, kdež v próze líčí dojmy, jaké naň učinil pobyt v Krimu.

II.

Z Azie dostal jsem se do Europy po korábě; ihned jsem se odebral na tak zvaný Mithridatův hrob (zříceniny jakés staré věži); tam jsem si utrhl kvítek na památku, kterou jsem druhý den zase nemilosrdně ztratil. Rozvaliny starého Pantikapeum neučinily na mne většího dojmu. Viděl jsem sledy ulic, polozarostlé příkopy, staré cihly — a dost. Z Theodosie do Jursufu jel jsem po moři. Celou noc jsem nespal, měsíc nesvítil, jen hvězdy se třpytily, přede mnou se táhly jižní hory . . . . „To je Četirdag,“ pravil mi kapitán. Nemohl jsem vrch ten rozeznati — aniž jsem také po tom toužil. K

ránu jsem usnul — a zatím připloul koráb blíže Jursufu. Procitnuv vidím kouzelný obraz: pestré vrchy se skvěly, ploché střechy tatarských chýží viděly se mi býti ouly, k horám přitknutými; topoly, jako zelené sloupy, jednosměrně týčily se mezi nimi; vpravo ohromný Aju-dag . . . . a vůkol to čisté, modré nebe a jasné moře a blesk a jižní vzduch.

V Jursufu jsem byl živ jako dítě, koupav se v moři a živiv se hrozny vinnými; rychle jsem přivykl jižní přírodě a liboval si v ní s celou lhostejností a bezpečností neapolského lazzaroni. Procitnuv v noci, rád poslouchal jsem moře šum po celé hodiny. Několik kroků od mého bytu rostla mladá cypřiš; každé jitro ji navštěvovav připoutal jsem se k ní citem — skoro přátelským. Toť vše, co přebývání moje v Jursufu zůstavilo mi v paměti.

Objel jsem jižní břeh Krimu, a cesta Muravěva oživila ve mně mnoho upomínek, ač strašný přechod jeho po skalách Kikeneisu nezůstavil ve mně ni nejmenšího sledu. Po skalných stupních odebrali jsme se pěšky, držíce se za chvosty tatarských koní našich. Mne to velice bavilo, i vidělo se mi to býti jakýmsi tajemným východním obřadem. Přešli jsme hory, a první předmět, jejž jsem spatřil, byla bříza — severní bříza! Bylo mi jaksi smutno: počal jsem tesknit po milém jihu, ač jsem se posud nacházel v Tauridě a pořáde ještě viděl topoly a réví. Georgěvský klášter a skála na straně moře mě velice dojaly. Tn jsem též viděl pověstné zříceniny chrámu Dianina. Patrno, že bájeslovné pověsti jsou pro mne šťastnější než historické upomínky: aspoň mě zase přivedly k veršování.

Do Bachčisaraje přijel jsem nemocen. Slýchal jsem dříve o zvláštním pomníku zamilovaného chána. K** mi jej poeticky popisovala, nazývajíc jej l a f o n t a i n e d e s l a r m e s. Vešed do paláce, spatřil jsem pokažený vodomet; z železné, zrezavělé trubky po kapkách padala voda. Obešel jsem palác, mrze se na netečnost a nedbalost, jakovouž zde všechno hyne, a na poloeuropské předělání některých komnat. N. N. skoro násilně mě vedl po velkých schodech do zřícenin harému a na chanský hřbitov.

Leč v nitru mém
Se hejno jiných zjevů rojilo:

trápila mě zimnice. —

Co se týče pomníku chanovy milostnice, o němž mluví Muravěv, já naň nezpomněl, když jsem psal svou báseň — jistotně bych ho byl použil. —

Bratří loupežníci.

Ne havranové se to sletěli
Na houfec kostí bílých, tlících,—
Za Volhou, kolem ohňů praskajících,
To v noci loupežníci seděli.
Jaká to oděvů a lící směsice,
A plemen, nářečí a stavů!
Zde z celí, z vězení i z chyžice
Lze lidi zřít v tom divém davu,
Již všichni cíl jen jeden mají:
Žít bez vlasti a bez zákona.

Tuž mezi nimi vyzírají
Prchlíci z válečného Dona,
Zde černokadeřavý žid,
Tam divoký step valných syn,
Tu Baškir, Kalmik, hrubý lid,
Zde opět zrzohlavý Fin,
Tam cikán, prázdně lenující,
Ten člověk věčně kočující.

Krev, nebezpečí, bouř a klam—
Tož svazky jsou té strašné rodiny;
Ten bratrem jim, kdož s duší necitnou
Již spáchal nejhroznější zločiny,

Kdož vraždí rukou chladnou, ukrutnou
Máť, vdovu se sirotky nešťastnou;
Ten, komuž smích jest dítek stenání,
Kdož při zločinech slastí okem blýská,
Kdo při vraždění plesem výská,
Jak jinoch, jenž své lásky slaví shledání..

* * *

Utichlo vše a bledá luna pluje,
A snivým svitem sbor ten ozařuje;
A číše s vínem rychle koluje,
A chechtot v bídných duších vzbuzuje.
Však jiní, jižjiž omámeni,
Po zemi v trudný spánek klesají,
V němž zlověstící sny se na ně vrhají.

A jiným pověstí zas vyprávění
Krátí ten hrozný dlouhé noci čas.—

Teď mlčí vše: aj poslouchají
Nového druha loupežníka hlas,
K pověsti jeho sluch svůj napínají:

„Nás bylo dvé—tož já a brat.
My rostli spolu; v naší mladosti
Po cizích krajích bylo nám se brát.
Nám dětem život neposkytl blahostí,
Ach poznali jsme jenom bídy hlas,
I snášívali hořké zhrzení,
A příliš záhy kormoutilo nás
Závistí nepřející mučení.

Vždyť sirotkům nám nezůstalo
Ni kouska pole, ani bídné chýže,
Žiliť jsme v horách, v lůnu samé tíže.

To žití brzo se nám hnusným stalo.—
Vyrostše shodli jsme se vespolek,
V osudu lepším strávit mladý věk.
Hoj, za soudruhy jsme si vzali
Nůž ocelový a pak temnou noc,
Všem nesnázím jsme výhost dali,
I svědomí jsme překonali moc.—

Ach přešťastná ty dobo mladosti!
Jak blaze tehdáž věk jsme trávili,
Když, zhrzujíce světa trpkosti,
Vše bratrsky jsme spolu dělili.
Tehdáž, jak měsíc, onen poutník věčný,
Vysvitnul a svým leskem krášlil nebesa,
Tu z podzemí jsme vycházeli do lesa
Na průmysl svůj nebezpečný.—
Za stromem sedíme a ždáme,
Až půjde za těch tmavých dob
Žid bohatý neb chudý pop—
Vše naše—všechno odbíráme.....
A v zimě, noc když vládla krajinou
Jsme v bystré trojce*) uháněli,
Jen výskali a jako střely
Nad sněžnou lítli hladinou:
Kdož řekne, že se neděsil tu nás?—

*) Trojka=trojspřežný vozík.

Zřít světlo v chýži v noční čas—
My k vratům hned a zafukáme,
Chozjajku*) hřmotně vyzýváme,
A jdem—vše zdarma: jíst a pít,
A líbat děvčata a s nimi dlít.

Než co? my strašní lesů mocnáři
Ne dlouho tak jsme hodovali:
Aj chytli nás—a kováři
Pak oba k sobě přikovali,
A v pevném žaláři nás ostříhali.
Já starší byl než bratr o pět let,
I více snést než on jsem mohl—
V těch poutech, v dušnu, v hejnu běd
Já zdráv byl—on se roznemohl.

I sotva dýše, tísněn bolem svým,
Jsa v matném bezpamětí, poklonil
Přehorké čelo k prsoum mým,
A umíral a stále žebronil:
„Mně dušno zde—chci do lesa—
Dej vody!..“ Zřel jsem v nebesa,
A ubohému stále vodu dával.
Leč nová žízeň zas ho pálila,
Krůpěj se potu za krůpějí valila.

V něm krev i mysl rozharával
Žár zlého, jedového neduhu;
Již ani mne víc nepoznával,

*) Chozjajka=domácí paní, hospodyně.

Jen ustavičně o mně snil,
A volal po svém bratru, soudruhu.
On mluvil: „Kam se tys mi skryl?
Kam uprchnul's mi v tajnosti?
Proč mě můj bratr tady zůstavil,
Zde v té tak děsné, parné temnosti?
Zdaž sám mne z našich mírných prahů
V les šumný, k plenům nesprovodil?
Zdaž na tu rozbojnickou dráhu
A k vraždě sám mě nenavodil?—
A teď, teď sám on na svobodě,
Sám prochází se v širém poli,
Sám veselí se, lesem chodě,
A neví, mne jak tady srdce bolí...“

Tu opět v něm se bouřívaly
Svědomí žáry, soudci vinníka,
Přízraky před ním vyvstávaly,
A hrozily mu prstem zdaleka.
Však nejčastěji kmeta stařičkého,
Jejž jedenkrát jsme zařezali,
On v přízracích těch patříval.
Nemocný, pln jsa strachu úzkostného,
Mne za starce tu prosíval:
„Ach bratře, slituj se a jemu shov,
Přej milost jeho vážným šedinám!—
Já děsím se těch chropotavých slov—
Nevraždi jej, onť není nebezpečen nám,
V něm neproudí se horká krev;
Měj úctu před vážnými vráskami,
Ach nemuč jej—on svými prosbami
Nám zmírní spravedlivý Boha hněv!..„

Já cítil, jak ho děsí trapný zjev,
Já chtěl ty slzy jeho udusiti,
Chtěl pusté přízraky ty zaplašiti.
On tváře zvražděných zřel v blouznění,
Přišedších z lesů do našeho vězení,
Tu slyšel strašné jejich šepoty,
Tu honících nás koní dupoty,
A divoce se při tom zrak mu skvěl,
A vlasy vše mu vzhůru vstávaly
I všecek jako list se strachy chvěl,
A oči jeho jižjiž zíraly
Na nás se dívající davy lidí,
I strašnou chůzi k místu popravy,
I knut — i hrozné, strašné katy vidí...
Bez citu, pln jsa děsné obavy,
Mně na prsa tu padal bratr můj. —
A já tak dni i noci dlouhé dlíval,
Ni chvílku nedbav na stav vlastní svůj,
Ni k spánku zrak jsem nekloníval....

Leč mladost nad vším zvítězila,
A bratrovi se síla navrátila.
Vyrval se nemoci té zuřivé,
S ní zmizly přízraky též děsivé.
My žili zas. — A však tu prudčeji
Nás touha po dnech zašlých vábila,
Po svobodě jsme lkali mocněji,
A duše po širém jen poli toužila.
Vše omrzelo nás: tma vězení,
I skrze mříže jitřní hvězdy zjev,
I stráží hluk i pout těch řinčení,
Ba též i přiletšího ptáka zpěv.—

V tom jedenkrát nás vyslali
Ve poutech, bychom v prospěch vězení
Obadva po ulicích žebrali.
Nejsouce příliš ostře střeženi,
Zde řekli jsme si, splnit touhu svou. —
Pod námi hučí řeka píseň šumivou —
My honem k ní, a s břehův vysokých
Buch! — a již plujem v vodách hlubokých,
Okovy svými v proudu řinčíme,
A vlny stejnoplavně dělíme —
A zříme pískovitý ostrůvek;
My mocnější vždy silou pílíme,
Tam zaměřeno. — V zápětí nám skvěk
A hluk se zmáhá: „Chyťte, chyťte je!“
Dva strážníci hned za námi se vrhli.
My vplouli na ostrůvek, plni naděje;
Již pouta kamenem jsme strhli,
Rvem vzájemně si kusy oděvu,
Ant vodou nasáklý nás tíží.
Leč honci plují — již se blíží —
My ale beze všeho obavu
Sedíme, ždáme. — Ha, již jeden tone,
Již klesá — ještě pozastone, —
A jako olovo se ke dnu hrouží.
Však druhý ze všech sil k nám touží;
Se zbraní, mohútnými rameny,
Nedbaje výstražného křiku mého,
Připlývá — — ale švihem v jeho hlavu
Nám z rukou vylítly dva kameny.
Krev na vlny se vychrlila. —
On utonul, a my zas dále do vody.
Již žádná stráž nás nehonila,

*

Dostihše břeh, jsme došli svobody,
A prchli v les. —

Leč ubohý můj brat!
To namáhání a ten vody chlad
On, sotva uzdraven, ach nesnesl,
A opět v zlou tu nemoc poklesl,
A přízraky ty děsily ho znova.
Tři dni mi nepromluvil ani slova
A ani k spánku očí nesklonil.
Pak čtvrtý den se ke mně naklonil,
A volal mne a tisknul ruku mou,
I upnul na mne tvář svou zsinalou —
Zachvěl se — těžce pozastonal, —
A na mých prsou tiše skonal....

Nad chladným tělem jsem tu stál,
Tři noci u něho jsem potrval,
A ždal, zda zrak mu ještě nezasvitne —
I vřelé slzy nade ním jsem ronil....
Vše darmo! —

Vida, že již neprocitne,
Ve chladnou zemi jsem jej sklonil,
A hříšnou modlitbu zaň zašeptnul.

V lov dřevný zpět jsem pak se uvrhnul,
Jsa nyní sám a sám! — Leč zašlých let
Již nedočkám se — nepřijdou mi zpět;
Ty hody, veselé ty noclehy,
I naše strašně bujné náběhy:
To bratrův hrob mi navždy vzal.
A tak se divě vleku sám a sám,
Jak kámen v sobě tvrda ducha mám,

I soucit jsem již v srdci pochoval.
Jen kmet se časem vtírá v snů mých roje,
Tu nedbám na tu slávu hrdiny,
A na bezbranné vážné šediny
Se nikdy neodváží ruka moje.
Zpomínám, v nemoci jak divoké,
Ve poutech spiat a sil všech zbavený,
Mne prosil bratr v strasti hluboké
Za starce, jenž byl k hrobu schýlený ....“

* *
*

Jižť umlkl — a bujnou hlavu
Loupežník v trpkém hoři schýlil,
A slzí proud po tváři jeho pílil
U prostřed necitného davu.
Ba smíchem soudruzi ho kárali:
„Ty pláčeš! zastav citů přívaly —
Nač blázne pro mrtvé si ztěžovat?
My živi jsme — my budem hodovat —
Hoj ruče rozjař sousedа souseda!“— —

A pěnící se číše zas již koluje,
Zas víří na mžík ztichlá beseda,
Vše vínem se zas bujně zjařuje.
I každý divnou pověst svoji ví,
I každý chválí těžký svůj kistén.*)
Šum, křik.—Leč svědomí v nich tvrdě spí,
A probudí se v černý teprv den.

---

*) Kistén jest těžká koule, připevněná na dlouhém řemeně; jesti to nejnebezpečnější zbraň tamějších loupežníků.

Cikáni.

I.

Cikáni v tlupě s hlučným šumotem
Po krajích Besarabských kočují;
Dnes nad řekou, jež plyne hrkotem,
Ve stanech rozedraných nocují.—
Jak volnost, tak jich nocleh veselý,
I mírný spánek pod modrými nebesy.
Tuž mezi vozíků jich kolesy,
Na něžto koberce si svěšeli,
Vyšlehá oheň; různé rodiny
Si vaří večeři; tam v středu roviny
Se pasou koně, bystré, svěží.
Za stanem krotký medvěd leží.—
Po stepě živý ruch je rozestřen:
Tu práce mírných rodin cikánských,
Půjdoucích zjitra do měst poblizkých,
Tu dětí křik, tam jaré písně žen,
Tam kováři zas bouchající....

Však již na tábor kočující
Se vůkol klidný spánek skláni,
Že ledva slyšet v stepní tichosti
Jen štěkot psů a koní ržání.
Vše pokojno — jen s nebes výsosti
Samotna luna probleskuje,

A tichý tábor ozařuje. —
Jen jeden stařec bdí v tom čase;
On u žhavého uhlí sedí,
Posledním žárem jeho zahřívá se,
A do dalekých polí hledí,
Jež zastřena jsou lehce mhlou.
Aj, mladistvená dcerka jeho
Šla projít se tou pustou krajinou;
Užívat prostě svobod divokých,
A přijde; noc však vládne rovinou,
Ba vkrátce již i luna též se schová
Do oblak na nebesích vysokých —
Zemfíry není zde — a pozdní hodinou
Večeře stydne cikánova.

V tom—jde. V tmě noční září zrak ten žhavý,
A za ní stepou jinoch mládec kročí,
A cikán zrak svůj po neznámém točí.
„Můj otče!“ snědá děva praví —
„Zde hosta mám; tam za tím kurhanem
S ním o samotě jsem se potkala,
A v tábor na nocleh jej pozvala;
Ont jako my chce býti cikánem.
Lidský ho zákon pronásleduje,
Jist pod mou ochranou však bude,
Aleko— tak se jinoch jmenuje.
A se mnou hotov jíti vždy a všude.“

Stařec.

Buď vítán. Přes noc zůstaň s námi směle
Pod chudým krovem stanu našeho,
Neb u nás pobuď ještě déle —,

Jak chceš. Co vše mám zlého, dobrého,
Chci sdílet s tebou — chléb i stan.
Buď náš—to víš, ký osud nám je přán,
Snad volnost s nouzí zalíbí se tobě.
A zejtra v ranné jitřní době
V jednom vozíku spolu pojedem;
Pak některé se práci naší vzdej,
Kuj železo, aneb písně pěj,
Neb chodiž po vesnicích s medvědem.

Aleko.

Já zůstanu.

Zemfíra.

On bude navždy mým!
Kdož moh'by rozloučit mě s ním?—
Leč pozdě již — viz luna s svítem svým
Uprchla — mlha ku zemi se roní,
A zrak můj bezděky se k spánku kloní.

* * *

II.

Již svítá. Stařec zticha obchází
Kol bezmluvného stanu zas.
„Zemfíro, vstaň — již slunce vychází
Můj hoste, vstaň, již máme čas,
Zůstavte, děti, lůžko něhy!“

A s šumem vyvalil se celý rod,
A trhá stany; křik a běhy —
Vozíky chystají se na pochod.

Vše najednou se zdvihlo; již se valí
Ta celá tlupa v stepách porosených:
Oslíci nesou v koších přehozených
Cikánské děti, jež se v hadry halí.
Mužové, bratří, ženy, děvy,
Dnes jako včera kvapí poznovu.
Křik, šum a hluk, cikánské zpěvy,
Řev medvěda a jeho okovů
Netrpělivé, zlostné řinkání;
Těch přerozličných hadrů pestrota,
Žen, mužů, starcův, dětí nahota,
Laj psů, jich vytí a zas štěkání,
I zvuky houslí, vozů skřip a spěch:
Tak divoko jest vše a neústrojno;
Leč vše tak živo, nepokojno,
Tak cizí mrtvých našich něh,
Tak cizí toho žití našeho,
Co píseň rabův jednotvarného.

* * *

III.

Unyle jinoch zrak svůj skvělý
Na opuštěnou sýlá rovinu,
A žalu svého tajnou příčinu
Sám sobě lkát se neosmělí.
S ním černooká dlí Zemfira.—
Teď svobodným je synem všehomíra,
A horké slunce nade ním
V polední kráse své se směje.
Proč srdce mládcovo se chvěje?
Ký trpký trud to vládne jím? ....

Ptáček v boží přírodě
Bez žalosti poletuje,
V samém plesu, v pohodě
Hnízdečko si připravuje.
V noci na větévce dříme,
A jak slunka zář se zachvěje,
Ptáček boží hlas už vníme,
Vzlítne a již sladce zapěje.
Za vesnou pak, krásou přírody,
V horkém letě parna vládnou,
Až zas mhly a divé nehody
V jeseni na zemi padnou.
Lidem teskno — lidem hoře;
Ptáček ale křídla vzduje,
V teplý kraj, za modré moře
Až do jara uletuje....
Jak ptáče, žalem netísněné,
On vyhnanec, jejž osud žene,
Jistého hnízdka svého nemíval,
Aniž svá prsa k druhu klonívал.
Vše cesty jemu stejny byly,
Za lůžko kraje vše mu posloužily;
Když pak ho vzbudil slunce svit,
Do vůle boží kladl celý den,
I nemoh' býti z míru vypuzen,
Nic nekalilo srdce jeho klid.
I časem k lestné světa slávě
Jej dalná hvězda také vábila,
I k něžné slasti, ku zábavě
Jej mnohdy maně vodila.
Nad osamělou hlavou jeho
Nezřídka hrom též zahřmíval.

Však neboje se praničeho,
On vše, i bouř i vedro snášíval,
A žil a nikdy neuznával
Že osud může lidstvem vlásti ....
Leč prudký vášní žár v něm plával,
A duši jeho plnil strastí.
Jak vlny, tako vášně šuměly
V těch jeho prsou zbouřených! —
Ach kdy a na jak dlouho umřely? ....
Však probudí se opět — dočkej jich.

* * *

IV.

Zemfíra.

Ó rci můj drahý, zda ti líto není,
Žes opustil vše světa slasti?

Aleko.

A co jsem opustil?

Zemfíra.

Nech přetváření:
Opustil's města a ty lidské vlasti.

Aleko.

Mně líto být! Ach kdybys vše to znala,
Věř, sama žebys hořce lkala
Nad tíží měst těch dusných, parných.
Tam lidé v houfech, skryti za ohradu
Jitřního nedýchají chladu,
I nepocítí sladkých vůní jarních.

Za lásku stydí se—jen po kovu se honí,
Svou vůli mrzce v prodej dávají,
Své šíje před modlami kloní,
A o peníze jen a pouta žebrají;
Což opustil jsem? Zrady, nepokoje,
Předsudkův bídných valné roje,
Té nerozumné tlupy honění,
Neb snad i hanbyplné blýštění.

Zemfíra.

Leč krásné paláce tam obýváte,
V nichž koberce jsou různokvětné,
Tam hry jsou, hody šumné, četné,
A šaty děv jsou tam tak přebohaté.

Aleko.

Co vše to—šum těch městských blahostí?
Kde není lásky, není radosti!
A děvy!... Ach tys dražší, lepší všech
I beze skvělých, skvostných šatův těch,
Bez perlí, bez šperkových skvostností.
Jen věrnou zůstaň, duše drahá,
A já— mé jediné jen želání,
Dlít s tebou v lásce léta blahá,
A plesat v dobrovolném vyhnání.

Stařec.

Ty miluješ nás — ač ses narodil
U prostřed bohatého národu;
Leč nemiluje vždycky svobodu,
Kdo v mládí v měkký mrav se přiodil.
Slyš: u nás máme povídání,
Že jakýms carem jednou poslán byl

Sem z jihu člověk u vyhnání*) —
Já v paměti to divné jméno měl,
Teď však už dávno jsem je zapomněl.—
On ovšem na léta byl stár,
Leč mlád a silen duší nezlomnou,
A přán mu krásných písní dar,
I řeč měl, šumu vody podobnou.
Však ho zde všichni milovali;
Žilť pokojně na březích Dunaje,
Vždy vzájemně se snášívali,
On druhých povídáním jímaje.
Však sláb a bázliv byl co dítě,
Ba neuměl též skoro ničeho,
A protož cizí lidé za něho
Zvěř, ryby lovili mu v sítě. —
Když ledem kryl se povrch řek,
A zímní vichry bouřívaly,
Tu koží srstnatou jej odívali,
By zdráv byl svatý staroušek.
Leč pracím našim nemoh' přivyknouti,
Jsa člověk, v městech vyhejčkaný,
I počal víc vždy blednout, schnouti,
A říkal, Bůh že rozhněvaný
Jej tresce za nevinné přestoupení,
I čekal, přijde-li mu vykoupení.
Ubohý stařec! stále truchlíval,
Kol řeky smutně sám vždy bloudíval,

---

*) Rozumí se tu Ovid, jenž 7 r. po Kristu od Caesara Augusta byl do Besarabie vypovězen, kdežto žil 10 let, a 17 r. po Kristu umřel v Tomi.

A vřelé, hořké slzy prolíval,
Jen na své dalné kraje zpomínaje.
I rozkázal pak umíraje,
By aspoň smutné kosti jeho
Do jihu byly přenešeny,
Ant v dáli kraje mileného
By sotva byly skonejšeny.

Aleko.

Ach, taký osud syn tvůj měl,
Ó Říme, jenž se's mocí, slávou skvěl!
Ty, jenž' s o lásce, o svých bozích pěl,
Ó rci mi: „což ta sláva vlastně jest?“
Pláč u hrobu, a hlas, jenž hláše čest,
Zvuk, jenžto z rodu na rod nevyhyne?
Či v chatce, v níž jen dým se vine,
Cikána divokého pouhá zvěst?

* * *

V.

Dvě léta prchla. Ještě vždy jak dříve
Ta tlupa cikánův se potuluje,
A vedou živobytí prosté, živé,
Hostinnost všude se jim naskytuje.
Aleko, pohrdaje vzdělaností,
Jak oni tak se cítí svoboden,
A tráví bez žalu a bez starostí
Ten kočovnický život den co den.
Vždy stejný on i celá rodina;
Vše zašlé doby jsou mu jen co sen,

An zde ho vábí slast Zemfiřina.
On zakochal si v stanu noclehy,
I rozkoš dnů těch volných, svobodných,
I chatrný, však zvučný jazyk jich.
Kosmatý medvěd z lesní brlohy
Jest denním hostem jeho chýže;
Ten po vsích, na stepě a po cestě,
Blíž moldavského dvora, ve městě,
Před ostražitou tlupou z celé tíže
Provádí tanec svůj, a bruče
Svá pouta, jež ho mrzí, hryže.
Kmet líně v hlučné bubny tluče,
O silnou hůl se pří tom opírá;
Aleko medvěda se zpěvem vodí,
Zemfíra bystře kolem chodí,
Daň volnou od rolníků vybírá.

Noc nastane; tu na step sbor se vyrojí,
A vaří rýž, již sami nezasili; —
Kmet usnul — všechno dýše v pokoji,
Ve stanu temno, klid se rozložily.

* * *

VI.

Kmet na jarním si slunku hřeje
Znenáhla stydnoucí již krev;
Dceř u kolébky píseň pěje —
Aleko bledne, slyše její zpěv.

Zemfíra.

Muži zlý, šedivý,
Řež si mě, pal si mě,

Já se přec nebojím
Ni nože ni ohně.
Nechci tě milovat,
Chci tebou zhrzovat,
Miluji jiného
Do času věčného.

Aleko.

Mlč. Mně ten zpěv tvůj se již hnusí,
Ty písně divoké tak nerad mám.

Zemfíro.

Že nerad? Tobě se však líbit musí.
Leč já jen pro sebe si zazpívám.
Řež si mě, pal si mě,
Neřeknu ničeho,
Muži zlý, šedivý,
Miluji jiného.
Jara on svěžejší,
Mlád je on, smělost má,
Milovat krásně zná.
Já se s ním líbala
V noční čas, v tišině,
S ním jsem se vysmála
Staré tvé šedině.

Aleko.

Zemfíro, mlč—jižť toho dosti!

Zemfíra.

Aj tedy přec mé písni rozumíš?

Aleko.

Zemfíro! ...

Zemfíra.

Vyzlob se jen do sytosti —
Já pro tebe tak zpívala — ať víš!...
(Odchází zpívajíc: Muži zlý atd.)

Stařec.

Aj věru já se pamatuji:
Za mladých let mých zpěv ten skládali,
A lidé vždy tu píseň zpívali,
A posud jí se zabavují....
My kočovali po stepách Kahula.
Tu v noci, bouř když řvala rachotajíc,
Mně též tu píseň zpívala Mariula,
U ohně dcerku kolébajíc. —
V mém nitru léta, ježto zmizela,
Vždy hasnou víc, aniž se vrátí:
Leč píseň ta v mé duši utkvěla,
Zpěv ten se z paměti mi nevytratí.

* * *

VII.

Noc — ticho; luna okrášlila
Lazurný jihu nebesklon.
Zemfíra otce probudila.
„Ach otče, slyš Alekův ston —
Až z něho strach; viz v těžkých snech
Jak stoná — jaký strašný vzdech!

Stařec.

Mlč — nebuď, nevolej ho k sobě;
Já slýchal druhdy ruské podání,

Že nyní o půlnoční době
Spícímu dusí jeho dýchání
Duch domácí; však když se blíží ke dni,
Tu prchne zas. Pojď, ke mně sem si sedni.

Zemfíra.

Slyš otče — nyní šepce — jméno moje.

Stařec.

I ve snu vše ho k tobě pudí,
Dražšíť mu všeho láska tvoje.

Zemfíra.

Mne ale již ta jeho láska nudí,
Mé srdce svobodě je naučeno;
Však ticho! slyš co šepce on —
Teď pozašeptnul jiné jméno.

Stařec.

Čí jméno?

Zemfíra.

Slyšíš chraptivý ten ston
A skřipot jeho? Tak mi děsno, parno,
Já zbudím jej!

Stařec.

Vždyť vše je marno!
Nočního ducha nezničí tvá moc,
On ujde sám.

Zemfíra.

On oči otemknul —
Již vstal a volá mne — již procitnul,
Jdu k němu — otče, dobrou noc!

Aleko.

Kdes byla teď?

Zemfíra.

Já s otcem seděla.
Kýs duch tě ve snu strašně tížil,
A dlouho po tobě se plížil.
Tvá duše jistě mnoho trpěla,
Ty stonal's, kolem rtů ti strašně hrálo,
A volal's mne.

Aleko,

Mně o tobě se zdálo.
Já zřel, jak mezi nás se vetřela ....
Ach mě to hrůzně polekalo ....

Zemfíra.

Aj nevěř lhavým nočním příšerám.

Aleko.

Ach nebudu již věřit praničemu,
Ni snům, ni sladkým přísahám —
Ba ani víc již — srdci tvému.

* *
*

VIII.

Nač nerozumče hlavu schyluješ?
Nač jenom ustavičně žaluješ?
Zde máme svobodu a nebe jasné,
Svět velebí ty naše ženy krásné —
Nuž neplač — stálý žal tě usužuje.

Aleko.

Ach otče, ona mě již nemiluje.

*

Stařec.

Ztiš se jen; ona posud děcko jest;
Tvé unytí jef nerozumné, hrdé,
Tvé milování bolestné a tvrdé —
Však láska ženy jest jen žert a lest.
Aj vzhlédniž, tamo pod vysokým svodem
Se volná luna sladce usmívá,
A na veškeren svět náš mimochodem
Všem jednostejně jasno vylívá.
Tu zahledí se v jeden oblak milý,
A pyšně, zarděle jej ozáří,
Však viz: již k druhému zas pílí,
A na krátko naň jas svůj odráží.
Kdož luně té tam místo vykáže,
A poručí: zde zůstaň věčně stát?
Kdož srdci mladé děvy přikáže:
Jiného nesmíš nikdy milovat?
Buď spokojen!

Aleko.

Ach jak mě milovala!
Jak něžně skláněla se ke mně!
Jak mě vždy dříve objímala
V čas noční horoucně a jemně!
Jak často dětinností nevinnou,
Tím milým, vabným hráváním,
Tím mámivým a vroucím líbáním
Tak těžkou, smutnou zadumčivost mou
Přerychle rozháněti uměla!
A teď — Zemfira je mi nevěrnou —
Je chladna — její láska vymřela!

Stařec.

Slyš — povímť o své lásce tobě,
Již dávno, dávno pochoval jsem v sobě.
Aj dávno, podunajským krajinám
Když Moskal ještě nekázal, —
(To vidíš, že já věru zpomínám,
Aleko, již na dávných časův žal —)
My tehdáž báli jsme se jen sultána,
A nad budžákem*) paša byl,
S bašt vysokých jenž vládl Akrmana.
Já tehdáž mlád — vždy sladce žil,
A duše ve mně vřele kypěla;
Ni jedna v bujných, černých kudrnách
Mně šedinka se ještě neskvěla.
Z našeho sboru v nejkrásnějších snách
Mi jedna krásná děva utkvěla.
Jak slunce své, tak jsem ji miloval,
A konečně též svou ji jmenoval.

Ach prchla mladost jako rychlý tok,
Jak hvězda padající mně se mihnula —
Leč dobo lásky, ty jsi zhynula
Ach ještě rychleji; jen jeden rok
Mne věrně milovala Marjula.

My jednou blíž Kahulských vod
Jsme jiný potkali cikánův rod;
Své stany v rovnu tétéž prostory
Rozbivše blíže našich u hory,

---

*) Budžak = turecký okres.

Po dvakrát s námi nocovali—
Pak v třetí noc se dále ubírali . . .
A žena moje s nimi uprchla,
A malou dcerušku svou zavrhla . . . .
Já spal; paprsky slunce zablýskaly —
Procitnu—ženy mé tu není víc!
Já hledám, volám—nikde nic a nic!
Zemfira ubožátko plakala—
I já jsem zaplakal . . . však od těch dob
Mne žádná děva láskou nejala,
A posud, kde již brzo klesnu v hrob,
Se ve mně touha nikdy nevzňala,
Bych život svůj, jenž ztratil ceny,
Chtěl trávit vedle milující ženy.

Aleko.

A proč's jí útěk její nezkazil?
Proč's nepospíšil za tou nevděčnicí,
A svůdci tomu, i té nevěrnici
Proč's dýku ihned v prsa nevrazil?

Stařec.

A nač? jak ptáče volné, tak i mladost!
Kdož má dost sil, by vzbudil lásky hlas?
Všem přichází a opět zhyne radost —
Co bylo vše, to nevrací se zas.

Aleko.

Já nejsem taký; beze všeho boje
Si věru nedám urvat právo svoje,
Bych pouhou pomstou jen se mohl schladit,
Já vraha takého bych musel shladit;

A kdyby na pokraji moře spal,
Já bych mu ostrou dýku v prsa vklál,
Neb spícího bych v propast moře vrhl,
Aniž bych jednou žilkou v tváři trhl.
Ten úžas jeho při podivném vzbuzení
Bych smíchem z plna hrdla zvýšil,
A kdykoliv bych pomnil na to pomstění,
Svůj vztek i bol i smutek vždy bych ztíšil.

* * *

X.

Mladý cikán.

Ach jediné jen ještě políbení!

Zemfíra.

Již čas: můj muž je zlý a řevnivý.

Cikán.

Jen jedno ještě k rozloučení.

Zemfíra.

Již jdi, at nepřijde ten vášnivý.

Cikán.

Ó rci má drahá, kdy tě zase uhlídám?

Zemfíra.

Dneś—luny svit až zhasne vábivý,
Tam za kurhánem nad mohylou.

Cikán.

Ach nevím, zda v tě věřit, doufat mám.

Zemfíra.

Jen pevně důvěřuj v svou milou!

* *
*

X.

Aleko spí.—Však v bouřné duši jeho
Vidění divné, smutné hrá.
V tom s křikem probudí se ze sna zlého,
A řevnivě svou ruku prostírá.
Ta ruka leknutím však utuhla,
An chladné pokrovy jen zastihla:
A žena pryč—a lože prázdné vyzírá.
On s chvěním vstal, a vůkol vníme—
Vše ticho — strach jej děsný jíme.
Po něm se válí žár a ledný chlad.
A kvapem ze stanu již vychází,
A vozy v strašné tuše obchází.—
Halí se role v roucho nočních vnad—
Vše ticho, temno; zmizel luny svit,
Jen lehce září hvězdek třpyt,
A sotva značně v jednu stranu
Jen stopu osvětluje ke kurhánu.
On nedočkavostí již hyne,
A jde, kam zlověstící sled mu kyne.
Ve dáli, tamo kde se cesty dělí,
Tu před ním mohyla se bělí,
On sesláblé své nohy vleče jen,
A děsná předtucha ho trápí;
On v moře úzkostí se stápí,
A jde; v tom viz — či jest to sen?

Dva stíny blíže sebe spatřuje,
I blízký šepot v sluch mu zaduje
Od stepní zneuctěné mohyly.

První hlas.

Již čas!

Druhý hlas.

Ach postůj.

První.

Nemožno, můj rozmilý!

Druhý.

Ne ne, jen počkej — doždejme se dne.

První.

Jižť pozdě.

Druhý.

Ach jak bázlivě ty miluješ!
Jen okamžení!

První.

Ty mě v zkázu svrhuješ.

Druhý.

Ach chvílku jen!

První.

Však jestli beze mne
Procitne muž!...

Aleko.

Já již jsem procitnul!
Kam chcete? kam vás mají kroky vést?
Aj, u hrobu zde pravé místo jest.

Zemfíra.

Můj drahý, prchni, rychle pryč!

Aleko.

Jen stůj!
Kam hodláš, překrásný ty mládče můj?
Zde lež! (Probodne jej nožem.)

Zemfíra.

Aleko!

Cikán.

Ach já umírám.

Zemfíra.

Aleko! vždyť jej zavraždíš —
Jak's krví zbrocen, ani nevidíš?
Co's učinil?

Aleko.

Hoj — z tebe rozkoš mám!
Nasyť si nyní duši láskou jeho!

Zemfíra.

Ach nebojím se vzteku tvého!
Té směšné hrozbě tvé se vysmívám,
A krutou vraždu tvoji proklínám.

Aleko.

Nuž umři též i ty. (Zavraždí ji).

Zemfíra.

Ach v lásce umírám! . .

* * *

XI.

Jitřenkou východ krásně ozářený
Se skví. A vrah za malým pahorkem,
Vždy ještě s nožem v ruce, zkrvácený,
Dlel mlčky nad kamenným náhrobkem.
Dvě mrtvoly tu před ním ležely;
Aleko na ně divě pohlížel.
Cikáni s bázní kolem kráčeli,
V jich tvářích jevily se úzkost, žel.
A druzí stranou hroby kopali,
A smutnou řadou ženy plakaly,
A mrtvé v zhaslé oči líbaly.

Kmet otec sám a sám zde sedí,
A na zvražděnou dcerku hledí
Tak smutně, nepohnutě, němě.
Cikáni mrtvé zdvihli, obklopili,
A v lůno chladné matky země
Milence oba tiše položili.
Aleko na vše zdálí zíral,
A divý žár mu srdce sžíral;
Když hrob již obě těla halil,
Když starý cikán slzy ronil:
Tu mlčky pomalu se sklonil,
A s kamene se v trávu svalil.

Tu otec kmet se k němu přivleče.
„Opustiž nás,“ mu dí, „ty hrdý člověče!
My divoci jsme, bez zákonův,
My nevraždíme, aniž tresceme.
Nám není třeba krve, stonův,

A s vražedníkem žíti nechceme.
Ty nehodíš se do našeho národu,
Ty toužíš pro sebe jen svobodu.
Nám vždy by k hrůze byl tvůj hlas,—
My dobři jsme a odpouštíme sobě—
Ty's zlý a smělý; opust nás,
Jdi s Bohem, mír se vratiž tobě!“

On domluvil—a rychle v tentýž čas
Se tábor kočovníkův pozdvihl
Z doliny, kde je strašný čin byl dostihl.
I v krátce neuzřel jich více zrak. —
Na stepě vozík jeden zůstal však,
Jehož kobercem chudým větřík vlál,
Ten o samotě na osudném poli stál.

Tak někdy chladnou dobou jesenní,
An ranní mhla vše jíme v zastření,
Když z polí do výše se pozdvihne
Poslední houfec pozdních jeřábů, —
Vzdušnému podoben jsa korábu, —
A jednoho z nich koule zastihne:
On potom sám a sám tu zůstane,
A svěsí křídlo, v krvi skoupané.

Noc nastala; však ve vozíku temném
Dnes nikdo oheň nerozložil,
A nikdo se v něm k spánku neuložil,
By pohovil si ve snu jemném ....

* * *

DOSLOV.

Kouzelnou mocí písní milených
Ve mlhavém mém pomnění
Se oživují divná vidění,
Tu jasných dnův, tu zase zkalených.
Tam v straně, po dlouhé kde časy
Nezmlkly války divé hlasy,
Kde dávno Rus svým rozkazem
Cařhradu hranice byl vykázal,
Kde dvouhlavý náš orel moc svou ukázal,
An posud slavně šumí v onu zem:
Tam prostřed stepi potkal jsem
Nad zůstatkami starých stanův
Vozíky vetché kočovných cikánův, —
Těch dětí tiché, mírné svobody.

Však uhohé vy děti přírody!
I mezi vámi štěstí není,
I pod roztrhanými stany
Váš spánek není prost všech utrpení;
A třebas došli v nejkrytější strany,
Ni v pouštích není od běd vyproštění....
Jsouf vášně všude tajně ukryty,
A proti osudu ach není záštity!..

Kavkazský plenník.[1])

Zpěv první.

V aulu[2]) tam na prazích rodinných
V zahálce sedí Čerkesové,
I hovoří Kavkazu junákové
O branných nepokojích záhubných,
I hovoří o kráse koní svých,
O sladkostech své něhy divoké;
I vzpomínají uplynulých dnův
Náběhy neodrázné, daleké,
A klamy chytrých uzdenův[3]),
A rány šašek[4]) svých, těch ostrotokých,
I prudkost z luků vymrštěných střel,
Vsi rozkotané, kleslé ve popel,
I celování plennic černookých. —

Jich rozmluva se pořád tiše vine,
A v noční mlze bledá luna plyne.
V tom nenadále na komoni
Tu Čerkes. Plenníka on přivlekal,
Jejž provazem byl spoutal k koni.
„Hoj Rus to!“ unášeč tu zavýskal.

Aul a vše, co živo v něm,
Se sběhl na to v tlupu stísněnou;
Leč plenník, chladen jsa a něm,
Se svislou hlavou, zhyzděnou,
Co mrtvý nepohnutě stál;
Nepřátel líce nespatřuje,
Jich hrozeb, křikův neslyší,
Sen smrti nad ním poletuje,
A rtové jeho ani nedýší.

A dlouho, dlouho plenník mladý
V tom těžkém zapomnutí dlel.
Již dávno prchly jitra chlady,
A půlden se již leskem skvěl;
Duch života se probudil zas v něm,
Ston divný se mu na rtech rozlehl,
A rozehřát slunečným paprskem
Se ubohý ten plenník pozdvihl;
Zrak jeho slabý těká, koluje,
A nepřístupných hor jen hromada
Že vůkol pne se všude spatřuje—
Tož hnízdo rozbojnických plemen,
Čerkeské svobody to ohrada.
Jun vzpomněl si, že lapen, zajat byl—
A jakoby se ze sna probudil!
I na rukou svých spatřil řemen,
A slyš—i těžká pouta zařinčely,
A vše ty strašné zvuky pověděly ...
Ach s Bohem! prchla svatá svoboda—
Ont otrok! ....

Za saklami[5]) leží,
Kol nichžto ostré ploty běží;

Čerkesi v poli, ticho v aulu panuje.
Před ním ty širé, prázdné roviny
Zelenojasné roucho lemuje;
Tam řadou výš a výš se pnou
Tak jednotvárné strmé výšiny,
A v nich je vidět cestu jedinou,
Jež v daleké se tratí dáli —
A rtové jeho smutně zastonali.

Vždyť cesta ona v ruský vede kraj,
V zem drahou, kde se narodil,
Kde zažil první světa ráj,
Kde první zlatou radost provodil,
Kde mnoho milého byl miloval,
Kde ale též své blaho pochoval,
Kde jeho nadějí a lásky hrob,
Kde upomínky lepších v žití dob
V hloub uvadlého srdce uschoval.

On svět a lidi zcela proskoumal,
A nevěrného žití cenu znal,
I našed v srdcích přátel zradu jen,
V blouznění lásky nerozumný sen,
A nechtě obyčejnou žertvou být
Již dávno pohrzené marnivosti,
Ve dvoujazyčném družstvu nechtě žít:
Odstupník světa, přítel přírody,
Vlast, domov, rod svůj opouštěl,
A ve daleké kraje zaletěl
S přízrakem svěžím klamné svobody,

I stalo se: kde však je cíl těch toužení?
On nevidí z nich v světě ničeho!
I poslední vy zbytky blouznění,
I vy již uprcháte od něho.
Jest otrokem—a kloně hlavu v kámen
Ždá, by mu s leskem večerním
Též zhasl smutna žití plamen;
Vždyť žízní již po míru záhrobním.

*

Zlaté se slunko loučí s horami,
A v dáli rozlehl se hlučný šum;
Z rolí se vrací lidu tlum,
A svítí lesknavými kosami.
Již přišli; v domech ohně zašlehaly,
Znenáhla šumy taktéž umlkaly;
Vše objal tichý noční stín,
Vše jíme mírná něha ve svůj klín.
Tam v dáli probleskuje horský zdroj,
Se skalnaté se prýště strminy;
Již mraky zahalily ve závoj
Kavkazu strmé, spící výšiny . . . .

Leč kdo to, ana září luny vnada,
Uprostřed hluboké té tišiny
Tu jde, tak zlehounka se krada? . . .
Procitnul plenník.—Aj před ním
S pokynem němým, unylým
Tu stojí Čerkešenka mladá.
Na děvu v mlčení se otrok dívá,
I myslí: sen to—vidina to lživá,

A plachá hříčka citů zemdlených.—
Ledvaže luny svitem ozářena,
A kouzlíc žalu úsměch vábivý,
Před ním se sklání na kolena,
A podává pak kumys[6]) chladivý
K rtům jeho rukou hebounkou.
On ale zapomíná pohár úlevný,
On loví jenom duší žíznivou
Zvuk sladké řeči její kouzelný,
A zrak té mladé děvy půvabný.
I mluví — on jí nerozumí však,
Leč plamen lící, milostný ten zrak
A něžný hlas mu rozkazuje:
Žijiž! — a plenník znova obživuje.
A ihned sebrav ostatek svých sil,
Pokorně jí se podvoluje,
A vstav a číši vyprázdňuje
Své horké žízni plamen ukojil.
Na tvrdý kámen potom sklesl zas,
Sláb, v mdlobě, s hlavou těžkostnou —
Však sýlá na Čerkesku milostnou
Své zhaslé zraky dlouhý, dlouhý čas.
A dlouho patříc naň i ona u něho
Vždy smutna, zadumčiva seděla,
Jak zrakem účastenství němého
By jatce ukonejšit hleděla.
Rty vabné bezděky tu nejednou
Vždy zase k něžné řeči otvírala,
A vzdychala, a na tvář růženou
Přehojné horké slzy vylívala.

*

Dni po dnech prchají co sen.
Na horách, přikován u stad
Tu plenník tráví každý den,
Kde jeskyně jej temný chlad
Před letním vedrem ukrývá.
Když stříbro luny na nebi se klene,
A za mračnou tam horou zářívá,
Po stezce Čerkešenka zastíněné
Se před plenníkem objevuje,
Přináší víno, kumys, med,
I bílý chléb mu poskytuje.
S ním tajně o pokrm se rozděluje,
A na něm pokojí svůj něžný hled.
Výmluvnou jesti řečí její zor,
Ach a tak zrakem vedou rozhovor.
A ona mu pak pěje písně hor,
Ty písně šťastné Gruzie mu pěje,
A v paměť jeho netrpělivou
Ty cizí zvuky vštípit spěje.
Ponejprv ona s duší vášnivou
Kochala, poznávala lásky žal!
Však jinoch Rus, ten žití mladého
Již dávno sladkou vášeň promrhal,
I nemohlť ze srdce prázdného
Plamennou lásku znova vyčarovat.
Snad že se bál, sen blaha zašlého
Ve paměti své opět vyluzovat.

Najednou mladost naše nezavane,
Najednou plamen v žilách nevyplane,
A radost mnohou, neždanou
My ještě objímáme nejednou.

*

Však ach, vy živé doby rozechvění,
Ty první lásko, co nás k nebi povznášíš,
Ty první svatý ohni opojení:
Ach ty se nikdy, nikdy nevracíš!

*

I zdálo se, že plenník beznadějný
Již služebnému navyk' životu,
Ont v srdci skrýval záměr světodějný,
Jímž služebnosti hojil tesknotu.
A vlíkaje se v středu hroznýchskal
Za doby ranné jitřní prochlady,
Upíral dlouho nepohnutý zrak
Na hrozné modrých hor těch hromady,
Jež halily se ve růžový mrak.
Obrazy velkolepé, velebné! . . .
Ty sněhův věčné trůny malebné
Se s výšin zdály býti zraku
Řetězem samých oblaků a mraků,
A v kruhu jich ten kolos dvouhlavý
Ve věnci záře ve ledovém,
Ohromný Elbrus strmivý
Se týčil na obzoru lazurovém.[7])
Když, s hluchým slívaje se hlaholem,
Předchůdce bouře, hrom tu hřímával,
Ó jak tu často plenník nad aulem
Na vrchu nepohnutě sedával;
U nohou jeho mraky lítaly,
A vichry prach na stepách zdvihaly,
A útočiště v středu černých skal
Již jelen vyplašený hledával,

A z doupat orlové se vypínali,
A ve výši se svolávali;
Již blekot stad, šum řhoucích koní
Se hukem řvoucí bouře zahlušily,
Na chatky kroupy, déšt se valí, honí,
A s mraků se skrz blesky vyvalily
Lijáky—jako potok zuří, hučí,
A odrážejí věkovité skaliny,
Skrz úžlabiny valí se a skučí——
A plenník se své horní výšiny
Sám, sám za hromových těch třesků
Slunečna jasna návrat ždal,
A jakby nepřístupen blesku
Řev bouře s plesem poslouchal.

Však Europana vše vnímání
Ten divný národ zaujal,
U horcův plenník sledoval
Jich víru, mravy, vychování,
I miloval jich žití prostotu,
Jich hostinnost a touhu zbraní,
Pohybův zručných, volných bystrotu,
A lehkost noh a sílu dlaní.
I vyhlížíval celé hodiny,
Jak mnohdy Čerkes bystrý, hbitý,
Objížděl step i strmé výšiny,
V huňaté čapce, v burce, s ořem slitý;
Na luk se skláně, na střemeny
Své rychlé nohy podpíraje,
Jak letěl, oř jak sám chtěl ozdobený,
Tím záhy již se vojně učívaje.
I liboval si v kráse šatův jich,

Ač prostých, valně bojovných.
Aj Čerkes zbraní když je ověšen,
On jí se pyšní, jí jest potěšen;
Prak, silný pancéř, toul on má;
Kubánský luk a dýka broušená,
A šaška, totě jeho soudruhové,
Nechť válčí neb ať v míru plynou dnové.
A při tom nic ho netíží,
Nic nechybí mu: pěší, konný—
Vždy tentýž jest, vždy vraha vyhlíží,
Vždy neústupný, nepřesklonný,
Kozákův hrůza bezpečných.
Bohatství jeho, oř to bujný, živý,
Jenž ze stad horských, divokých,
Soudruh vždy věrný, trpělivý.
V jeskyni nebo v travách vysokých
Ukrývá se s ním lupič lstivý,
A jako střela když se mihne
Poutníka zočiv, již se zdvihne,
Již v okamžení zuří krutý boj,
A jižjiž řine rudý krve zdroj,
A pocestného v úkryt hor
Již vleče řemen jeho letící.
Oř bujný jeho maří ves odpor,
Plnť odvahy a síly kypící;
I vše mu cestou: bláto, bor,
Les, voda, stráně hrozící;
Sled krvavý se za ním vleče,
A v pustině se dupot rozlehá.
Tu před ním šedý potok teče,
Oř ale v kypící se hloubi uvrhá
A poutník ke dnu řeky stržený

Hltá tu vlnu skalenou,
A prosí smrt, jsa strašně zemdlený,
A již ji vidí, zírá před sebou—
Oř vymrští se ale nezmdlený
A vynáší je na břeh zpěněný.

*

Neb uchvátív u víru silný peň,
Jejž bouře strhnuvši uvrhla veň,
Když na pahorcích kolkolem
Bezlunná noc rozpíná tmavý lem:
Tu Čerkes na větvici mohútnou
Starého dubu věší svoji zbroj,
Vše náčiní, jež nosí v boj,
Štít, burku, pancéř, přilbu svou,
Svůj luk a toul, a v hukot vln
Se pouští, v jícny vířivé,
Neumdlen, odvahy a síly pln.
Noc hluchá.—Řeka bouří, řve,
I nesou ho ty vlny zuřivé,
A podél břehův osamotnělých,
Kde na kurhánech[8]) zvýšených
Kozáci, opření o kopí svá,
Zří, jak se valí řeka zvlněná —
Tu mimo ně v mhle dál vždy uplývá,
Se černíc, ozbrojení lupiče ....
O čemž as smutně dumáš kozáče?
Vzpomínáš snad na lásku ladných děv,
Na bitvy bývalé, na tábor svůj?
Na plukův modlících se chvalozpěv?
Či na svou rodinu? Ach klamný je sen tvůj!

Již s Bohem vojno, drahá otčino,
Ty tichý Done, i ty dívčino
Již s Bohem, stanice a stáda! . .
Lstný vrah se k břehu přitočil
A z luku bystrou střelu vymrštil,
A kozák zadumaný padá
S kurhánu, krví zbroceného.

*

Když se svou tichou rodinou
Ve klidné chýži Čerkes dlí
Nepřívětivou dobou deštivou,
A uhlí na ohništi tlí;
A sskočiv s koně věrného
Když poutník v horách zbloudilý
Tu přijda sedá si u ohně jasného:
Hned hospodář tu blahosklonný
S laskavým pozdravením povstává,
A hostu pohár libovonný
S čichirem[9]) silným podává;
Pod vlažnou burkou, v sakle zčouzené,
Noří se poutník v mírný sen,
A zrána, opět posilněn,
Vychází dále z chýže hostinné . . .[10])

*

Když slavný bairam[11]) se slaví,
Tu scházejí se juncův davy;
Hru jednu vystřídají za druhou;
Tu plný toulec rozbírají,

A střelou prudkou, křídlatou
V oblacích orly probodají.
Tu zase s chlumův výše spádné
Stojíce v řadách, na daný jim znak,
Junáctvo ruče vše vypadne,
Jak laně zemí potřásají,
Rovinu prachem pokrývají,
A běží, běží jako mrak.
Leč nuden taký jednotvarný mír
Těm srdcím, jež se k vojně zrodily;
Jižť často her zábavných vír
Hrou krutou — krví skalili:
Ne zřídka šavle hrozně blýskají
V tom víru nerozumné vřavy,
V prach lítají pak rabův hlavy,
A jinochové plesem výskají.

Však Rus — ten lhostejně jen zřel
Na krvavé ty hry a na zábavy;
Milovalť dříve hříčku slávy,
A žízní zhouby zahořel.
Nevolník, jenžto cti své zbyl,
Spatřoval v blízku svoji smrt;
Jsa při soubojích chladen, tvrd,
Vždy zhoubné kouli vstříc se postavil.
Snad ve hlubokou dumu pohrúžen,
Se v duchu v krásné časy schyloval,
Kdy sám, jsa druhy svými ukružen,
Vesele, šumně s nimi hodoval ....
Snad toužil po dnech pominulých,
Po dnech svých nadějí, již uplynulých;
Neb zvědochtiv si liboval

V surových zábav jejich prostotě,
A divý národ v jeho životě
Jak ve zrcadle věrném spatřoval.
V mlčení ale vezdy hlubokém
Vše tužby srdce uschoval,
A na tom čele jeho vysokém
Se posud nezměnilo ničeho.
Smělosti ale junce rázného
Se Čerkesové sami divili;
Šetřili ten tak mladý jeho věk,
A šeptem—takovýt že rek —
Svou kořistí se pyšnili.—

Zpěv druhý.

Tys poznala je, krásná děvo hor,
To srdce nadšení, tu žití blaženost!
Tvůj nevinný a přec tak žhavý zor
Vyprávěl čistou lásku, milenost.
Když plenník, přítel tvůj, ve noční tmě
Tě líbal v němém objímání:
Tu planouc něhou, bavíc v sladkém sně,
Jsi zapomněla na svět, na vše přání,
A říkávala's: „Plenníku můj rozmilý,
Ach rozveseliž zrak svůj unylý,
Skloň na má prsa hlavu stíženou,
Zapomeň na svobodu, na vlast milenou!
Chci ráda skrýt se v poušti bezlidné
S tebou, s tebou ty králi duše mé!
Ach miluj mě ..... vždyť posud žádný
Mých očí ještě neceloval,
A k lůžku mému Čerkes vnadný
Se posud ještě nezbližoval.
Ját slovu děvou ukrutnou —
Ba já jsem byla v lásce urputnou —
Již vím, že osud můj se hotoví,
Mne otec můj a bratr surový
V aul cizí vkrátce chtějí vydati,
Chtějí mě zaprodati cenou zlata,
Leč uprosím já otce, brata,
Anebo—jed znám, umím dýkou máchati ...
Ach nevím, nevím, jaké máš ty síly,

Jsemť k tobě všechna přikouzlena,
Já miluji tě, plenníku můj milý,
Má duše tebou celá opojena!“

On ale s tichým jenom soucitem
Na rozvášněnou děvu patříval,
A s hořem v srdci pevně ukrytém
Se žalostivý zvuk ten ozýval,
I zapomínal se: ach vždyť v něm snily
Zpomínky dávno minulých již dnův,
Ba jedenkrát se mu i ze zrakův
Horoucí tiché slzy vyrojily.
A v srdci mu co těžký kov spočíval
Stesk lásky beze všeho doufání,
A plenník posléz před děvou vylíval
Svůj bol, své těžké strádání.

‚Mne zapomeň! Tvé lásky plamenné
Jsem nehoden, i tvého nadšení,
Dni netrať se mnou drahé, bezcenné,
Vol jiného, jenž vyplní tvé toužení.
Věř, jeho láska že ti vymění
Mé pusté duše smutný led,
Onť bude věren ti, on ocení
Tvou krásu, ten tvůj milý vzhled,
Ten žár tvých políbení vášnivých,
I něžnost slov tvých ohnivých.
Já bez radosti a bez toužení
Již vadnu, ach jsa žertvou vášní svých.
Zříš na mně sledy lásky nešťastné,
Duševních bouří stopy úžasné.
Ó zůstav na vždy mne, leč polituj

Ten truchlivý a bídný osud můj!
Nešťastná družko! proč ne prvěji
Se objevila's tehdáž zrakům mým,
Když věřival jsem ještě naději,
A krásným, opojným těm blouzněním?!
Leč pozdě: blahu já již odumřel,
Já s Bohem nadějím dal lhavým,
Já odvykl již touhám žhavým,
A plamen citův ve mně vyhořel.

„Jak těžko, mrtvými již ústami
Tvá živá políbení odměnívat,
V tvé oči, zarosené slzami,
Jen chladným úsměchem se dívat;
Když zemdlen marnou žárlivostí
Pak usnu s duší zhola bezcitnou
Na těch tvých prsou, vroucích mileností—
Ach jak tu těžko, myslit na jinou!—
Když s celou duší a tak dlouze
Ty políbení moje ssaješ,
A se mnou plna blahé lásky hraješ,
A hodiny ti prchají v té bludné touze:
Tu horké slzy roně sám a sám
Já zcela rozerván a unylý
Před sebou jako ve snu obraz mám,
Ach obraz věčně drahý, přemilý!
Jej volám, po něm ach se chvím,
A mlčím, nevnímám a nevidím;
U tebe v zapomnění prodlívám,
A tajný onen přízrak objímám;
Proň v poušti zrak můj slzy prolívá,
On chodí se mnou, mocně vládne mnou,

A v sirou duši mou a nešťastnou
Tak mračnou, smutnou tesknost zavívá!
O zůstav, zůstav děvo pouta má,
Blouznivost moji osamotnělou,
Mé upomínky, slzy, bolest mou —
Jich sprostit mě, ach tobě nemožná!
Tys moje srdce vyslyšela—
Nuž s Bohem, dej mi ruku, s Bohem buď!
Ne dlouho také trvá láska žen,
A byť se při loučení hořem chvěla,
Přec lehce zapomíná lásky sen—
Buď s Bohem, novou v srdci lásku vzbuď!

Bez slzí plačíc, rty své sevřela,
A v smutku Čerkešenka seděla.
V temném a pronikavém zraku dlela
Proň bezeslovná, němá výčitka.
Co stín tak zblednuvši se chvěla,
A v rukou nešťastného militka
Tak chladná ruka její spočívala,
Až posléz vroucí lásky bol
Ve tiché řeči vylívala.

„Ach plenníku, proč celé blaho své,
Prv nepoznavši smutné srdce tvé,
Jsem navždy, navždy tobě oddala?
Ne dlouho na milených prsou tvých
Jsem v sladkém opojení hárala,
Ne mnoho nocí blaze radostných
Popřál mi osud a ten bídný svět!
Ach zdaž se vrátí ještě někdy zpět —
Či navždy již mi prchla radost? ...

Ty plenníku bys mohl moji mladost
Oklamat, zlomit srdce mého květ,
By toliko bys chtěl mě litovat,
A láskou líčenou mě milovat;
Já podala bych slast ti veškerou,
Svou něžnou pečí a svou pokorou
Tvé žití střežila bych i tvůj sen,
Tvůj žal by mnou byl konejšen —
Tys nechtěl! .. leč kdo jest ta půvabná,
Jížto jsi tělem duší odevzdán? ...
Ach pochopuji, proč ta bolest tvá...
I ty však odpusť oku slzavému,
A nechtějž smát se hoři mému.“

Umlkla. Stenání a slzy mnohé
Tísnily srdce děvy přeubohé;
Nemluvky vyčítala ústa sevřená;
Jak bez sebe mu objímala kolena,
Ach sotva dýchat mohla pro svůj žal.
A plenník pravil, rukou útrpnou
Pozdvihnuv drahou děvu neštastnou:
‚Ó neplač již! i proti mně se osud hnal,
Já též ty strašné muky srdce znám,
Já miloval a také trpěl sám,
A hasnu, zhasla plamene jak dým,
Jenž v pustých zapomenut dolinách.
Neumru v milých rodných krajinách,
Leč tato stepa bude hrobem mým,
Zde sklesne ve hrob tělo zemdlené,
Nad hrobem zrezaví též pouto mé!— —

Noc překrásná své zraky zakryla;
Tam v průzračné se dáli zářila
Hromada světlosněžných hor.
I rozešli se, tiši jako hrob,
Kloníce hlavy, slzí plný zor.

* * *

Unylý plenník ruský od těch dob
V dumání sám vždy kolem aulu brodí,
Zář na palčivý nebesklon
Za dnem vždy nové dni zas vodí,
Za nocí jednou druhá stále chodí,
A stále po svobodě touží on.
Zda kdy se srna mihne stromovím,
Sajhák-li v mlze vyskočí,
Tu vymrští se, řinčí poutem svým,
A čeká, kozáka-li nezočí,
Nočního aulův plenitele,
Okovův rabských sprostitele.
I volá: leč vše vůkol ticho jest,
Jen v dáli vln je slyšet pleskání,
A zvěř, snad blízko tušíc lidskou lest,
Ve chluchou poušť a tmavou uhání.

Jedenkrát slyší plenník volání,
Bojovný v horách rozlehl se křik.
„Na kůň! na kůň!“ a běhot, šum a koní ryk;
Měděné uzdy zvučně cinkají,
Burky se černají a zbraně blýskají,
Řhou oři osedlaní, ohniví,
A všechen aul se k boji hotoví,

A divocí schovanci zbraní
Jak řeka se chlumův se vyrojí,
A jedou po březích Kubáni,
By sbírat násilných tam daní.

Utichl aul, a v slunci dřímají
U saklí psové, stráži bedliví;
A chlapci nazí, černí, špinaví
Vesele, rozpustile běhají.
Jich pradědové sedí v kolo řádné,
A tiše poslouchají mladých děv
Jim z dávných časův známý zpěv,
A starcův srdce při tom mládne.

* * *

Čerkeská píseň.

V řece valný proud se valí,
Noc tichá, černá v horách vládne,
Zemdlen kozák v sen se halí,
Skloniv se na své kopí pádné.
Kozáče, nespi noční tišinou:
Čečenec chodí za řekou.

Kozák pluje, v člunku pluje,
A na dně řeky vláčí sítě;
Slyš kozáče, vichr duje,
Ty utoneš jak malé dítě,
Když se tu koupá parnou hodinou:
Čečenec chodí za řekou.

Bayerische Staatsbibliothek München

Tam na břehu rychlé vody
Bohaté kvetou stanice,
Veselé tam chorovody;
Již kvapte, ruské pěvice,
Již spěšte krásky v chýži svou:
Čečenec chodí za řekou.

* * *

Tak pěly děvy. — Sedě na břehu
Rus opět blouzní o svém úběhu.
Leč pouta jeho ta jsou přetěžká,
A řeka bystrá, řeka hluboká ....
A slunko zašlo, step se v spánek ponořila,
A skalisk temena se zachmuřila.
Po bílých aulu vůkol chyžinách
Se míhá mdlý a bledý luny svit,
Jeleni sbíhají se v tichý klid,
I pozdní orlův umlkl již křik,
A hlučně ozývá se po horách
Daleký koní dupot a jich ryk.

Vtom slyš: kdo to? snad větřík se to hnul?
Ne — dívčí oděv se to zamihnul.
Kdož bled a smuten vkol se zhlíží?
Aj a hle — o n a se to blíží!
Rty její, chtíce mluvit, jer se chvějí,
V jejích se očích smutná tesknost září,
A dlouhé vlasy se po zbledlé tváři
Co černá vlna vinou v prsy její.
A v jedné její ruce pilník tkví,
V druhé se ocelová dýka skví,

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Jak by se vrhnout chtěla v vrahů roj,
Ve krutou seč neb v nebezpečný boj.

A na plenníka zraky upiala:
„Ó spěšiž!“ děva hor naň chvátala,
„Nyní tě Čerkes nikde nepotká,
Spěš, netraf nočních hodin příhodných,
Zde dýka: rychle, sledů tvých
Nepozná nikdo, noc an hluboká. —

Celá se chvějíc pilník v ruku vzala,
A k jeho nohoum pak se kloní,
I maní při tom slzu roní;
A pouta se již rozpadala,
Již prosta jsou a na zem zacinkala.

„Jsi svoboden!“ mu šepce děvy ret,
„Již prchni!“—Však ten divý její vzhled!
Ach z něho úchvat lásky prochvíval.
Boj zuřil v ní.—A větru šum
Se svistě v její šaty zavíval.
‚Ty milko moje!‘ plenník zavolal,
‚Jsem navždy tvůj, ó tys můj ráj,
Zůstavme oba strašný tento kraj—
Pojď se mnou!‘... „Ne tak drahý mnj,
Již veta po všem—prchla žití radost,
Již skalila se dřív tak jasná mladost,
Vše zhynulo — a jiný osud tvůj!
Zda možná to? tys jinon miloval?
Jdi, vyhledejž a miluj ji! —
Proč marně tobě ještě žaluji?
Proč pláči? proč mě svírá ještě žal?—

*

Buď s Bohem! lásky požehnání
Nechať tě doprovází pověčně —
Buď s Bohem — zapomeň mé lkáni,
Podej mi ruku — ještě posledně.“

A k Čerkešence on se kloní,
Tiskne ji k srdci, vřelou slzu roní,
A dlouhým políbením s ní se loučí,
Jež svazek lásky jejich navždy sloučí.

I ruku v ruce, plni roztoužení,
Již sešli k břehu v tišině —
A Rus ve šumné, valné hlubině
Již pluje, již se vlny pění,
Již protějších tam skalin dostihl...
Již chytá se, již vrchol dosáhl....
V tom vlny hlučně zašuměly,
A zevzdálí se ozval ston ....
Již na divoký břeh vychází on,
I hledí zpět: a břehy tam se jasněly,
A opěněny se jen bělely;
Nevidí ale Čerkešenku svou
Ni u břehův, ni pod horou.
Vše mrtvo; na březích již usnuvších
Jen lehký větřík libě vane,
A v luny svitu, v vlnách plesnuvších
Se tratí kruhy—až zas tiše voda stane....

A pojal vše. A zrakem uslzeným
Objímá ještě kraj, kde snášel žal,
Loučí se s aulem ohraženým,
S polem, kde plenník stádo pásával,

Se stráněmi, kdež vlíkal okovy,
Se zdrojem, nad nímž v půlden odpočíval,
Když na horách tam Čerkes surový
Svobody píseň vesele si zpíval.

*

Na nebi černají se mraky hluboké,
Na temný údol rozložil se den.
Zář vzešla. Po cestě tam daleké
Již ruče stoupá plenník svoboden.
A blízko před ním již se blýskají
Ve husté mlze ruské bodáky,
Již stráže na kurhánech volají,
Již zas je vidí — rodné kozáky! —

Vysvětlivky.

[1]) Vidělo se mi za dobré, užiti v básni této ruského slova „plenník“ místo ‚zajatý‘, nebo ‚vězeň‘. Ač se nyní slova ‚plenník“ v Čechách neužívá, je přece české; přicházíť zajisté v Mater verborum s překladem = manceps. Ostatně viz Jungmannův slovník.

[2]) Aul, název vesnice Kavkazských národů; jsouc slovo dvouslabičné má se vyslovovati a͡ul. — Příbytky obyvatelův ruských slovanského plemene slovou stanice.

[3]) Uzden = náčelník neb kníže.

[4]) Šaška = čerkeská šavle.

[5]) Sakla = chýže.

[6]) Kumys, nápoj z kobylího mléka; užívá se ho zhusta mezi horskými kočujícími národy azijskými. Jesti prý dosti příjemný a zdravý.

[7]) Děržavín u výtečné své ódě k hraběti Zubovu první nakreslil v následujících verších divoké obrazy Kavkazu:

Juný vůdce, na dalekém pochódu
Prošel Kavkaz válečný tvůj sbor;
Tam jsi viděl divů krásnou přírodu,
Jak tam, valíce se s boků strašných hor,
Ve mrak propastí se hrnou lité řeky,
S čel jich balvany jak sněhu padají,
Leževší tu celé dlouhé věky.
Zřel's, jak srny růžky sklánějí,
A pokojně upírají patření
Na bleskův a hromův rození,
Viděl's jak tam dobou krásnou
Slunka paprsky se noří v led,

Hrají a se odrážejí v vodu jasnou,
Velkolepý kouzlíce tak vzhled.
Jak, se v pestré jiskry rozptyluje,
Drobný deštík k zemi poletuje,
Jak tam hruda sivojantarová
Hledí v tmavý hustý bor,
A tam záře zlatočervcová
S lesním temnem vede spor.

Žukovský ve svém poslání k Vojejkovu taktéž věnuje několik velmi pěkných řádků popsání Kavkazu:

Často jsi, jak Terek v bystrém běhu
Šumí mezi vinicemi, hleděl,
Kdežto, přiblíživ se k břehu,
Čerkes neb Čečenec seděl,
Pod burkou se zhoubným řemenem.
V daleké pak dáli před tebou,
Zahaleny modrým tumanem,
Hory jako stráže za sebou,
V jich pak sboru gigant s výší ohromnou
Pne co mrak se Elbrus dvouhlavý.
Krásou úžasnou a velebnou
Tamo celá příroda se skví.
Stráně, boky hor se hrnou na hromady,
S hukotem se valí vodopády
V mrak propastí se žulových skal.
Lesy, v jichžto sen od věčných časův
Ani seker zvuk, ni lidských hlasův
Hlahol jarý ještě nikdy nevnikal,
V jichžto stínův tajné šeření
Denní svit až posud nepronik',
Kde jen zřídka bystří jeleni,

Orlův uslyševše hrozný křik,
Tísníce se v tlupu, šumí větvemi,
Kde jen kozy lehounkými nohami
Po skalinách skokem pobíhají.
Oku tam se kouzlí a vždy vyčnívají
Sbory velkolepých tvarů velebných.
Však tam v středu pustin samotných,
Jež se ukrývají po horách,
Zahnízdil se Balkar, Bach,
Abuzech a Kamuzínec,
Korbulák a Albazínec,
Čečerejec i Šapsuk.
Pancíř, šavle, puška, luk,
Potom kůň, ten soudruh bystronohý:
To mají za svůj poklad, za své bohy.
Jako srny skáčou po horách,
Sýlajíce smrt a zhoubu z útesů,
Aneb bařinatých po břehách
V trávě vysoké, se z temna pralesů
Vyrojivše na kořisti číhají.
Skály svobody jsou útočištěm jich;
Dni však v aulech zle se vlíkají,
Lenost vládne jimi za dnů nečinných:
Tam jich život — sen jest; v kruhu sedíce
V hrnek, z něhož dohanový kouř jde siný,
Čibuk dávají a kouříce
V hustém dýmu sedí jako stíny;
O vraždách si vypravují,
Nebo bystré pušky vychvalují,
Z nichžto dědové už stříleli;
Neb zas šavle na křemenech naostřují,
By jim k novým vraždám sloužily.

8) Kurhan, nasypaný náhrobek.

9) Čichir, červené gruzinské víno.

10) Čerkesové vyznačují se neobyčejnou hostinností. Host jim osobou svatou. Zraditi ho neb nechrániti, považuje se u nich za největší nešlechetnost. Kunak (přítel, známý) životem jest odpověden za vaši bezpečnost, a s ním možná se směle odebrati v nejhlubší střed kabardinských hor.

11) Bairam neb bairan, první dni po velikém postu.

Hrabě Nulín.

„Již čas! již čas!“ hoj rohy zvučí,
A lovci v rouších svých se sbíhají;
Již sedí na koních a hlučí,
Psi lovčí nedočkavě skákají.
Na výstup domu pán se ubírá,
A podepřev si boky vůkol ohzírá.
Na spokojené jeho tváři
Se libost s vážným mírem září.
Je hotov; čekmen*) má již na sobě,
Nůž turecký má v skvostném pasu svém,
Roh visí na řetízku bronzovém,
Rum neschází též v řádné nádobě.

A s okna v pěkném nočním čepečku
A jediném jen hebkém šátečku,
Sotvaže ze spánku jsouc probuzena,
Se rozmrzele dívá jeho žena
Na sbor a poslouchá zvuk rohů,
Však oř již hlavou hází vysoko,
Pán chytne hřívu, v střemen nohu,
Zakřikne ženě: dnes mě nečekej —
A kluše, kluše, a jižť daleko.

---

*) Tatarský svrchník.

Teď září ke konci se schyluje,
(Já mluvím v próze, v slovech pravšedních)
Tu na vsi bláto s dlouhou chvílí panuje.
Podzimní vichr, sypký, jemný sníh
A vytí vlků. Lovce slast však čeká.
On bez pohodlí jsa a bez něhy
Ve širém poli se svým ořem teká,
A kam jen přijde, najde noclehy,
Brání se, mokne, stále harcuje,
A po lovu zas chutně hoduje.

Však co as dělá zatím chuďas žena,
Když neustále doma sedět musí?
Zdaž není věčně zarmoucena?
Aj solí hříby, krmí husy,
Poroučí obědy a svačiny,
Tu do komor, tu do sklepa se dívá,
A všechno zočí zraky paniny,
Po celém domě ona popatřívá.

Však bohužel, hrdinka naše,
(Ach, já jsem zapomněl jí jméno dát,
Muž, ten jí říkal jenom tak Natáše,
My ale budeme ji pěkně zvát
‚Natálie Pavlovna')—tedy bohužel
Natálie Pavlovna abych pravdu děl,
Dbá málo o svou hospodářskou čest,—
O domácnost se stárat, příliš sprosté jest!
Vždyť nebyla v tak bídném stavu,
By snad ji podomácku chovali,
Hned z mládí byla na ústavu
U slavné emigrantky Falbaly.

Aj, ona u okna teď sedí,
Do otevřené knihy hledí,
Čtouc pilně čtvrtý svazek románu:
‚O lásce Elizy ku Armanu,
Anebo dopisy dvou rodin;
Toť román klassický a starý,
A dlouhý, dlouhý mnoho hodin,
Je velmi mravný, sloh v něm jarý,
Beze vší romantiky, neškodný,
Ba vůbec celý dobrý, spůsobný.

Natálie Pavlovna čísti počala,
A zpočátku ji kniha jímala;
Vtom ale její zrak se zatoulal
Na dvůr, kde počala se pračka,
Tož dvorský pes se z kozlem rval,
A dole děti bavila ta hračka.
A pozorlivě zrovna pod oknem
Si kruty s křikem vyšlapovaly,
Chodíce za svým mokrým kohoutem.
Tři kachny v blízké louži plovaly;
Tam baby opět přes dvůr blátivý
Pověsit prádlo na plot spěchaly.
Čas ale počíná být ošklivý,
I zdá se, jakby sníh zas padat chtěl.

V tom ejhle zdálí zvonek zaduněl!—
Kdož z vás kde na samotě žili,
Ó přátelé, to dobře víte sami,
Když v dáli zvonky zazvonily,
Jak mocně pohnulo to vámi!
‚Zdaž nejede to dávný přítel tvůj?

Neb ona snad?' — Ó Bože můj!
Jest blíž a blíže — srdce mocně bije,—
Však zvonky zvučí rolí prostorou,
A slábnou, slábnou—až se ztratí za horou!

Natálie Pavlovna na balkon
Hned běží — tak ji potěšil ten zvon;
A zírá, zrak svůj v dálku vede, —
Koleska jakás kolem mlýnu jede,
Jest u mostu—k nim, zrovna k nim se točí;
Vtom ale — v levo vybočila. Paní
Tak smutně, zarmouceně zírá za ní,
Div že jí z očeк slzy nevyskočí—
Než tu — ó radost! je tu sráz —
Koleska padá — paní přejde mráz,
A volá: ‚Filko, Vasko, běžte tam —
Af pán ten jede rychle, rychle k nám,
Af jenom u nás oběduje, rcete;
Však živ-li? jděte, běžte, jděte,
Jen rychle, rychle!'—
Sluha pádí.
Natálie Pavlovna jižjiž nyjíci
Si beře shawl a kadeře si hladí,
Zatáhne oponu a přindá židlici,
A čeká . . . leč to trvá jako odvěčně —
Však hle, již jedou, jedou konečně!
Na dlouhé cestě umazána,
A těžkým pádem porouchána,
Sotva se vlečíc, jede ekipáž,
A za ní pokulhává mladý pán.
Francouský sluha dosti umazán,
Vždy pobízí: allons, allons, courage!

Jsou u vchodu, již v síň se ubírají,
A dokořan jim dvéře otvírají!
Picard, ten Francouz, nese pánu věci,
Jenž jde, se z bláta svého svléci.

Vy chcete vědět s kým to máte čest?“—
Tož *hrabě Nulín* z cizích zemí jest,
Kdež vrhnuv se vší mocí do mody,
Již dávno pohřbil svoje důchody,
A teď jak zvíře z krajin dalekých
Se jede v Petrohradě ukazovat,
A vleče s sebou hejno věcí všelikých,
V nichž dobře zná se představovat.
Má fraky všeho druhu, žilety,
Houf klobouků, i pláště, korsety,
Lahvičky, sponky, lorgnetty,
Květnaté šátky, punčochy à jour,
Má přísné dílo od Gizota,
A celou řadu zlých karrikatur,
I nový román Waltra Skotta,
Bons-mots, vše z dvora pařížského,
I píseň Berangera slaveného,
Motivy Rossiniho, Paera,
Et cetera, et cetera!—
Stůl dávno pokryt—již naň čekají,
Domácí paní trpělivost dochází;
V tom otevrou se dvéře, hrabě přichází;
Natálie Pavlovna vzhlédne potají,
A vstane, lehounce též zbledne,
A táže se: jak je mu, a co noha dělá?
On praví s úsměchem: je posud celá!
Jdou k stolu—on si pěkně sedne,

K ní blízko, v její zrak se ponoří,
A potom líchotivě hovoří:
I haní svatou Rus a paničce se diví,
Jak možná prý v tom věčném sněhu žít,
Jen v Paříži prý svět je živý.
„Což dělá divadlo teď tamější?“
‚Oh, to se nechce nijak k světu mít,
Den ode dne je pořád špatnější;
C'est bien mauvais, ça fait pitié.
Talma již ohluchl a chudák slábne,
Mars taktéž stárne, děvče dřív tak vábné.
Však to za Potier, le grand Potier!
Ten drží ještě slávu v národě,
Ti druzí ale nejsou ani stín!'
„A který spisovatel je teď ve modě?“
‚Vždy d' Arlincourt a Lamartine.'
„U nás je nyní také následují.“
‚Nemožná! v skutku tedy k nám
Též jiskry rozumu již zaletují?
Nám třeba vzdělání—dejž Bůh to sám!'
„Jak živůtky tam nosí?“
‚Velmi nízko,
Až skoro, věru skoro asi sem—
Dovolte, jak to máte na vašem,
Aj, váš je modě velmi blízko.'
„K nám telegraf sem přicházívá.“
‚Aha — snad byste chtěla poslechnouti
Překrásný vaudevill?—

A hrabě zpívá.—
„Však račte hrabě, k jídlu přisáhnouti.“
‚Já jsem již syt'.—„Ach tak“...

A vstávají
Od stolu. A domácí naší paní
V nejlepším rozmaru se oči blýskají.
Pan hrabě zapomíná na Paříž,
An krásné paničce se koře klaní.
Již večer—noc již kvapí blíž a blíž,
Pan hrabě není svůj — jaká to lest?
Paničce žárem zrak tu hoří,
Tu jej zas cudně k zemi noří.
Hodiny tlukou — aj již půlnoc jest!
V předsíni sluha dávno dobře spí,
Již zakokrhal kohout sousední,
Stráž na železnou desku znak již dává—
V hostinské jizbě svíce dohořely,
Natálie Pavlovna hbitě vstává;
„Nuž s Bohem, dnes jsme předrželi,
Libý vám přeji sen!“—Hrabě vstane,
Ač nerad; láskat v něm již plane,
A on jí líbá ruku.—Než ký ďas?
Kam koketství až paní naši svede?
Jak on tu s ručkou její ke rtům jede,
Tož ona mu ji stiskne v tentýž čas!—

Natálie Pavlovna již se svléká,
Paráša před ní na rozkazy čeká.
A víte přátelé, kdož ta Paráša jest?
Tatě zná paniččinu každou lest,
Ta šije, peře, klepy nosívá,
O šatstvo obnošené prosívá,
I časem pána k smíchu přivádí,
Též leckdys křiky v domě zavádí,
A před paničkou lže jak nic.

Teď právě jazyk její rozvázán
O hraběti, jak slavný, ctný to pán,
Jak milý, a kdož ví co ještě víc.
Kde se to všechno asi dozvěděla?
Však panička již na konec
Jí řekla: dost jsi pověděla;
A poslavši ji na to pro čepec,
Ulehla a pak jít jí povelela.

Též Francouz zatím pána svléká,
A taktéž na rozkazy jeho čeká;
Ten lehne si a „doutník“ vypoví;
Monsieur Picard mu plnou lahvičku
Hned podá, stříbrnou též skleničku,
Pak doutník, svícen bronzový,
I štípce, budíček též kovový,
A román nečtěný a pranový.

V posteli leže Waltra Skotta
Probíhá zrakem bludným, nestálým.
Leč na duši ho tlačí jakás zlota,
On neví, co to víří srdcem nevrlým.
I myšlénka v něm maní povstala:
„To snad by láska mě tak lákala?
Hm, možná dost — a je to zábavné,
A vyražení věru přeslavné,
Hm — paní miluje mě razem ráz;“
A Nulín v myšlénce te svíci shas'.

Žár nesnesitelný v něm vře,
A hrabě ani oka nezavře;
Běs nespí, ale podněcuje

V něm vášně. Bujarý náš rek
Si velmi živě představuje
Ten panín pohled palčivý,
Okrouhlou vnadu, vábný vděk,
Hlas jasný, milostný a vábivý,
I milou tvářinku tu venkovskou,
Tak zdravou, čistou, věru angelskou;
Ten končík nožky něžněmilé,
To stisknutí té ručky sněhobílé —
Tak živě zve si všechno v paměť svou,
A hloupou nejapnost si vytýká,
Že prý měl u ní zůstat, naříká,
A užívat s ní drahé, sladké chvíle ....
Leč vždyť je čas, a právě příhodný,
Jsouť jistě otevřeny dvéře.

A ihned hrabě na se beře
Svůj pestrý župan hedbávný,
Stolici ještě ve tmě porazí,
A pak k té sladké době vychází —
Kradeť se k Lukrecii, kráse žen,
Náš nový Tarkvín, na vše připraven.

Tak časem také kocour lstivý,
Zvířátko falešné a rozmazlené,
S lavice seskočí a krok svůj lživý
Zlehoučka za myškou tu žene.
Zamhouří při tom lačné oči,
Shrbí se, v kotouč svine, stočí chvost,
Roztáhne drápy, hbitě skočí,
A ubožáček myška má již dost!

Náš hrabě, lásky pln, se potmě loudil,
Makaje po zdech, aby nezabloudil;
Srdce mu víří citem plamenným,
A on již sotva, sotva dýše,
A chvěje se, kdy podlaha pod ním
Najednou zaskřipne. A pěkně tiše
Jde k dveřím pořád blíž a blíže,
I mosaznou již chopí kliku—
Aj, dvéře otemkly se bez vší tíže.
On hledí: lampa hoří v pokojíku,
A všechmo mdle a bledě ozařuje.
Panička spí a zlehka oddychuje,
Neb aspoň dělá jakby spala.—
On vešed zarazí se, vstoupí dále,
A klekne před paničkou nenadále.

A ona?...Nyní pěkně prosím Vás,
Vy všechny roztomilé dámy naše,
Považte, co to as byl za úžas,
Když naše panička se probudila,
A na hrabátko popatřila!
Aj, což by počaly teď lásky Vaše?

Pavlovna velké oči otevřela,
A na hraběte divně pohleděla.
Z úst reka našeho tu rázem znějí
Nejsladší slova—ba již uchopil
Drzí svou rukou ruku její;
V ní ale cnosti hněv se probudil,
A náhle plna čestné hrdosti—
Snad že ji spolu také pojal strach—
Tarkvínu tomu s celou mocností

Dá rázný políček—ba věru ach,
Dala mu kapitální políček!

V hraběti vzňal se stud a vztek:
Jak živ tak zle byl nepochodil.
I nevím, co by dál byl ještě řek',
Jak by byl hanbu tu se sebe shodil.
Psík ale v pokoji tu zaštěkal,
Čímž Paráša se vedle probudila,
A vstavši k pokoji se přiblížila.
Leč hrabě na ni více nečekal,
Klel na paničku, klel též na nocleh,
A pak se horempádem pustil v běh.

Jak on i paní i Paráše
Od této doby provodily noc,
To ať si vymaluje vůle vaše,
V tom já vám věřte nechci na pomoc.

A ráno hrabě mlčky vstane,
A lenivě se přiodívá;
Kýs ruměn na tváři mu plane,
A škrábaje si nehty pořád zívá.
U šátku mašli nedbale si váže,
Před zrcadlem se ani neukáže,
I nedbá na všechny své krásy,
Ba nehladí si ostříhané vlasy,
Bůh ví, kam myšlénky mu zalétaly.—
V tom však ho k čaji zavolaly.
Co dělat? — Hrabě náš se uzarděv
Potlačil v sobě stud a tajný hněv,
A šel. —

A nyní paní čtveračivá
S úsměškem sklopí ten svůj krásný zor
A kouše ústka lstivá, smíchuchtivá,
I započíná skromný rozhovor
O tom a onom. Zprvu arci zaražen,
Leč poznenáhla opět rozjařen,
On odpovídá vtipně, usmívavě,
A sotva půlhodinka prchla jen,
Již žertoval a zas byl ve zábavě —
O noční výpravě již ani muk.
Vtom v předpokoji povstal jakýs hluk —
Kdos vejde. „Zdravstvuj ženo, jsem tu zas!“
‚Ach Bože, hrabě, zde můj manžel jest,
Dušinko — hrabě Nulin!‘
„Velká čest!
Dnes máme věru prahanebný čas.
Tam u kovárny právě viděl jsem,
Že hotovi jsou s vaším povozem.
Natášo, tamhle u zahrady
Jsme zrovna zastřelili zajíce.
Hej vodku! hrabě fukněm v sklenice,
Dnes musíte již zůstat s námi tady.“
‚Já věru nevím, velmi pospíchám.‘
„Když vás však pěkně požádáme,
My u nás hosti velmi rádi máme.
Zůstaňte, já vás odtud nenechám.“

Co platno? jak se jenom vydrati?
Ach, zhola vší již pozbyv naděje,
Musí se v trpký osud vtěsnati;
A věru sklenkou vodky okřeje!
Vtom ale Picard s vakem přispěje,

I sluhy hrabě zří se přibližovat,
A kufr ke kolesce přitahovat,
A vozík se už k dveřím přiblížil,
Do něho Francouz všechno uložil,—
A hrabě odjel .....
Drazí moji!
Tak bychom skončit mohli zkazku svoji;
Než rád bych ještě něco doložil.
Koleska s hrabětem když ujížděla,
Ženuška muži všechno pověděla,
Sousedstvu Nulinovu hrdinnost
Sdělila, a vše smálo se mu dost!
Leč víte, kdo se s ní as nejvíc smál?
To věru těžko, těžko povědít!
Snad muž? Ne, ten mu strašně lál,
Ten přál si, hraběte zde ještě mít,
Vřel naň, že pouhý holobrádek jest,
Ba dušoval se na svou milou čest,
Že sluhům poručí se za ním hnát,
A pak ho psům dá z dvora štvát.

Však smál se Lidin, statkář sousední,
Když sám a sám byl v síni besední
S Natáljí naší, cnostnou, roztomilou,
Ba Lidin smál se s paní sobě milou.

Teď mohu vpravdě býti spravedliv,
A říci, žetě doba naše nezkažena,
Manželi svému stále věrná žena
Žet, drazí moji, není žádný div!

Poltava.

Věnování.

Tobě!—Leč zda temné Muzy zpěv
Se k Tvému sluchu dostane?
Zdaž srdce mého božský zjev
Též ve Tvé duši zaplane?
Či básníkova ducha hlas,
Jak druhdy lásku plamennou,
Zavrhneš nelítostně zas,
Odepřeš milost prošenou?

Však přiznej se, že's jedenkrát
Mé písně ráda slýchala,
A pomni: ant mi *pro Tě* lkát,
Že trpkost jen mi zůstala;
Že v mé tak smutné pustině
Poslední milých slov Tvých zvuk
Můj poklad jest, má svatyně,
Jedinká úleva mých muk!

Zpěv první.

Kočubej[1]) bohat jest a slavný pán,
Patří mu mnohý kraj i mnohý lán,
Kde bujná stáda jeho koní
Bez strážce pasou se a honí.
Okolo Poltavy vše dvory
Jsou jeho sady obklíčeny,
Mát mnoho jmění: statky, bory,
Hedbáví, perly, stříbro, zlato,
Má skvosty na jevě i uzamčeny.

Však není hrd Kočubej na to,
Ne na ty dlouhohřívné oře,
Ne na poklady, jež mu z Krimu cleny,
Ni na roj sluhův, jež má v dvoře:
Leč dcerku velekrásnou, milostnou
Kočubej starý zve hrdostí svou.[2])

A věru tak: na vůkol v Poltavě
Nad *Marji* spanilejší nezná svět.
Jet svěží, jako jarní květ,
Jenž vyhejčkán je v stinné doubravě.
Štíhlá co topol výšin Kijevských,
A každé hnutí vnad těch nebeských
Labuti, jak se houpá v tichu vod,
Tu připomíná táhlý, plavný chod,
Tu laňky spěch, když prchá v nádheře.
Jak pěna tak se hruď jí bělá,
Jak mraky černají se kadeře;
Jak hvězdy skví se oči její,

Co koraly se rtíky rdějí.
A však, ne pouhá vnada těla —
Květ okamžitý — Marji šperkuje,
Též překrásná v ní duše kraluje,
A vůkol slyne o ní pověst hlasná,
Žet Marje skromna, rozumna i krásna.

Než za to jí též jaré mládence
Vysýlá Ukrajina, Rusie;
Leč, jak od pout, tak od věnce
Uprchá přebázlivá Marie.
Velmožné ženichy vše odbývá,
Až k ní sám hetman svatův vybývá.[3])

On stár. Ont sešlý namáháním,
Stár věkem a tím stálým vojováním;
Leč lásky cit v něm vře, a zas
Mazepa touží v sladký lásky čas.

Jak okamžitě srdce mladé
Hoří a hasne! — Z něho lásky chvění
Ulétá, leč vždy zpět se vkrade,
V něm každodenně cit se mění:
Ne zlehka tak, ne s takou poslušností,
Ne již s tak živě vroucí vášnivostí
Starcovo srdce bývá rozohněno —
Jižt jesti zlými lety zkameněno:
Úporně, zvolna, poznenáhla jen
Žár vášní bývá v něm zas roztopen;
Leč pozdní oheň nikdy nevyplane,
A ledva s žitím ještě skane!

* * *

Ne srna se to v úskal skrývá,
Zaslechnouc orla šumný let:
To Marje sama v síních dlívá,
A chví se, ve budoucnost nořic hled.

A v duše útrobách se hněvajíc,
K ní matka jde a zlobou se jen chvíc,
Uchvátí ruku Marii a lká:
„Nestoudný stařec ten, jenž nezná čest!
Zda možná to?—ne, pokud nás tu jest,
Se nikdo toho hříchu nedočká.
On, jenžto má být otcem, přítelem
Nevinné dívky, jížto kmotrem byl,
Ten starý šílenec si v mozek vryl,
Na starý věk být jejím manželem!“

I zalekla se Marje. Líce její,
Co smrt tak bleda, jakby růže zvadla,
A jako mrtva náhle k zemi padla,
A všichni k pomoci jí spějí.

Přichází k sobě zas; leč znova
Zakrývá očka svá, a ani slova,
Ni nejmenšího slůvka nedí.
Otec i mát ji ukonejšit hledí,
Jí hoře, žal a bázeň rozptýliti,
Jí smutné dumy vypuditi . . .
Leč marné namáhání! — Dlouhý čas
Tu mlčky pláče, a tu stoná zas . . .
Marie nepila, do úst nic nevzala,
Co stín tak bleda nenoří se v sen,
Bolestně bloudíc vkol. A třetí den
Komnatka její prázdna zůstala.

Nevěděl nikdo, kam a jak
Se Marje skryla. Rybář však
Ten v noci slyšel koní dupotání,
Kozáckou řeč a ženské šepotání,
A z rána osmi podkov sled
Na rose luhův spatřil hled.

Ne pouze jasně žhavých očí svit,
Kadeře rusé, svěže mladistvé,
Též časem starce přísný vid,
Zvraštělé čelo, vlasy šedivé,
Se ve obraznost dívčí vnoří,
A srdce láskou k starci hoří.

I záhy sluchu Kočubeje
Se dotkla osudná ta zvěst:
Žeť dcera zapomněvši stud a čest
Ve rámě zločincovo spěje;
A nemůž' otec ani máti
Tu strašnou pověst pojímati. —
Leč nyní pravda se jim objevila
S úžasnou, nehalenou nahotou,
Teď teprv zcela objasnila
Hříšnice mladá celou duši svou;
Teď teprv všudy vůbec zjevna jest
Tak dlouho ukrývaná její lest,
Proč rodinných se pout vždy lekala,
Se tajně soužila, proč vzdychala,
Proč při ženichův slavných zápolu
Jen mlčením vše odbývala;

Proč vždy tak ticho u stolu
Hetmana pouze poslouchala,
Když šuměl ples, rozkoší dýše,
A vínem pěnila se kolem číše;
Proč vždy ty písně jenom zpívala,
Jež skládal on,[4]) v nichž jeho cit se pnul,
Když ku slávě se ještě nevšinul,
Když Ukrajna ho ještě neznala.
Proč s mužné duše úpravou
Si zakochala konný stroj,
I bubnů zvuk i branný roj
Před bunčukem a bulavou
Vladyky Maloruského . . .[5])

Kočubej bohat, značen jest,
Celý roj přátel clí mu čest:
Onť věru může hanu svoji smýt,
On nenadále v dvorci jeho
Může' pomstou otce rozzleného
Postihnout krádce a se mstít,
On může dceru mocí zpět si vzít:
Však jiným záměrem se chvěje,
A jiná mysl bouří Kočubeje.

* * *

Bylot to v oné smutné době,
Kdy juná Rus, co mladé robě
K zápasům síly napínala,
S Petrovým duchem rostla, zrála.
A v slávě věru byl jí surový
Dán učitel: ve její klín

Ne jeden úkol krvavý
Jí zadal svedský paladin.
Než dlouhé sužby překonány,
Rus, přetrpěvši osudu vše rány,
Se zmohla.— Tak i kladivo když buje,
Sklo rozdrtí, však ocel skuje.

Blouzně ve marné slávy slasti
Odvážný Karel tanul nad propastí.
Na svatou Moskvu šel, na Rusův slávu,
Rozháněl vůkol ruské družiny,
Jak vichr rozhání prach doliny,
A sklání mdlou a svadlou trávu.
Šel toutéž cestou, sled kde zůstavil
V dnech našich nový, silný rek,
Když nazpět táhna, pádem oslavil
„Osudný muž“ nynější věk.

* * *

Ukrajna na vlnách se houpala,
Již dávno v ní ta jiskra doutnala;
V krvavý, starý čas se hroužili,
A mnozí po národní válce toužili;
S reptáním hrdě vznesli mínění,
By hetman těžkých pout je sprostil,
A ždali, by k nim Karel se uhostil,
By splnil blouznivé jich nadšení.

Vůkol Mazepy volá všechen hlas,
Hlas zbouření: Teď čas! teď čas!
Leč starý hetman zůstal povždy svým,

Poslušným poddaným vždy Petrovým,
Jak dříve tak si přísně počínal,
Pokojně slídil po vší Ukrajině,
A jakby bouře té si nevšímal,
Vždy hluk a hody plnily mu síně.

„Což hetman? —jinochové tvrdili —
On nemocen, ont příliš stár,
Věk, hody, namahání zhasily
V něm dávný, dějulačný žár.
An se mu ruka již jen sotva chví,
Nač bulavu má ještě nosit?
My chceme válku, hluk náš hřmí,
Chcem nenávistnou Moskvu krví zrosit!
Kýžby tu starý Dorošenko[7]),
Neb Samojlovič[8]) s krví mladistvou,
Či náš Paléj[9]) neb Gordějenko[10])
Teď vládli naší silou vojskovou:
Na sněžích dalné vzdorné ciziny
Kozáci by se nehubili,[11])
A pluky z maloruské krajiny
By svobodu si vydobyly.“

Tak svévolí se vznímá ve plamen,
Tak jará mládež peruť vzpíná,
Žádostna nebezpečných změn;
Otroctví dávné vlasti zapomíná,
Bohdana[12]) vítězné i šťastné spory;
Již na svaté víc války, dohovory,
Ni na svých dědův slávu nevzpomíná.

Mazepa ostražně se loudí,
A oko jeho podezřivě bloudí:
Přemítá vše, co možná jest,
Rozváží též, co nelze svést.
Kdož odváží se v mořské tůně,
Ježto jsou věčným ledem pokryty?
Kdož bezedné ty tajné zákryty
Pronikne, v hlubokém jichž lůně
Se lstivá duše kryje.— Dumy v ní,
Jedové vášně, dlouho konejšeny,
Hluboko spočívají pohrouženy,
A staré touhy, cíle dávných dní,
Snad zrajou v ní, tak tuho uzamčeny.
Kdož zná tu duši? Čím Mazepa horší jest,
Tím lépe ukrývá svou lest,
Čím chytré srdce jeho lživější,
Tím hladší jeví tvář, tím prostější.
Znát on to dobře, samovládně
Připoutat srdce a je prohlednout,
Jakoby v přátelství a bezúkladně
Tajemství cizí umí uhodnout.
S jakouto důvěrností lživou,
Jak vroucně, dobrodušně na hodech
Se starcem stařec, s tváří lstivou
On touží po minulých dnech—
Svobodu, volnost tuto vychvaluje,
Tam opět staré časy oslavuje;
Se zarmouceným slzy prolívá,
A s hlupcem chytře, moudře mluvívá.
Nemnohým věru snad to známo jest,
Že jeho duch se nedá ukrotit,

Že rád, ať třeba skalí mu to čest,
Svým nepřátetům touží uškodit,
Že každé ublížení nevinné
Si po svůj celý život pamatoval,
Že záměry své zlé a zločinné
Ten hrdý kmet tak snažně rozšiřoval,
Že žádnou svatost neuznává,
Že dobrodiní z duše vyžehnává,
Že nemiluje v světě ničeho,
Žeť hotov, prolít krev co vodu,
Že smích mu, by kdo myslil na svobodu,
Že není žádné vlasti pro něho.

Již dávno záměr hrozný, strašlivý
Vyhejčkal, tajně ukul stařec zlý
V své duši. Nebezpečné ale oko
Proniklo hloub mu srdce přehluboko.

„Ó mrzký bídníče, jen v zkázu spěj,“
Tak skřípě zuby, myslí Kočubej,—
„To sídlo tvé, to věru zachovám,
„Tamt dceru uvězněnu mám;
Nezhyneš, požáry když vzplanou,
Ni nevydechneš duši ranou
Kozáckých šavlí. Ne, zlý vrahu,
V Moskevských katů strašných rukou,
Na popravišti, vztekaje se mukou,
Budeš si vlasy rvát na smrti prahu;
A proklínati onen budeš den,
Kdy's dítě mé, mou drahou dcerku křtil,
I hody, když tvou srdečností opojen

Jsem na tvou čest a na tvou slávu pil,
I noc, kdy's tichou holubinku mou,
Ty starý dravče, vlekl v skrýši svou ...“

Ba býval čas, kdy s Kočubejem
Mazepa přátelsky se objímali,
Jak solí, chlebem a olejem,
Tak city též se věrně sdílívali.
Jich koně ve válečné seči
Skrz ohně vedle sebe těkali,
A oni ve důvěrné řeči
Pospolu dlouho, dlouho dlívali.
Před Kočubejem hetman mračné
Své duše chtivé, vzpourolačné
Přetemnou propast mnohdy odkrýval,
Před ním o zradách příštích, povstáních,
Že sám chce vládnout v krajích okolních,
V nejasných řečech často mluvíval.
Kočubej taktéž láskou k němu plál,
A druhdy s celým srdcem se mu vzdal.
Tož srdce nyní hořkou zlobou bije,
Vrouc pro cit jediný; v něm vře a žije
Mstylačnost; on vší svojí mocí
Jen jednou touhou hárá dnem i nocí:
Buď zhyne sám neb zhubí krádce zlého,
Dceř pomstí, zničí vraha štěstí svého.

Leč pronikavou smělou zlobu
On prudce ve svém srdci zatajil,
Seslábnuv trpkým bolem, k hrobu
Vše myšlení své jižjiž upevnil.
Nepřeje ani Mazepovi zlého,

Vždyt vinnou jesti milá dcerka jeho;
Však odpouští ten hřích i jí,
Nechť před Bohem si za to zodpoví,
Že zhanobila rodinu i sebe,
Že zapomněla zákon, daný s nebe.

A zatím ve přátelském kruhu
Se zrakem orlím vyhledává druhů,
Spojenců věrných, smělenáhlých,
A mrzké zradě nedosáhlých.
Též všechno svěřil moudré ženě své:[13])
Již dávno v tichu, v tajnu hlubokém
Záměry projevil jí strašlivé;
A ženskou nevolí se chvíc,
Netrpělivě doby čekajíc,
Ta dohání jej prudkým útokem;
V tmě noční, v loži, plna důvěry
Jej poutá pro krvavé záměry —
O pomstě šepce, uprošuje,
Láskou ho, pláčem rozněcuje,
Ba přísahu od něho žádá,
A slavnou přísahu Kočubej skládá.

* *
*

Vše vymyšleno. Kočubej se srojil,
Udatný Jiskra[14]) s ním se spojil;
A oba myslí: zvítězíme,
Mazepy pikle odhalíme.
Kdož ale, k celé vlasti blahu,
O vlastní neboje se hlavu,

By o zločinci, vlasti vrahu,
K Petrovi caru nesl zprávu?

Aj, mezi Poltavskými kozáky,
A děvou zhrzenými jonáky,
Z let dětských jeden s duší ohnivou
Ji kochal láskou vřelou, vášnivou.
Ten dobou večerní i dobou ranní
Po břehu rodné řeky chodíval,
Ve stínu stromův tamo čekal na ni,
Tam s touhou o Marii blouznival,
A pouhým pohledem se nabažil,
Jediný vlídný vzhled ho oblažil.
On bez naděje miloval tak vřele,
On nikdy s prosbou před ní neklesl,
Vždyť odřeknutí byl by nesnesl.
Když ženichův k ní roje celé
Se přihlásily, tu se vzdálil,
Tu sám a sám se v žal svůj halil.
Když pak se dotkla zvěst kozáckých sborů,
Že Marje prchla z otcovského dvoru,
Když zlolajicnost bez milosti
S výsměchem velebila její ctnosti:
On vždy k ní ještě úctu zachoval,
I potom ji tak vroucně miloval.
Leč jestli kdo, nechť z nenadání
Před ním Mazepu jenom jmenoval,
Tu zblednuv, zrak horoucí sklání,
A jde, by slzu v tajnu uchoval.

* * *

Hle jasných hvězd, hle luny zář —
Jaká to jezdce v noci tvář?
Čí oř to neumdleně, náhle
Po stepi letí nepřesáhlé?

To kozák nemá postání,
To kozák v sever uhání,
Ni v boru ani v rovnu dálném,
Ni v nebezpečném proudu valném.

Jak sklo se ocel jeho skví,
Za pasem vak pln zlata tkví,
A bystrý oř si hřivou třese,
Miléhoť pána v dálku nese.

Aj zlata jun potřebuje,
Svou šavli mládec miluje,
Též bystrý oř je slastí jeho,
Však věru — čapka dráž mu všeho.

Za čapku vše dá, stůj co stůj,
Dá oře, zlato, ocel svůj —
Jí nedá leč po tuhém boji,
Tož teprv s bujnou hlavou svojí.

Proč se tak o svou čapku chví?
Aj, zašita jest pevně v ní
Zvěst, jak si hetman k zradě pílí,
Kočubej carovi to sdílí.

* * *

Však neví hetman, co se snuje,
Ba nemá nejmenšího tušení,
Své zrádné pikle dále kuje.
S ním Jezovita[15]) jesti v spojení,
Národní bouř jenž stále udržuje,
Hetmanu trůn za vzpouru přislibuje.
V tmě noční tajně sedávají,
O další zradě rozmlouvají,
Již díl svůj každý ze mzdy žádá,
Skládají písmo universalův,[16])
V jich mysli carská hlava jižjiž padá,
Již přijímají přísah vasalův.

Kýs žebrák — jistě vzpourný tajenec —
Do dvorce tajně, skrytě přichází,
Orlík[17]) Mazepův věrný spojenec,
Jej uvádí a opět provází.
Rozsívat vůkol jedu símě,
Vybývá na vše strany sluhy.
Již pnou kozáků donských kruhy,
Jež dráždí Bulavin,[18]) své vzdorné týmě;
Tu v divých hordách budí odvahu,
Tam za Dněprovými zas prahy
Uvádí ve strach bujnou vatahu,
Že Karel vyšle na ně vrahy.
Mazepa zrakem všudeť přítomen,
On sýlá svoje listy z kraje v kraj,
Ba již je Tatar také oblomen,
Na Moskvu chystá se Bachčisaraj;
Král ve Varsavě pilný pozor dává,
I paša Očakovský zná ten žár. —
Ví v poli Karel, ví sám car,

Jak bujný plamen to povstává.
Mazepa bdí, vždy ducha sílí,
On v bouř tu, on v tu zkázu pílí,
V něm neslábne ta duše bídná, zlá,
Ten plamen v něm vždy bujněj' plápolá.

Leč jak se lek' a uvnitř duše chvěl,
Když před ním zableskl a hřměl
Hrom nenadálý! — Ba když jemu,
Rusie nepříteli velezlému,
Velmoži ruští[19])sami poslali
V Poltavě žalobu naň psanou,
A místo pokárat jej hanou,
Se k němu lichometně chovali!
I car sám, na nějž válka nalehá,
Žet to jen kleveta, se domnívaje,
A žaloby té dále neskoumaje,
Jidáše, zrádce svého ještě těší,
Mazepu za bezpráví pomstit přisahá,
On sám pak očistit se spěší.

Mazepa sám jda s hořem líčeným
Stýská si caru hlasem skroušeným:
„Vít Bůh to, i vidí to svět,
Ubohý hetman dvacet dlouhých let
Vždy caru svému sloužil věrně,
A carskou mzdou též bezeměrně
Byl zasypáván, povýšen a ctěn ...
Kdož nezná slepou, hloupou zlobu?
Zdaž teď, an stojí blíže hrobu,
Započne vzpouru, by byl zneuctěn,
A pokalil si blahou slávu?

Zdaž neodřekl pomoc Stanislavu,
Když caru zhoubu kul ten král?
Proč nechtěl ani korunu Ukrajny,
Proč spiknutí a listy tajny
Vyzradil caru svému, s nímž vždy stál?
Zdaž při všem dolehání chána[20])
I cařihradského sultána
Nezůstal hluch? Vždy srdce oddaného
Rád proti nepřátelům cara svého
Pnul ducha, rád i šavli tasil,
Ni trud v něm lásku k caru neuhasil.—

A zří teď přicházeti zlosyny,
Již chtí mu hanbou pokrýt šediny
Kdož jsou to?—To Kočubej, Jiskra jest,
Přátelé dávní chtí mu kalit čest!“

A se slzami krvolačnými
V drzosti chladné, slovy mračnými
Mazepa žádá pro ně krutý trest[21]).

Pro koho trest?... Aj starče zlý!
Či dceř to v objímání jeho?
Než nedbá na led srdce svého,
Tot hlucho, v něm jen pomsta hlaholí.
On mluví: V nerovném proč boji
Ten blázen se mnou zápasí,
Chtěl v ruce katově zřít hlavu moji,
Na něj však kat svůj meč teď vytasí.
Proč sám se hloupě ve svou zkázu hnal?
Na čem as naději svou osnoval?
Či snad... vždyť dcera jeho žije —

Snad mní, že ta mu hlavu vykoupí?
Milovník hetmanovi ustoupí—
Ne, ne — krev má se neprolije!“

Ubohá Marje! rozkoši ty vnad,
Čerkaských dcer jež sloula's kráskou!
Ty nevíš ni, jak hrozně strašný had
Se na tvých prsou hřeje láskou.
Jaká to divná moc tě přikouzlila
K té duši sveřepé a shárané,
Žes v ní vše touhy svoje utopila —
Čí jsi to žertvou zločinnosti spáchané?
Prsténce jeho vlasů šedých,
A vrásky čela, lící bledých,
A lesknoucí se oko, vpadlý zor
Ti nade všechno v světě dražší jest.
Proň na matku jsi zapomněla,
A zamítla jsi otce, rod i čest.
Svým okem divně, žhavě vábivým
Ti šedý stařec učaroval,
Svým hlaholem, tak vábným, mámivým
Svědomí v tobě zahlušoval.
Ty ve horoucím pozírání
Tak zaslepeně tkvíš naň krásný zrak,
Ty celuješ ho v objímání,
Ba líbí se ti losu tvého mrak.
V tom nerozumném opojení
Se pyšníš na svou hanbu, na svůj blud—
Tys utratila, něžný ženský stud,
Z tvých lící panenské již sešlo rdění.

Nač Marji stud? což pověst jí?
Nechť výčítkami svět se moří,
Jen on když kleče jí se koří,
A sklání hrdopyšnou šíji k ní.
Když při ní v zapomnění halívá
Svůj osud, všechno dílo, trud i šum,
A smělost hrdých, hroznýchsvýchtěchdum
Jí mladé, plaché dívce odkrývá.
Jí není líto nevinných těch dní,
Jen někdy ohlas v její duši zní,
Jenž jako tmavý mrak ji ztemňuje.
Tu drahé roditele zarmoucené
Před sebou, máť i otce spatřuje,
Zří v pláči je, jak smutny, samotny,
Bolestné chvíle tráví bezdětny,
A mní, že lají dceři nezvedené.
Aj kdyby ona pravdu tušila,
Již v celé Ukrajině povídají!...
Než, vše se před ní střežně tají,
A posud tajnost ta se schránila.

Zpěv druhý.

Mazepa mračen. Rozum jeho
Se halí v dumy prudké, vášnivé.
Marie vzpírá očko blouznivé,
A zírá na miláčka svého.
Jej objímajíc před ním klečí,
A slova vroucí lásky řečí.
Než všechno darmo: černý z duše mrak
Mu nevypudí její lásky zrak.
On v hluboké se jenom dumy topí,
O dívu nedbá—hled svůj k zemi klopí,
A vábnou výčitkou když jej pobídá,
Jen mlčením jí na vše odpovídá.
Ona se diví, ona ach se rmoutí,
Nedýše, hlavinkou jen kroutí,
A bolestně se chvějíc mu povídá:
„Hetmane, slyš! já k vůli tobě
Vše na světě jsem zapomněla,
Jen naděj' zůstavivši sobě;
Jen jedna zář mi v životě se skvěla:
Tvá láska!—Aj já pro tu lásku tvou
Zamítla blaho své i rozkoš svou;
Než vše jsem ráda, ráda oželela ...
Ty víš, ty se přec ještě pamatuješ
Na tichou noc, když se mnou utíkals,
Mně věčnou lásku tehdáž přisahals—
Proč teď již víc mě nemiluješ?

Mazepa.

Marie drahá, ty mi ukřivdуješ.
Ten plamen udus v prsou vášnivých,

Jenž podezřením zlým tě hubí.
Vždyť plno divých vášní hubivých
Té děší — vrhá tebe v strasti.
Marie věř, můj duch tě stále lubí,
Víc slávy — aj ba více vlasti!

Marie.

Ne ne, ty nejsi, jakýs druhdy býval;
Nedávno's ještě vždy jen u mne dlíval,
Teď nevím, co tě z objetí mých pudí;
Má láska, moje líbání tě nudí;
Dni celés v tajnu — já tě nevídám,
Hoduješ, jezdíš, na mne nemyslíš,
A dlouhou nocí jsi buď sám a sám,
Či s žebrákem neb s jezovitou dlíš.
Nedávno pil jsi — já to dobře vím —
Na zdraví jakés Dulské — rci ať zvím
Kdož ona milá tvoje Dulská jest.

Mazepa.

Též řevnivost se v tobě ozývá?
Což stařec schopen, vznítit takou lest?
Což stařec ještě krásy požívá?
Snad měl by kmet, jenž v hrob pospíchá,
Co jinoch, žalostně an vzdychá,
Ve pouta sklánět šíji starou,
A zaletávat v lásku jarou?

Marie.

Ne — přímo odpovídej — zanech lest,
A jenom prostě, přímo odpověz.

Mazepa.

Mír duše tvé mi příliš drahý jest, —
Marie, vše ti svěřím — nuže věz!

Již dávno velký záměr máme,
Jenž nyní vře a bujně kypí v nás;
Ten v šťastnou chvíli vykonáme,
A blízek jest rozhodný velký čas.
Bez milé volnosti a slávy
My dlouho skláněli jsme hlavy
Pod hrdým útočištěm Varšavským,
Pod tuhým, tvrdým jarmem Moskevským.
Leč volnou, neodvislou déržavou
Se Ukrajina má též nyní stát,
A proti Petru bude prápor vlát,
Já sám pak vzbudím volnost krvavou.
Všeť hotovo: již oba králové[22])
Se dávno se mnou tajně radí,
Korouhev zvlaje— snad ti sporové
Na hlavu korunu mi vsadí.
Nadějných druhů vůkol hojně mám,—
V nich kněžna Dulská; leč ne ona jen,
Též jezovita, a pak žebrák ten,
S nimiž ten velký záměr vykonám.
Ti ke všemu mně pomáhají,
Rozkazy, listy králův obstarají . . . .
Nuž nemá váhy moje vyznání?
Skonejšíš nyní svoje žehrání,
Své pochybnosti?

Marie.

Ó miláčku můj!
Ty budeš carem rodných dědin!
Jak krásnou bude ozdobou tvých šedin
Koruna carská!

Mazepa

Nejásej a pamatuj,
Že vše se neskončilo! Bouře táhne—
Kdož ví, ký osud ještě mne zasáhne.

Marie.

Při tobě všechen strach mi výhost dává,
Tys tak mohútný. Duše má poznává,
Že trůn tě ždá.—

Mazepa.

A zdali šibenice?

Marie.

Já tvá též budu v smrti společnice!
Ach, moh'by smrt tvou snést můj zrak?
Leč ne—ty nosíš panování znak.

Mazepa.

A miluješ mě?

Marie.

Já? a ty se ptáš?

Mazepa.

Nuž rci mi tedy, kdož ti dráž,
Otec či manžel?

Marie.

Ach proč po tom toužíš?
Nač takou otázkou mě soužíš?
Já hledím na rodinu zapomnít,
Jež pro nečest můž' na mne zanevřít,—
Snad—ach mně v srdci bouří hrozný žal,
Snad mě již otec vlastní proklínal,
Pro tebe!

Mazepa.

Jsem ti dráž než otec tvůj?
Ty mlčíš? nesvědčíš?

Marie.

Ó Bože můj!

Mazepa.

Nuž odpovídej!

Marie.

Ach rozhodni sám!

Mazepa.

Slyš, Marje: kdyby se tak stalo nám,
A já neb on by musel zhynout,—
Ty pak co soudce nade námi stála:
Kohož bys medle smrti v náruč dala,—
Kdo směl by žít a tebe k srdci vinout?

Marie.

Ach dosti — k zoufalství mě nepobídej!
Tys pokušitel.

Mazepa.

Rychle odpovídej!

Marie.

Tys bled — tvá slova jsou tak surova—
Ó mlč již — ke všemu jsem hotova,
Vše tobě v oběť dám, miláčku můj,
Leč slova tvá mě všechnu ustrašila . . .
Jižť o tom dosti!

Mazepa.

Marje, pamatuj
Cos nyní slavně, svatě přislíbila!

* * *

Je ticho v ukrajinské noci.
Průzračnó nebe. Hvězdy blýskají.
Tajemnou dřímotu svou zmoci
Vzduch nechce. Ledva dýchají
A chví se stříbrolistí topolové;
Pokojně luna v říši oblakové
Nad Bělocerkví[27]) jasně pluje,
Hetmanův pyšných sady ladné
I starý zámek ozařuje,
A ticho, ticho vůkol vládne . . . .

Než v zámku život jeví hemžení:
V žaláři bašt, v němž mříže pádné,
V hlubokém těžcematném myšlení
Ve pouta spiat Kočubej sedí,
A mračně skrze mříže k nebi hledí.

Odpraven bude zejtra. Prost však obavy
Ždá hodinu své bídné odpravy;
Vždyť po životě více netouží,
A smrt ho v klidný spánek pohrouží,
Onť hotov, klesnout ve hrob krvavý.
Leč kdo jej vroucí zloby vybaví,
Že muse mlčet, k nohoum zrádcovým,
Má katanům být mrzce odevzdán,—
On, jenž byl přívržencem carovým

Od cara vrahův má být v oběť dán,
A ztratit život a s ním všechnu čest,
Ba též své druhy k popravišti vést,
Nad hrobem slyšet strašné kletby jich!
Pod katův meč dá hlavu, lsti jsa obětí,
A smrti hanobivé klesne v objetí,
A nezanechá tady pražádnému
Mstu k ouhlavnímu nepříteli svému.

Kočubej zpomněl si tu na Poltavu,
Na kruh svých přátel a své rodiny,
Na zašlých dnův bohatství, slávu,
I na ty sladké písně dceřiny,
Na starý zámek, v němž se narodil,
Kde žal i rozkoš všechnu provodil,
Na vše si zpomněl, čím se bavil,
Čehož se dobrovolně zbavil—
A proč? . . .

V tom klíče v rezavém
Zaskřiply zámku. A tím probuzen
Nešťastný myslí: Ejhle ten,
Jenž v tom mém putování krvavém
Mým vůdcem pod práporem Kristovým,
Mohútný hříchů rozřešitel,
Duchovní strastí vyléčitel,
Mne smíří s Bohem, s vládcem světovým;
On svatou krev a svaté tělo
Mně přinese, bych opět sesílil,
Bych smrti vstříc šel mužně, směle,
A rád si k nebes bráně popílil!“

Pln srdečenství skrouženého
Kočubej ubohý se nezaleká,
Před stanem Boha Všemocného
Že uleví svým bolům, s plesem čeká.
Ne sluhu ale Boha živého,
Leč hosta zírá vězeň jiného:
Divoký Orlík před ním stane,
A nevolí Kočubej vzplane,
A trpce, s hořkostí se táže:
„Ty zde, ty bídný, drzý člověče?
Mazepa zrána již mě k smrti povleče,
A ještě tuto noc mě děsit káže?

Orlík.

Tvůj výslech není ještě skončen. Mluv!

Kočubej.

Již vše jsem vyznal, vše již znáte,
Již zůstav mě!

Orlík.

Rci bez všech obalův,
Co hetman káže.—

Kočubej.

Nuž co ještě ždáte?
Vždyť dávno jsem již všechno pověděl,
Co jen jste chtěli. Co jsem caru děl,
Tot pouhá lež. Mnou vládly klam a lest,
Já kladl osidla, a hetman v právu jest—
Což chcete víc?

Orlík.

My jistě víme však,
Že velmi, nesmírně jsi bohat byl,
Ne jeden poklad že jsi tajně skryl
V Dikaňce[21]), kde ho nezřel lidský zrak.
Tvůj ortel se již nepromění,
A celé ohromné tvé jmění
Připadne pokladnici vojskové—
Tak zákon velí. Nuže tedy slyš
Poslední povinnost: rci nám tu skrýš,
Bohatství tvého kde jsou skladové.

Kočubej.

Ba věru tak: tři poklady jsem měl,
Tož útěchu mou, nad nimi jsem bděl:
Pokladem prvním čest má byla,
Ten poklad trýzeň vaše vyhubila;
A druhý, jehož lesk už nezaplane,
Tož čest mé dcerky milované;
Oň jsem se dnem i nocí strachoval,
Mazepa však si poklad ten již vzal;
Leč třetí nevyrve mi žádná lest,
Můj třetí poklad svatá pomsta jest,
Tu hotov jsem, k živému Bohu vznést!

Orlík.

Pusť starče to své liché blouznění!
Dnes navždy svět již opouštěje
Měj rozumnější ducha bavení;
Ne čas teď k žertům—doba spěje—

Nemá-li kat zas přijít k mučení,
Mluv, poklady kde máš!

Kočubej.

Zlý vrahu!
Již skončils řeč tu hnusně nelepou?
Dnes uvrhni mě v hrob se smrti prahu,
A potom jdi a pospěš s Mazepou,
Mé dědictví tam spočítejte,
Tam s rukou krvavou si choďte všady,
Mé podvaly si rozrývejte,
Rozrufte, spalte domy, spalte sady!
Vezměte s sebou také dceru mou,
At službu zrádkyně vám prokáže,
A všechny poklady vám ukáže.
Leč pro Boha mi vyplň prosbu jedinou,
Tož zůstav mě, chci býti sám a sám.

Orlík.

Kam peníze jsi schoval, pověz nám!
Ty nechceš? Poklady kde, povídej,
Či strašné následky si přičítej —
Rozmysli se a místo naznač nám ....
Ty mlčíš? — Nuže tedy, kate, hej! ...

* *
*

Kat vešel ....
Strašná noci mučení!
Kdež hetman, tvůrce muky strašlivé?
Kam prchnul, aby unik' hryzení
Hadího svědomí a bídné duše své? —

*

V komnatce děvy luzné, skonejšené,
Ant nezná pravdy, ještě přeblažené,
Blíž lože mladistvé své křestnice
On s pochýlenou hlavou sedí,
A tiše, hrozně tiše k zemi hledí.
V té duši jeho dumy vířice
Se honí, jedna druhé mračněji.

„Kočubej musí, musí zahynout!
Zachránit nelze ho! Čím jasněji,
Čím blíže cíli já, tím jistěji
On musí pod meč katův šíji shnout;
Tím spíše nepřátelé pokoření
Se musí klanět mně. Jižť spásy není!
Můj žalobník a kdož s ním ve spojení
Nechť umrou!“. Na lůžko pak vrhnuv zření
Mazepa dumá: „Velký Bože, Nejvyšší!
Což bude s ní, až zvěst tu uslyší,
Tu strašnou zvěst! Ach kdož ji ukojí?
Aj posud ještě dýše v pokoji, —
Již nemožno však, ještě delší čas
To tajno schránit!—Meč ten holý,
Jenž zejtra Kočubeje skolí,
Zařinčí po všech vlastech; světa hlas
Tu zvěst jí tisícero zahlaholí!
Ach věru zřím, ký má být osud můj!
Komu jsou bouřné vlny usouzeny,
Ten sám a sám střed bouře stůj,
A nepřizývej k sobě ženy!
V spřež jednu spojit možná není
Komoně a s ním chvějící se laň!
Já zapomněl se v přenáhlení,

A musím clít ted nerozumu daň!
Vše, vše, co ani nelze oceniti,
Co jenom může život osladíti,
Mně darem dala ubožátko —
Mně starci! A čehož se dočeká?
Ach jaký osud se jí u mne tká?!“ . . . .
On zírá: tiše, sladce, jak robátko
Se noří děva v spánek mladosti.
S jakouto sen ji líbá něžností!
Rty dýchají a prsou jasný běl
Se zdvihá v lehkém, tichém vlnění;
A zejtra, zejtra! . . On se pozachvěl,
On odvrací své oko od těch vnad,
A vstává, a jak v divém zmatení
Odchází v noc — tam v osamělý sad.

Je ticho v ukrajinské noci.
Průzračno nebe. Hvězdy blýskají.
Tajemnou dřímotu svou zmoci
Vzduch nechce. Ledva dýchají
A chví se stříbrolistí topolové.
Leč mrační, zachmuření pocitové
Mazepu děsí. — Hvězdy, noční oči,
Jak žalovat by šly, se po něm točí,
A za ním posmívavě zírají.
A topoly, jak v jeden řad by stísněny,
Hlavami zvolna, přísně kývají,
Jak soudci mezi sebou šeptají.
A letní, teplá noc v tom dušení
Tak mrtva, jako černé vězení.

V tom . . . slabý křik . . . zas lehký ston
Ze zámku jak by zaslechl byl on.

Byl sen to snad jen obrazuosti?
Či sovy pláč, neb zvěři dálný hluk?
Či mučeného ston, neb jiný zvuk?
Však srdce svého rozchvělosti
Nemohl bídný stařec odolati,
A na slabý ten, divný, táhlý hlas
Byl puzen, odvět, ohlas dáti,
Tím hlasem, jakým u veselý čas
Na poli bitvy znaky dával,
Když se Zabělou, s Gamalějem,
I s ním, i s tímže Kočubejem
On v ohni boje rejdovával.

* *
*

Co lesklá čára, ruměná tak zář
Objímá svěžerdělou nebes tvář.
Zaleskly dol se, niva, les a chlum,
Vrcholky stromů, jasné vlny řek,
I rozlítl se jitra hravý šum,
Lidstvo se budíc, vzdává Bohu vděk.

Rty Mariiny ještě sladce dýší;
Ji blaží ještě sen; leč slyší
Ve lehkém snění, že do ložnice
Kdos všel a jí se nohou doteknul.
Procitla; paprsky však zářice
Jí zrovna bijí v krásné zřenice,
A znova její zrak se uzamknul.
Leč krásnou ručku povyndala,
A s temnou něhou zašeptala:
„Mazepo, tys to?“.. Hlas však jiný
Jí odpoví .... a ona chví se,

An zírá zrak ten známý, siný,
An před ní matka objeví se.

Matka.

Mlč, probůh, mlč, ať neprozradíš nás!
Já tajně sama k tobě v noční čas
Jsem přikradla se s prosbou slzavou.
Den dnešní zkrvácí se odpravou;
Ty jediná jen otce starého
Zachránit můžeš — nuže, otce spas!

Marie (v úžasu)

Jakáže odprava? co s otcem jest?

Matka.

Ty nevíš, nešťastnice, ničeho?
Leč ne, ty musíš vědět, to jen lest!
Tys v dvorci, věru že ty dobře víš,
Jak strašna jesti síla hetmanova,
Jak hrozna jesti pomsty jeho tíž,
Jak car sám v jeho pouze věří slova.
Však zřím ach: rodinu svou zarmoucenou
Že pro Mazepu jsi již zapomnčla,
Neb nalezám tě v spánek pohrouženou,
Ant strašná slova soudu jižjiž zněla,
An otci ortel se již ohlašuje,
An břitký meč se naň již připravuje!—
Ach vidím: zapomněltě svůj na svého...
Leč zpamatuj se, Marje, dcerko má,
Jdi, uvrhni se k nohoum jeho,
Chraň otci život, spáso jediná,

Zločincům vzhled tvůj ruce sváže,
Tvá prosba útočištěm naším jest, —
Pros, žebři, tobě hetman neodkáže,
Vždyť pro něho jsi zapomněla čest,
I rodinu i Boha!

Marie.

Ach, co mě to leká?
Mazepa, otec, smrt že koho čeká?
A s prosbou zde v tom zámku matka má—
Ne, ne, to nelze, já jsem šílená —
Či snad to blud a klam?

Matka.

Buď s tebou Bůh!
Šílena nejsi—nezří klam tvůj duch.
Což nevíš v pravdě, dcero svedená,
Že otec tvůj, tak trpce oklamán,
Tu nečest dcery své byl nesnesl,
A za to žízní po mstě urýván
Žalobu na hetmana povznesl;
Že mukami jsa trýzněn krvavými,
Se vyznal se záměry všemi svými,
Že pravda jeho uznána co klevety,
A že, jsa žertvou smělé pravoty,
Jest hlavou vydán nepříteli?
Že před hromadou vojenskou,
Jestliže Bůh sám nepovelí
K ochraně jeho rukou nebeskou,
On bude dnes, ach dnes již odpraven,

Že posud lká, jsa mukou unaven,
V žalářní věži?

Marie.

Bože! ó můj Bože!
Dnes! ó můj otče, drahý otče můj!
A děva padá děsně zpět na lože,
Jak chladný mrtvec padá ve hrob svůj.

* * *

Pestří se čapky. Kopí blýskají.
Rachotí bubny a serďuci[25]) lítají,
A pluky v dlouhý šik se rovnají.
Tlum lidstva kypí, srdce všech se hýbají,
A dráha, jež co hadí chvost se skví,
Přeplna národu se ševelí.
Ve prostřed pole popraviště tkví.
Kat po něm chodí a se veselí,
Svou žertvu jižjiž lačně vyhlíží.
Tu sekerou si hrá a na ni pohlíží,
Tu s luzou tropí lehké žertování. —
Ve hřmotný hovor vše se slilo:
Křik ženský, smích i repotání ...

V tom volání se rozhlásilo,
A zmlklo vše. Jen koní dupotání
Je slyšet v této hrozné tichosti.
Tam, obklíčen jsa serďukami,
Velmožný hetman jede s staršinami
Na vraném koni s kvapnou hbitostí.

A od Kijevské tamo strany
Přijíždí kára.—V bázni, v úzkosti
Vše zraky pevně k ní jsou vtkány;
V ní, se světem i s nebem usmířen,
Od mocné víry silou obdařen,
Kočubej mírně sedí nevinný.
S ním dlí též Jiskra, tichý, pokojný,
Jak beránek, ve strasti pokorný.—
Přistála kára. Rozlehly se
Modlitby davů dutě hlomozivých,
A z kaditelnic dýmy povznesly se.
Za pokoj duší nešťastlivých
Se tiše, vroucně modlí všechen lid,
A trpitelé za své vrahy. — Strašný vid!
Již jdou, již vzešli. Dělá kříže znamení
Kočubej a svou hlavu sklání k lešení.
Jak tichо v hrobě, lidstva dav tak ztich! ...
Zaleskne meč—jen jeden prudký mih,
A rázem odskočila hlava. —
Vše davy vzdychly.—Hlavu druhou hned,
Zkácenou hlavu patří lidstva hled.
I zarděla se vůkol krví tráva.
A srdečně se těše v divé zlobě
Kat drzý za vlasy je chopil obě,
A rukou, krví hojně zbrocenou,
Potřásal nad tlupou je zděšenou.

Popravy konec. Lid se rozptyluje,
A domů zpět se uchyluje.
Znenáhla pole prázdno záz a záze.—
V tom ejhle, po pestré se dráze
Dvě kvapným chvatem blíží ženy,

Obě tak zadychány, uříčeny—
A zdá se, k místu strašné popravy
Že letí s srdcem plným obavy.
„Již pozdě!“ kdos jim strašně zvěstoval,
Vzhled v pole hrůzu tu jim stvrzoval.
Tam popraviště jižjiž lámali,
A modlil se tam v černé říze pop,
A dva kozáci rakev zdvihali
Na káru, obou mrtvol zavézt v hrob.

Mazepa s bídnou duší též se vzdálil,
Běs v svědomí jej strašný tížil;
Ve hrozné pusto jeho duch se halil.
Nikdo se k němu nepříblížil,
On sám též nepromluvil praničeho.
Ves v pěně oř s ním pouháněl. —
Přicválá domů. „Kdeže Marie?“
Tof první zase slovo jeho.
Leč každý se jen před ním skláněl,
A každý odpovídá ustrašen.
Bezděky strachem, hrůzou zaražen,
Chce k ní a do komnatky vchází:
Tam vše jak dřív — Marie jenom schází!
On v sad, tam sklíčen, stížen chodí,
Vše prohledá, kam jenom zrak ho vodí,
Leč všude, kam i stačí oko jeho,
Vše prázdno — nikdež sledu pražádného!

Aj prchla. A on sluhy svolává,
Serďukům rozkaz k spěchu vydává.
Ti letí, až se koním nozdry šíří,
Hluk jejich divý vzduchem víří,

Lze zřít je, strašně udychány,
Jak na svých ořích pádí na vše strany.

A chvíle za chvílí se utrácí,
A Marie se posud nevrací.
I nikdo neví, nemá tušení,
Proč nebo kam se tajně skryla.
V Mazepy tvář se děsná zloba vryla —
I čeleď strachy trvá v mlčení. —
V svých prsou jedy nesa kypící,
Se zamknul hetman ve své světnici.
Noc černá, smutná jižjiž k zemi kročí,
On sedě stále, nezamyká očí,
Nesmírná muka vnitř mu burácí.
A zrána s bázní čeká na sluhy,
Z nichž jeden po druhém se navrací.
Jich koně sotva dýší. Podpruhy,
Podkovy, úzdy, sedlo, kopyto,
Vše mají pěnou hojně pokryto,
Vše v krvi, roztrháno, rozbito!
Leč ni jeden, co jich nazpět jest,
Mu o Marii nemůž dáti zvěst,
I všechen sled jejího bytí
Tak zmizel jako pustý zvuk, ...
Jen sama máti ze strašného žití
Se vymkla z přestrašných těch muk.

Zpěv třetí.

V hloubi duše žal ho svírá,
A přec v něm vzpourná tužba neumírá.
Mazepa trvá v předsevzetí stálém.
On záměr svůj vždy utvrzuje,
On s hrdopyšným švedským králem
Své tajné pikle neustále kuje.
A zatím, v moře výčítek jsa potopen,
On množstvím lékařů je obklopen,
Na loži ztěžka povzdychuje,
Jakby ho strašné boly usvíraly,
Stoná a žebře, by mu zdraví dali.
Tož plody vášní, vojny, boje,
Nemoci, sklíčenost a nepokoje,
Předchůdci smrti, přikovaly
Jej k loži. Ba on zdá se hotov být,
Ten marný svět již v krátce zůstavit,
Chce svatým obřadem se k nebi upravit;
Ba on již arcipastýře si zve
Ku loži domnělé poslední hodiny,
A na lstiplné jeho šediny
Posvátný olej lije kouzlo své.

Leč plynul čas—a Moskva marně ždala,
By hostí u sebe již uvítala,
Střed starých nepřátelských hrobů
Hotovíc Švédům tryznu v tajnu.
V tom Karel zpět šel v nenadálou dobu,
A nese válku na Ukrajnu.[26])

I nastal den. A s lože svého vstal
Mazepa, trpitel ten s kleslou silou;
Jenž včera ještě mrtvolou se zdál,
Jak již by tanul nad mohylou:
Dnest mocným nepřítelem Petrovým,
Ten dnes, pln bodrosti, před plukem svým
Hrdýma očima tak směle blýská,
A šavlí máchá, oře mocně stiská
A k Desně pádí kvapem jarým.
Tak těžce shrben žitím starým
Též onen moudrý, slavný kardinál
Když římskou tiaru si na leb vtkal,
Najednou přím a zdráv a mlád tu stál.

A zvěst ta na křídlech se rozletěla,
A Ukrajina smutně zašuměla:
„On přešel, ontě zradil cara,
On mrzce sklonil k nohoum Karlovým
Pokorný bunčuk.“—Plamen hárá,
Aj a již letí žárem děsivým
Národní válka.

Kdož popíše,
Nevolí, hněvem car jak dýše!
Hřmí na Mazepu kletba v sborech[29])
Kat trhá obraz vůdce zrádného;
Na šumné radě, ve svobodných sporech
Je volba hetmana již nového
Car z pustých břehův Jeniseje
Vyhnané rody Jiskry, Kočubeje
S přespěšným kvapem nazpět vyzývá,
On s nimi vroucí slzy prolívá,

Pln laskavosti nyní ke všem jest,
Vrací jim statky, úřady a čest.
Mazepův starodávný nepřítel,
Kmet Paléj, jenžto u vyhnanství dlel,
Se vrací v Ukrajinu v carský stan.
I chví se spolek vzpoury osiřelý,
Na popravišti hyne Čečel smělý,
A s ním též zaporožský ataman.
Ty, ty pak, milovníče branné slávy,
Jenž za přilbici korunu jsi dal,
Tvůj den již blízek—val Poltavy
Již konečně jsi uhlídal.

* * *

Car proti nim své vyslal družiny.
Hoj, jako bouř se přihrnuly —
A tábory se prostřed roviny
Kol sebe oba chytře ovinuly:
Tak mnohdy poražen v šarvátce smělé,
Již napřed krví opojen jsa cele,
Bojovník v krutou bitvu vejde,
A jeden s druhým krvavě se sejde.
A zlostně na to Karel zírá,
Jak řada za řadou se svírá.
Ti, jižto prchli jednou v Narvském boji,
Teď jako hrdé, pevné skály stojí.
Teď vidí pluky lesklé, srovnané,
Jak ve jedinou hradbu skované,
Tak bystré, poslušné a svěží,
A zří, jak četné bodáky se ježí.
Leč uzavřel: „V den zejtřejší buď boj!“—

Hlubohý spánek klesl na tábor,
Jen v jednom švedském staně nepokoj,
V něm potichu se vede rozhovor:
„Ne, Orlíku ne! Nyní poznávám,
Že nezdařil se tento záměr nám,
Jenž příliš plachý, příliš smělý byl —
V něm nekyne nám požehnání.
Já věru ztratil jsem svůj celý cíl.—
Co počít?— Přišeltě jsem ku poznání,
Že v Karlu tom jsem přec se zmýlil.
On, smělý chlapec, po válce jen pílil,
On snad i může dvě tři bitvy svést,
Ba, ant u štěstí v divné přízni jest,
K večeři může k nepříteli přistáti,[31])
Když padne před něj půma, jen se usmáti[32])
Ne hůře, nežli každý ruský střelec
Se prokrást v noci do nepřátel stanů,
Jak dnes, můž' s kozáky se rvát ten smělec[33])
A pralhostejně vyměnívat ranou ránu.
Však válku vésti věru nedovede
S tím slavným, samovládným velikánem,
A myslí, osudu že můž' být pánem,
Jak pluku, jejžto hřmotem bubnu svede.
On slepý jest a netrpělivý,
Ba hrdý, lehkomyslný a vášnivý;
Sám Bůh ví, v jaké štěstí věří;
Těch nových sil carových nepováží,
I vše dle výhod předešlých jen měří,
A věř mi, že si rohy zpouráží.
Aj stydím se, že divý smělec ten
Mne v takém stáří mohl svést,
Že jeho odvahou byv zaslepen

Mne v takém stáří mohl svést,
Že jeho odvahou byv zaslepen
Jsem mohl v taká pouta vlézt,
Jak slabé dévče!

Orlík.

Ještě čekejme,
Až po bitvě. Teď při něm strvejme,
Však s Petrem smířit se, nám zbude čas,
A lehce napravíme všechno zas.
Když porazíme jej, tož jisto mám,
Rád ruku k smíření že podá nám.

Mazepa.

Ne ne, již pozdě jest! Mně přetržena
Již navždy dráha, s ním se smířiti;
Z mé duše nemůž' býti vyvržena
Msta k němu. — Cítím v sobě vířiti
Vztek ten již dávno. Já pod Azovým
Jsem jednou s oním carem surovým
Noc v jeho stanu v plesu provodil;
Tu číše s vínem bujně kypěly,
I naše řeči hrdě šuměly,
A já jsem smělé slovo prohodil.
Aj polekal jsem hosti, chasu mladou.
Car vyskočil však, číši zavrhl,
A vztekle trhl šedou mojí bradou,
Až bílé vousy z ní mi vytrhl.[34])
Já tehdáž v sobě udusiv ten vztek
Jsem jemu strašnou pomstu přísahal,
Já nosil ji, jak matka lásky vděk

Pod srdcem nosí.— Hoj, ten štír teď vstal;
On bude jistě na mne vzpomínati,
Jak pomstím znectěné své šediny;
Já musím, musím cara potrestati,
A vetknout trní v jeho vavříny.
Ba vím, že měst by dost dal rodinných,
I hodin, nejkrásněji strávených,
By nyní Mazepu měl opět v moci,
A za vousy jej tahal, jak v té noci;
Však skví se ještě naše naděje —
Nad čí se slávou slunce zaskvěje? ...

A umlkl a ponořil se v sen
Ruského cara bídný zrádce ten.

* *
*

Rdí se a hoří východ ruměný.
Již v dolinách i vůkol po vrších
Hřmí děla. Dým se hustý, červený
K nebesům točí v jasných kotoučích,
A proti ranním paprskům se blýští.
Již plukové své řady semknuli,
A střelci do křovin se uhnuli.
A děla hrčí, koule větrem svišti,
A chladné bodáky se kloní.
Skrz oheň hradební se roní
Houf Švédů, zvyklých vítěziti.
Jízdectvo letí, proudové jak lití,
A za ním rázná pěchota se řití,
Vždy pádněji a prudčej' postupuje,
Svou mocnou tíží jízdu podporuje.

Osudné pole bitvy krvavé
Hřmí, hlučně bouří, hoří tu i tam.
A však, již štěstí, dlouho váhavé
Počíná brzo zjevně přáti nám.
Již střelbou odražené družiny
Se v zmatku hemží, padajíce v prach,
Uprchá Rosen skrze těsniny,
A již se vzdává prudký Schlippenbach.
Voj ruský zle na Švédy naléhá,
Práporův švedských sláva podlehá,
Bůh války milost svou nám přeje,
A každým krokem sláva vstříc nám věje.

V tom, jakby s nebes výše nadšený
Se rozeletí Petrův zvučný hlas:
„Nuž k dílu, s Bohem!“—V tváři jeho žas...
Tak, tlupou miláčků svých omčený,
Vystoupí *Petr*. — Hoří jeho zrak,
A jeho pohled jako děsný mrak.
Na tváři jeho krásný, jasný lesk,
Ont celý, jako strašný boží blesk.
Jde.— Bujný jeho oř mu přiveden,
Oř ten tak mírný, věrný, ohnivý,
On chvěje se a cítí strašný den,
Obvádí vůkol zrak svůj proudivý,
Pyšní se mocným, slavným jezdcem svým,
A tryskem cválá polem krvavým.

Již blízko poledne. Žár palem duje,
Jak rolník, tak si bitva oddechuje.
Jen tu a tam kozáci harcují.
Vše pluky zpět se v řady sstavují. —

*

Teď hudba válečná se zamlčela,
Po vrších, dřív kde strašná děla hřměla,
Teď ztichl lačný střel a kusů řev.
V tom slyš, jak celou dlouhou rovinou
Se tisícery hřmoty vyřinou:
Tož vojska svého cara uviděla,
„Hurá“ přehlučné vzbudil jeho zjev.

On přijel před svých valných pluků voj,
Tak mohútný a radostný jak boj.
Svým žhavým zrakem pole obzírá.
Za ním se četnou tlupou ubírá
Sbor oněch ptáků z hnízda Petrova,
Již vždy, nechť jacíkoliv kynou losové,
Ve strastech, za příkoří carova,
Jsou jeho druzi, jeho synové:
Tož Šeremetěv blahorodý,
I Bruce i Bauer i Řepnin,
I ten, jenž štěstí milek bezerodý
Jest spoluvládcem takměř jmín.[35])

U Švédů, před řadami modrými
Svých četných družin válečných,
Jsa nesen svými sluhy věrnými
V nosídku, bled a bez všech okras svých,
Se ***Karel*** objevil.— Jej bolí rána.
Kol reka jedou všichni vůdcové.
A jeho duše v chmury pochována,
A zkormoucení jeho zrakové
Ve duši jeví divé bouření.
Aj zdálo se, že válku touženou
Teď Karel vede v těžkém zmatení . . .

Leč rukou náhle slabě zdviženou
Vysýlá voje proti Rusův ležení.

I v krátce s Švédy carské družiny
Se sešly v dýmu prostřed roviny:
I nastal boj, *Poltavskyj onen boj!*
Pod krupobitím rozpáleným,
Živoucí stěnou odraženým,
Pluk jeden klesá — a hned nový voj
Bodáky smýká. Jako mračna lítají,
Tak jízda v prudkých řadách cválá,
A úzdami a meči cinkají,
A rubají, až zem se krví kálá.
Houf mrtvol na houf stále klesá,
A žhavé koule ustavičně fičí,
A ve prach rojí se a v krvi sy čí,
A vojín v kruté seči výská, plesá.
Švéd—Rus—hoj, sekou v divém vraždění,
Křik, úpění a bubnův víření,
Hřmot děl a dupot, ržání, švihot ran,
A smrt a peklo ze všech všudy stran.

Uprostřed bouře, v samém válčení,
Na bitvu zrakem, plným nadšení,
Pokojně vůdcové se dívají,
Válečné bystře pozorují sbory,
Tu vítězství, tam pád svůj zírají,
A vedou tiché rozhovory.

Leč blíže cara — ký to vážný hmet,
Jejž zdobí šedinami tíže let?
Jej dva kozáci podporují,
On sám pak vnitřním ohněm hoří,

A rekovné své oko žhavě noří
V boj strašný a planou mu líce.
Ach nemůž' na kůň vsednout více,
Seslábnulť u vyhnanství dalekém;
Kozácké pluky, bujně harcujíce,
Paléje neuslyší v boji divokém!
Než proč to oko jeho zablýskalo?
Proč hněvem, jakby v mraku hlubokém,
To staré čelo jeho zaháralo?
Proč nocí chmurnatou se zatáhlo?
Snad oko jeho v dýmu zasáhlo
Mazepu, a v hloub duše zarývalo
Nenávist, hořkost snad již z dávných let,
Snad želí, žeť jen bezebranný kmet?

Mazepa, v těžkou dumu potopen,
Na bitvu zíral, těsně obklopen
Tlupou svých carovzpourných kozáků v,
Svých přátel, stařešin a serďuků v.
V tom švihla střela. Kmet se otočí,
A pušku v ruce Vojnarovského,[36])
Jenž v dým se ještě halí, zaočí.
Kozáka spatří ležet mladého,
Jenž blíže něho v krvi své se válí.
A jeho kůň, ves v pěně, v prachu,
Svobodu cítě, bystře pálí,
Uprchá ohni v divém strachu.
I mladý kozák ze své dáli
K hetmanu, s šavlí v ruce, s hořkostí
Se vzpírá; zrak mu hoří jarostí.
Kmet k němu kvapem dorazil,
A táže se ho. Skleslý kozák však

Již umíral. A zdálo še, že jeho zrak
Rusie nepříteli ještě pohrozil.
Zmrtvělé oko pokryl chmurný mrak,
A než mu jazyk navždy oněměl,
Ach ještě sladkým jmenem „Marje“ pozazněl.

Však vítězství se blíží hodina!
Hurá! hoj Švédi jižjiž klesají,
O krásný den! ó slavná vidina!
Jen ještě nával — Švédi prchají,
Za nimiž jízda bujně do nich seče.
Vražděním samým již jim tupnou meče,
A stepa pokryla se mrtvolami,
Jak přiletšími v rojích kobylkami.[37])

* * *

Hoduje Petr. — Hrdý, jasný
I slávy plný zrak jest jeho —
A carský kvas ten skvostný, krásný —
Při hlučném plesu vojska svého
Ve vlastním staně skvěle častuje
Vše vůdce, cizích vojsk i družin svých.
Sbor slavných zajatých s ním hoduje,
A na čest učitelův bojovných
Car prázdní pohár za jich udatnost.[39])

Leč kdeže nejslavnější zvaný host?
Kde jest náš první v slávě učitel?
Čí ode dávna setrvavší zlost
Poltavský opět smířil pomstitel?
Proč Karel není hostem — kdeže dlí?
A Mazepa, ten zrádce hnusný, zlý?

Kdež svědomí Jidáše toho svírá,
Proč zrádce rukou kata neumírá?

* *
*

Po hluché stepi v děsném kvapu oba,
Hetman i Karel, bystře prchají,
Jich blízké nebezpečí, jejich zloba
Karlovi svěží sílu dávají.
On na svou těžkou ránu zapomněl,
I hrdou hlavu těžce svěsil,
A honěn Rusy, oři ledví svřel,
A uháněl, až sluhů sbor se děsil,
A sotva dýše za ním uháněl.

Svým bystrým zrakem vůkol obzírá
Step širokou a dálný polokruh;
S ním starý hetman, věrný jeho druh. —
V tom dvorec před nimi se prostírá.
Aj, čehož Mazepa se náhle leká,
Že mimo dvůr ten s takým spěchem těká,
Že stranou dále, dál vždy čelí?
Či snad že dvůr ten osamělý,
Ten dům, ty sady opuštěné,
Ty dvéře, v pole otevřené,
Již dávno zapomnutou zvěst
Mu nyní v divou paměť vodí? ...
Aj, nad nevinností tu spáchal lest!
A upomínka se ti v duši rodí
Na dům ten, dřív tak šťastný, blažený,
Kde's druhdy, vínem ve slast potopen,
Rodinou blahou, šťastnou obklopen,

Dni trávil co host milý, toužený?
Poznal's to sídlo rozkoší a vnad,
Kde's objímával děvu jemnou,
Odkud's ji ve step nesl temnou,
Aj, poznal's dvůr ten, step a sad?

Step tichou noční stíny jímají.
Tam na pobřeží Dněpru modrého
Na holých skalách lehce dřímají
Odpůrci Rusie a cara slavného.
Rek švedský Karel tiše, mírně snil,
Poltavské bitvy zapomněl již vír;
Mazepův sen však smutný, děsný byl,
Ve strašné duši nespočíval mír.
V tom — Mazepa se trhá vyděšen —
Kdos volá jej — on budí se — to sen?
Ne — vidí — kdos tu nad ním stojí,
A hrozivě se k němu kloní, —
On krůpěj potu za krůpějí roní,
A jak by k smrti šel, se bojí! ...

Před ním tu s vlasy sproštěnými,
A zářic zraky zapadlými,
Ve hadrách, bleda, vyděšena,
Tu stojí — lunou ozářena ...
„To sen snad — či jsi ty to Marie?“

Marie.

Míláčku, tiše — noc nás ukryje,
Teď máť i otec, oba sladce spí —
Drahoušku, tiše, ať se nezbudí.

Mazepa.

Marie, drahé dítě, co to sníš?
Přijď k sobě, pověz mi ach, co ti jest!

Marie.

Tot k smíchu — slyš, můj drahý, slyš,
Co vše mi řekli, jakou divnou zvěst —
Tož tajně, tiše povídala,
Že umřel otec můj—to přec jen smích—
Ba tajně též mi ukázala
Šedivou hlavu — Bože v nebesích —
Aj, jak to zlí ti lidé zlořečí!—
A pomysli: ta hlava šedivá
Nebyla věru hlava člověčí,
Však považ — vlčí — vidiž taková!
A tak mě chtěla v bludy zavleci, —
Zda nestydí se trápit duši mou! —
A proč? Chce zdržeti mě nevinnou,
Bych s tebou nemohla dnes uteci!—
Zdaž možná tak? —
A v hoři hlubokém
Mazepa zřel ji v bolu divokém.
Však zpět se u vír duše ponoří,
A šíleně a divě hovoří:
„Ach, já vím— slavnost—v poli širokém,
Houf lidu — a pak mrtvá těla —
Na slavnost máť mě provádéla —
Leč kde's byl ty?—A kde to bloudím —
Co tady v noci — s tebou — loudím —
Pojď domů—hned—je pozdě—máme čas—

Ach vidím, že ta moje hlava zas,
Ubohá hlava moje strašně vře —
Kdo jsi? ha — ve mně všechno všechno mře —
Ty nejsi ten — ty starče — čí to hlas —
Jdi, tvůj zrak divý jest a úžasný;
Tys ošklivý — ach on byl překrásný —
V těch jeho očích skvěl se lásky zjev,
Když mluvil, cítila jsem sladkou něhu,
Vous jeho vážný bělejší byl sněhu,
A na tom tvém lpí uschlá krev! —

A s divým smíchem zaúpěla,
A lehčeji než srna v jarosti
Vskočivši rychle, prudce uháněla,
A ukryla se v noční temnosti ....

Již prchla noc. A východ zas se září.
Kozákův ohně k nebi šlehají.
Kozáci zrána snídaní si vaří,
A trabantové koně napájí.
Procitnul Karel. „Hoho, již je čas —
Mazepo vstaň, již slunce volá nás!“
Mazepu sen však dávno neuvírá,
Jej bolest, krutá, hrozná bolest svírá,
Ve prsou jeho dech mu svírá hoře.
I mlčky sedlá svého oře,
A divě ostruhou ho stiská,
A strašně, strašně okem blýská,
An vlasti na věky již „s Bohem“ dává.

* * *

Epilog.

Sto prošlo let. — Což medle pozůstalo
Z všech hrdopyšných rekův těch,
Jež tolik divých vášní urývalo?
Aj, pominulo pokolení všech,
A s ním i krvavý též všechen sled
Úsilí oněch, vítězství a běd.
V občanství severní své děržavy
I u válečném slavném losu svém
Jsi's pomník, mocný reku Poltavy,
Zbudoval ve národě ohromném.

Tam, řad kde nyní mlýnů křídlatých
Obstoupil jako mírné ohražiny
Benderu opuštěné rozvaliny,
Kde roje bůvolů teď rohatých
Kol hrobů bojovníkův brodí:
Tam pozůstatky síně zbořené,
Tři jenom stupně, vetché, omšené,
A dlouhým věkem v zemi vražené
Nám Švédův krále ještě v pamět vodí.
Rek na nich stál, a v divém šílení
Sám s hloučkou sluhů vrh' se v krutou seč,
Odrážel litých Turkův vrážení,
A pod bunčuk pak uvrhl svůj meč.

I marně příchozí by v toužení
Mazepův tamo hledal hrob:
Tent vyhlazen jest z lidstva pomnění!

Jen jednou za rok do našich až dob
Se v církvi ještě na něj vzpomíná,
An Sbor ho s hrozbou strašnou proklíná[10])

Však zachován jest ještě jeden hrob,
Kde svatá tichost prach dvou mužů objala,
Ant tam, kde skví se slavných hrobů řad,
Je církev v útulek svůj přijala.[41])

V Dikaňce dávný silných dubův sad
Se vzpíná, druhy nasázených,
By o praotcích odpravených
Až po čas dnešní vnukům hlásaly.
O dceři, ubohé té neštastnici,
Ni tmavé zvěsti nepozůstaly!
Co umořilo mladou uprchlici,
Co utrápilo děvu, dřív tak milenou,
To neproniknutelnou všechno tmou
Je zahaleno. — Nikdo o tom neví!
Jen když se ukrajinský slepec zjeví,
A v tiché vísce před národem
Když písně Mazepovy prozpěvuje:
O hříšné děvě také mimochodem
Kozačkám mladým vypravuje.

Poznamenání.

1) Vasilij Leontěvič Kočubej, generální sudí, jeden z předkův hrabat Kočubejův, nynějších knížat.

2) Kočubej měl několik dcer; jedna z nich byla provdána za Obidovského, příbuzného Mazepova. Ta, o které se zde vypravuje, nazývala se Matrena.

3) Mazepa v skutku se ucházel o její ruku; byl však odmrštěn.

4) Podání připisuje Mazepovi několik písní, až po dnes v paměti národní i v některých sbírkách (k. p. v Maximovičově) zachovaných. Kočubej ve své žalobě taktéž vzpomíná o vlastenecké dumě, jakožto Mazepou složené. Jest důležita v nejednom historickém ohledu.

5) Bunčuk a bulava, znaky hetmanské důstojnosti. Bunčuk=koňský ohon, bulava=velitelská berla.

6) Dorošenko, jeden z rekův dřevné Malorusie; nesmířlivý nepřítel ruské vlády.

7) Řehoř Samojlovič, syn hetmana, posla-ného do Sibiře na počátku panování Petra I.

8) Šimon Paléj, Chvostovský plukovník, slavný nájezdník. Za svévolné výpady poslán byl do Jenisejska, na žalobu Mazepovu. Když tento ukázal se býti zrádcem, tu i Paléj jakožto hlavní jeho nepřítel, nazpět povolán, byl přítomen bitvě Poltavské.

9) Kosta Gordějenko, košový ataman zaporožských kozákův. Posléze se vzdal Karlu XII. Chycen a utracen jest r. 1708.

10) 20000 kozáků posláno bylo do Livonska.

11) Bohdan Chmělnicki pracoval zvláště k tomu, by Rusii zbavil jha tatarského. On též, rozdrážděn nespravedlností Polákův, pobouřil Ukrajinu, čímž povstala krutá a krvavá válka; padlo v ní přes 50000 lidí, a však skončila osvobozením Malorusie od vlády polské.

12) „Kdys dcerku moji křtil“ doslovně z ruštiny přeloženo, by se podržela zvláštnost ruského výrazu a zároveň na příbuzenstvo poukázalo, v něž v ruské církvi vchází pokřtěný s „křtícím,“ jak se zde nazývá kmotr.

13) Mazepa v jednom listu vyčítá Kočubejovi, že jím vládne jeho žena „hrdáa vysokoumná.‘

14) Jiskra, Poltavský plukovník, soudruh Kočubejův, sdílevší s ním i záměry i osud jeho.

15) Jezovita Zalenski, kněžna Dulská a jakýsi bulharský arcibiskup, vyhnaný z vlasti své, byli hlavními agenty Mazepovy zrády. Poslední jakožto žebrák chodil z Polsky do Ukrajiny a naopak.

16) Tak se nazývaly manifesty ruských hetmanův.

17) Filip Orlík, generální písař, miláček Mazepův; smrti tohoto (1710) obdržel od Karla XII prázdný titul maloruského hetmana. Posléze přijal muhamedskou víru a umřel v Benderu okolo r. 1726.

18) Bulavin, Donský kozák, vzbouřivší se téhož času.

19) Tajný sekretář Šafirov a hr. Golovkin, přátelé a příbuzní Mazepovi, byli hlavní příčinou, že hetmanovi žalobníci byli odpraveni.

20) Za času nepodařeného Rusům tažení na Krim, chán Kazi Girej činil Mazepovi návrh, spojiti se s ním a pospolu vtrhnouti na ruské vojsko.

21) V svých listech si Mazepa ztěžoval, že žalobníky jeho příliš lehce mučili a neústupně dolehal na jich odpravu, porovnávaje sebe se Zuzanou, nevinně obžalovanou, a hraběte Golovkina s prorokem Danielem!

22) Polský Stanislav a Švedský Karel XII.

23) Vesnice Kočubeje; nyní městečko v Kijevsku, s velkým zámkem a parkem; druhdy bývala sídlem ukrajinských hetmanův; nyní náleží hraběti Branickému. —

24) Kočubej, již na smrt odsouzen, byl mučen ve vojště hetmanově. Z odpovědí jeho vidno, že se ho tázali na poklady, jím utajené.

25) Vojsko sestavené na zvláštní útraty hetmanův.

26) Karel XII. byl na pochodu k Moskvě. Přišel až ke Smolensku; změnil ale na Mazepův návrh svůj směr a táhl na Ukrajinu v naději, že kozáci se s ním spojí.

27) Na březích Desny měl se Mazepa s Karlem XII. sejíti.

28) Mocné prostředky, jichž se Petr s obyčejnou rychlostí a rázností uchopil, udržely Ukrajinu v poslušenství. Z toho času nalezají se v deníku Petra Velikého následující data: 1708, dne 7. listopadu: Kozáci volili na carský rozkaz svobodnými hlasy plukovníka Starobudského Ivana Skoropadského za hetmana; dne 8. listopadu přišli arcibiskupové Kijevský, Černigovský

a Perejaslavský do Gluchova a dne 9. veřejně prohlásili kletbu na Mazepu; téhož dne i vynešena jest postava, představující tohoto zrádce, sňat jí řád, jímž byla ozdobena, a vržena jest katu v ruce, jenž ji městem vlekl a potom oběsil; dne 10. byl Čečel s jinými zrádci odpraven.

29) Sbor, nejvyšší duchovní soud na Rusi.

30) Čečel zoufale hájil pevnost Baturin proti vojsku knížete Menšikova (viz poz. 26.)

31) Roku 1707 tak překvapil Karel XII v Drážďanech krále Augusta (Viz Voltaire Histoire de Charles XII.)

32) Karel diktoval písaři svému psaní; v tom vedle něho padla puma. „Ach V. V. puma!“ — „Co má ta puma činiti s psaním, které ti diktuji? Piš!“ odpověděl na to Karel.

33) V noci před bitvou u Poltavy, dne 7. července 1709, Karel XII. sám až do tábora ruského se odváživ, udeřil na několik u ohňů sedících kozáků, z nichž jednoho sám a sám zastřelil. Kozáci vypálili naň tři rány a poranili jej těžce do nohy, tak že musel druhý den v bitvě na nosídkách nesen veleti.

34) Když Petr jedenkráte Mazepovi podotkl, že kozáci se musí disciplinovati, odpověděl Mazepa, že položení Ukrajiny a duch obyvatelů bude tomu vždy na odpor; načež Petr hněvivě vyskočiv, Mazepu chopil za vousy, nazýval jej zrádcem a hrozil mu smrtí.

35) Kníže Menšikov.

36) Vojnarovský, plukovník kozácký, byl jeden z nejvěrnějších přívržencův Mazepových, po jehož pádu vyhnán na Sibiř.

37) Celá bitva Poltavská trvala jen dvě hodiny; hlavně přičiněním Menšikovým tak brzo vydobyli Rusové vítězství.

38) L' Empereur Moscovite, pénetré d' une joie qu'il ne se mettait pas en peine de dissimuler, recevait sur le champ de bataille les prisoniers qu'on lui amenait en foule et demandait à tout noment: où est donc mon frére Charles? . . . Alors prenant un verre du vin: à la santé, dil-il, de mes maitres dans l'art de la guerre! — Renschild lui demanda: qui etaient ceux qu'il honorait d'un si beau titre.— Vous, Messieurs, les generaux Suédois, reprit le Czar. Votre Majesté est donc bien ingrate, reprit le Comte, d'avoir tant maltraité ses maitres. (Voltaire histoire de Charles XII.)

39) Mazepa uprchl s Karlem XII. do Benderu, kdež 1712 umřel.

40) Bezhlavá těla Jiskry a Kočubeje vrácena byla příbuzným a pochována v Kijevské lavře; nad jich hrobem vytesán jest následující nadpis:

„Kto jesi mimo grjadyj o nas něvěduščij,
Jelicy zdě jestestvom položeny sušči,
Poněže nam strasť i smerť povelě molčati,
Sej kaměň vozopijet o nas ti věščati,
I za pravdu i věrnost k Monarsě našu,
Stradanija i směrti ispijmo čašu,
Zludaněm Mazepy, vsevěčno pravy,
Posečeny zastavše toporom vo glavy;
Počivajem v sěm městě Matěri Vladyčně,
Podajuščija svěm svojim rabom život věcnyj.
Roku 1708, měsjaca ljulja 15 dňa
posečeny sred obozu vojskovavo, za Bělo-

ju Cerkoviju, na Borščagoveě u Kovševom blagorodnyj Vasilij Kočubej, Sudija Generalnyj, Joann Jiskra, Polkovnik Poltavskij. Přivezeny že těla jich Ijulia 17 v Kijev i tovo s dňavobitěli svjatoj Pečersskoj na sem městě pogrebeny.

BORIS GODUNOV.

BORIS GODUNOV.

Dramatické dílo.

Dramatická díla

BORIS GODUNOV

Předehra.

Palác Kreml. (R. 1598, 20. února.)

Knížata Šujski a Vorotynski.

Vorotynski.

Zde máme spolu město hlídati,
Leč, jak se vidí, za kým hledět nemáme,
Ant Moskva prázdna; hned za patriarchou
I všechen lid též ku klášteru šel.
Co myslíš, jak se skončí as ten strach ?

Šujski.

Hm — jak se skončí? lehko uhodnout —
Lid bude ještě trochu naříkat,
A Boris poněkud se ještě pomračí,
Jak piják před sklenicí nápoje;
A konečně pak dle své milosti
Rád svolí, opět přijmout korunu —
A pak — pak bude námi vládnout zas
Jak dříve vždy.

Vorotynski.

Leč měsíc prchl již,
Co v kláštеře se zamknul se sestrou,
A odřekl se všeho světského.

Ni patriarch, ni hrdí bojárové
S to posud nebyli, jej přemluvit—
On neposlouchá domluv slzavých,
Ni proseb jich, ni celé Moskvy pláč,
Ni velikého Sboru slyší hlas.
Nadarmo sestru jeho žebronili,
By přiměla zas k vládě Borisa;
I skormoucená mniška—cařice
Jak on jest tvrda, neuprositelna.
Sám Boris ducha toho v ni to vlil.
Což zdali vladaře přec opravdu
Trud panování navždy omrzel,
A on již na trůn osiřelý nevstoupí,
Co řekneš tomu?

Šujski.

Krev že nadarmo
Se lila careviče—dítěte;
Že jestli tak, to žít by mohl Dimitri.

Vorotynski.

Čin krutý! A zda vpravdě tomu tak,
Že Boris zvraždil Dimitra?

Šujski.

Kdož jiný medle?
Kdož marně Čepčugova podkupoval?
Kdož oba Bitagovské odeslal
S Kačálovým? Já v Uglič poslán byl,
Na místě celý čin ten vypátrat:
I na svěží jsem ještě stopy přišel;
Vše město bylo svědkem zločinu,
A jednohlasně žalovali měšťané;

Já navrátiv se, slovem jediným
Jsem mohl odkrýt neznámého vraha.

Vorotynski.

A proč jsi tedy hned ho nezničil?

Šujski.

On, přiznám se, mě tehdáž věru zmátl
Svým pokojem a zvláštní drzostí.
On jako nevinný mi v oko hleděl,
A tázal se, i v podrobnosti vcházel —
A já jsem hlouposti jen opětoval,
Jichž on mi sám byl dříve našeptal.

Vorotynski.

To's neměl, kníže!

Šujski.

A což měl jsem činit?
Vše objeviti Feodoru? Vždyť car sám
Na všecko zíral okem Godunovým,
A všechno vnímal uchem Godunovým,
I byl by vždy mu věřil víc než mně;
Věř, Boris by mu to byl rozmluvil . .
Však mne by byli v žalář poslali,
A v dobrou hodinu, jak strýce mého,
By v hluché věži byli usmrtili;
Já nechlubím se, příležitostně
Však žádný trest mě neustraší.
Ač nejsem bázlivec, též hlupec nejsem,
A nedám zbytečně se zavraždit.

Vorotynski.

Strašlivý zločin. Věř, že jistotně
Zločince nyní hryže svědomí:

Věř, krev že nevinného dítěte
Mu nyní brání, vstoupit na prestol.

Šujski.

To přejde.—Boris není bázlivec.
Hle jaká čest to pro nás, pro Rus celou.
Rab včerejší a Tatařin, zeť Maljutův,
Zeť katův, ba v své duši sám jsa kat,
Ten vezme korunu a barmy Monomacha!

Vorotynski.

On rodem neznačen, my značnější jsme!

Šujski.

Tož věřím.

Vorotynski.

Věru, Šujski, Vorotynski . .
Lze říci, urozená knížata.

Šujski.

A k tomu ještě z krve Rurikovy.

Vorotynski.

Však poslyš kníže: nemáme my práva,
Po Feodoru vládnout?

Šujski.

Jistě spíše
Než Godunov.

Vorotynski.

Ba v skutku tak!

Šujski.

A což —
Když Boris nepřestane klamat nás —

Aj, celý národ lstivě pobouříme,
Nechť oni Godunova zůstaví,
Vždyť mají vlastních knížat dosti; nechť
Si zvolí cara podle libosti.

Vorotynski.

Ne málo Varjaga nás nástupcův, —
Však těžko s Godunovým bojovat.
Lid odvykl, v nás zírat starou větev
Svých panovníkův, chrabých, bojovných.
Již dávno jsme svá léna ztratili,
A carům sloužíme jak poddaní;
On dovedl pak, laskavostí, hrůzou
I láskou všechen národ očarovat.
(Šujski hledí oknem.)
On směl—to vše—než my. Však dosti. Patř
Již roztrousiv se, národ nazpět jde,
Pojď rychle,—zvíme zda je rozhodnuto.

Červené náměstí.

Lid.

Jeden.

Nedá se uprosit! Vyhnal od sebe
Svjatitely i bojáry a patriarchu.
Nadarmo před ním padli k zemi v tvář,
Jej leká nyní lesk snad prestolu.

Druhý.

Ó Bože můj! kdož bude námi vládnout?
Ach běda nám!

Třetí.

Hle, ďák jde nejvyšší,
Chce výrok rady oznámiti nám.

Lid.

Pst—ticho, ticho! Radní ďák chce mluvit,
Poslyšte, ticho!

Ščelkalov. (na stupních červeného teremu.)

Jesti usnešeno,
Naposled ještě sílu prosby zkoušet
Nad smutnou duší vládce našeho.
Zas zejtra nejsvětější patriarch,
Modlitbu v Kremlu slavně odzpívav,
Před sebou maje svaté korouhve
S obrazem Vladimirským, Donským,
Se zdvihne a s ním rada, bojáři,
I dvořan sbor a lidé vybraní,
I Moskovský ves národ pravoslavný;
My všichni půjdem prosit cařici,
By nad sirou se Moskou slitovala,
A Borisa zas k vládě pohnula.
Vy všichni jděte nyní s Bohem domů,
A modlete se, aby k nebesům
Se prosby pravoslavných dostaly.

Palác Kreml.

Boris, patriarcha, bojáři.

Boris.

Ty otče patriarcho, vy bojáři,
Má duše před vámi je odhalena.

Vyt zřeli jste, že svoji vládu velikou
Jsem přijal s pokorou a se strachem—
I cítím těžkou svoji povinnost.
Já vládnu po mohútných Joannech,
I vládnu také po Angelu—caru! . . .
Ó svatý, ó můj otče vladařský,
Zři s nebes na pláč věrných sluhův svých,
A sešli tomu, jejž jsi miloval,
Jejž na zemi tak divně povýšil's,
Ó sešli mu své k vládě požehnání,
Nechť ve slávě svůj národ spravuje,
Nechť já jsem spravedliv a bláh jak ty.
Bojáři, od vás žádám pomoci:
Mně služte, jak jste jemu sloužili,
Když já jsem ještě s vámi práce sdílel,
Ku trůnu nebyv ještě povolán.

Bojaři.

My nezrušíme danou přísahu!

Boris.

Nuž pojďme, ať se pokloníme hrobům
Zesnulých panovníkův Rusie —
A tam, tam pozvem lid náš k hodům,
Vše — od velmože do žebráka slepce;
Všem volný vchod, vše přijmu za hosti.

(Odejde a za ním bojaři.)

Vorotynski. (zastaviv Šujského.)
Tys uhodl!

Šujski.

A což?

Vorotynski.

Zde—na tom místě.—
Což nevíš již?

Šujski.

Ne, nepamatuji se.

Vorotynski.

Když národ táhl k poli dívčímu,
Tys pravil —

Šujski.

Teď ne čas si zpomínat,
Jet dobře, časem také zapomínat.
A mimo to jsem klamnou pomluvou
Chtěl tebe jenom blíže vyzpytovat,
Tvůj tajný obraz mysli seznati —
Však hle — již národ cara slavně vítá.
Mou nepřítomnost moh' by spozorovat.
Jdu za ním.

Vorotynski.

Podlý, lstný to dvořanín!

Jednání první.

Noc. Cella v klášteře (1603.)

Pater Pimen. Řehoř, novic (spí.)

Pimen (píše.)

en ještě jeden, poslední to děj,
A letopis můj bude ukončen.
Povinnost splním, Bůh již uložil
Mně hříšníku. Ne darmo za svědka
Let mnohých Hospodin mě postavil,
A vštípil ve mne znalost ve knihách.
Mnich po letech snad jednou horlivý
Mou bezejmennou práci nalezne,
Pak rozžehne jak já svou svítilnu,
A setřev s blánek věkovitý prach
Přepíše znova pravdivé ty děje,
By znali pravoslavných potomci
Své rodné země osud minulý,
By na své velké cary vzpomínali
Za práce jich a slávu, za dobro, —
Však za hříchy a smutné, dávné děje
Se k Spasiteli světa modlili.—
Já k stáru nyní znova obživuji,
Před zrakem tkví mi celá minulost!
Můj věk—jak dávno to, co pln byl tužeb,
Co vlnil se, jak moře oceán!
Teď již jest tich a věru spokojen:
Mou památku jen málo osob zná,
Slov málo k sluchu mému dochází,
A ostatní vše navždy zhynulo! . . .

Leč blízek den a lampa dohořívá—
Jen ještě jeden, poslední již děj. (píše)

Řehoř, potomní Samozvanec (probudí se.)

Vždy tentýž sen! co to? již potřetí
Pekelný sen! . . A před svou svítilnou
Vždy stařec sedí, píše—a jak znát,
Noc celou ani oka nezamhouřil.
Jak miluji ten tichý jeho vzhled,
Když, duší ve minulost ponořen,
On letopis svůj vede. Často již
Chtěl uhodnout jsem, o čem píše:
Zdaž o Tatarův temném vladařství,
Neb o ukrutných trestech Joanna
Či o bouřlivém Novgorodském Veči*)
Neb o slávě snad vlasti? Nadarmo:
Ni na vysokém čele, ni v těch zracích
Nemožno přečíst skryté jeho myšlení,
Vždy tentýž vzhled to mírný, velebný.
Tak asi ďák, jenž v soudní síni zšedivěl,
Pokojně zírá na vinné i nevinné,
Lhostejně zlé i dobré poslouchá,
Ni žalu ani hněvu neznaje.

Pimen.

Již procitnul jsi bratře?

Řehoř.

Požehnejž mě,
Ctný otče!

*) Věče nebo Veče, bouřlivé shromáždění lidu za starých dob, zvláště v Novgorodě.

Pimen.

Požehnejž tě Hospodin
Dnes, příště, až na věky věkův amen!

Řehoř.

Ty stále psal's, a sen tě neobejmul,
Co zatím můj mír děsné blouznění
Ach trápilo, a běs mě sužoval:
Mně zdálo se, že řebřík velepříkrý
Mne na věž uvedl; mně s výše pak
Se Moskva viděla jak mraveniště,
A dole na náměstí lid se hemžil,
A na mne se smíchem si ukazoval;
Mně bylo tam tak strašno, já se styděl,
I střemhlav padaje, jsem probudil se.
A potřetí již totéž se mi zdá —
Ne div-li to?

Pimen.

Tož mladá krev tak hrá.
Jen skonejši se modlitbou a postem,
A sny tvé žádné vášně nebudou
Víc trápiti. Až posud, jestli já
Seslábnuv bezděky se k spánku skloním,
Modlitbu dlouhou napřed nevykonav,
Můj sen ach není tich a bez hříchu.
Mné o šumných tu hodech hned se zdá,
Tu o vojenských stanech, o bojích,
O nerozumných radovankách mladých let.

Řehoř.

Jak vesele ty strávil's mladost svou!
Tys válčil pod baštami Kazaňskými,
Tys Litvy voj se Šujskim odrážel,
Tys viděl dvůr i rozkoš Joanna!
Ty šťastný! Já však od dětinských let
Po cellách ubohý co mnich se ploužím ...
Proč bych i já se neměl v bojích těšit?
Proč za carským též stolem nehodovat?
Však dovedl bych také v stáří pak
Se marnosti a světa odříci,
Slib mohl bych pak složit řeholní,
A v tiché obydlí se uzamknout.

Pimen.

Nermuť se bratře, časně hříšný svět
Žes opustil, že málo pokušení
Ti seslal Pánbůh Nejvyšší. Věř mně:
Dosti zdálí jímají nás sláva, rozkoš,
I ženská, marná, veleklamná láska.
Já dlouho žil a mnohé slasti zažil,
Leč od těch dob se teprv cítím blažena,
Co Hospodin mě v klášter uvedl.
Ach pomni synu cary veliké:
Kdož výše jich? Jen Bůh to sám! Kdož může
Jim protivit se? Nikdo. A zda víš,
Že mnohdy tížila je koruna,
Již svrhše, oblékali kapuci?
Car Joann hledal ukojení své
Ve pracích, jimiž mnich se zabývá.
Dvůr jeho, hrdých milostníkův pln,
Se věru jako v klášter proměnil,

A nejvyšší ti jeho pánové
Se stali na to pokornými mnichy,
Sám hrozný car pak zbožným opatem.
Já viděl zde — hle, v tétéž celle zde
(V níž tehdáž Cyrill dlel, jenž mnoho trpěl,
Muž svatý; tehdy již i také mně
Bůh popřál seznat celou ničemnost
Marnosti světa) zde jsem viděl cara,
Jenž umdlen tresty, hněvu myšlenkami—
Ten hrozný seděl mezi námi tich!
My všichni před ním nepohnutě stáli,
On tiše s námi vedl rozhovor,
A pravil opatu a bratrstvu:
„Otcové, přijdeť žádaný již den,
Kdežto zde stanu, lačen spasení;
Ty Nikodeme, Sergie a Cyrille,
Vy všichni — slyšte duchovní můj slib:
Já přijdu k vám co hříšník kající
A čestný rubáš tady obleknu,
K tvým nohoum, svatý otče, upadnuv.“
Tak mluvil samovládný Hosudar,
A sladko řeč mu ze rtů plynula,
I plakalť on. My v slzách modlili se,
By mír a lásku seslal Hospodin
Té ztrápené a bouřné duši jeho.
A což syn jeho Feodor? Na trůně
On vzdychal po pokojném životě
Poustevním. Ba on carské paláce
Proměnil v modlitebnice a celly;
Tam nermoutily svatou duši jeho
Starost a péče těžké samovlády.
Bůh mile carskou přijal pokoru,

A za něho se v slávě nezkalené
Rus těšila; však v smrti jeho hodinku
Div neslýchaný jest se přihodil.
Ku loži jeho, pouze caru vidný,
Se zjevil nad obyčej světlý muž,
I počal hovořit s ním Feodor,
I nazývat jej velkým patriarchou.
A všechny vůkol pojal velký strach,
Ant zřeli, žet to nebes vidění,
Neb svatý vladyka se v domě tom
Před carem tehdáž věru nenalezal.
A když pak skonal, aj tu celý palác
Se blahou libovůní naplnil,
A obličej jak slunce se mu skvěl.
Teď takého víc nespatříme cara.
Ó strašné, nikdy nevídané hoře!
My rozhněvali Boha, zhřešili jsme:
My za vladařc sobě carovraha
Jsme zvolili.

Řehoř.

Již dávno, otče ctný,
Jsem tázati se chtěl tě o smrti
Dimitra careviče; v tentýž čas
Jsi prý byl v Uglič?

Pimen.

Ach vím to, vím!
Bůh přivedl mě vidět zločin ten,
Hřích krvavý. Já tehdáž do Ugliče
Byl poslán, bych tam službu vykonal.

I přijdu v noci. Zrána právě při mši
Najednou slyším zvon — to na poplach;
Křik — šum. Vše běží na dvůr cařice.
Já tamtéž kvapím — tam již všechen lid.
I zírám; leží carevic tam zavražděn.
Cařice matka v mdlobě nad ním dlí,
V zoufalství strašném chůva pláče,
A tu již rozvzteklený národ vleče
Tu bezbožnici, jež ho zradila . . .
V tom mezi nimi krut a zlostí bled
Se zjeví onen Jidáš Bifagovski.
„Zde, zde ten zločinec!“ řve vůkol lid—
Jen okamžík—a již ho nebylo.
Vše stíhá ostatní tři prchlé vrahy,
Již skryli se; však zachváceni jsou.
Jak stáli před mrtvolou dítěte —
Aj div tu — mrtvola se zachvěla!
„Pokání čiňte!“ zahřměl národ ves:
A v hrůze pod sekerou zločincové
Se káli, a též jmenovali Borisa!

Řehoř.

Jak stár byl zavražděný carevič?

Pimen.

Tak sedm let — a nyní by mu bylo
(Od dob těch prošlo deset let — ne, více:
Dvanácte let) — on byl by v stáří tvém,
A panoval by — Bůh však jinak chtěl.

A smutným dějem tím já ukončím
Svůj letopis; od oněch dob jsem málo

Se o svět staral. Bratře Řehoři,
Tvůj rozum vědomosti ozářily,
A tobě zanechávám práci svou.
Jsa duchovního namáhání prost,
Piš, aniž marně při tom mudruje,
Vše, čehož svědkem budeš na světě,
Mír, vojnu, panování Hosudarův,
I bohumilých lidí svaté divy . .
Však já mám nyní čas, si odpočinout
A shasit svítilnu . . . Leč zvoní
Již na ranní . . . Ó žehnejž Hospodine
Své sluhy! . . . dej mi berlu Řehoři.
(Odejde.)

Řehoř.

Ó Borise! vše před tebou se chvěje,
A nikdo nesmí ani připomenout
Ti osud nešťastného dítěte.
Co zatím mnich v své osamělé celle
Zde na tě píše strašnou žalobu.
Však nevyvázneš soudu světskému,
I soudu božímu též neujdeš!

Palác patriarchův.

Patriarch. Opat Čudova kláštera

Patriarch.

A on uprchl, otče opate?

O p a t.

Uprchl, svatý vladyko; již tomu třetí den.

P a t r i a r c h.

Darebák! bídník! Jakého on rodu?

O p a t.

Z rodu Otrepěvých, halických bojarských dětí; zmládí obdržel tonsuru nevědomo kde, žil v Suzdale v Jefiměvském kláštеře, ušel odtamtud a běhal po rozličných klášteřích; konečně přišel k mému Čudovskému bratrstvu—a já, vida žeť ještě mlád a nerozumen, dal jsem jej pod ochranu otci Pimenu, starci mírnému a pokornému; i byl on velmi učený, čítal naše letopisy a dělal písně ke cti svatých; leč jak patrno, vědomosti jeho nebyly od Pána Boha . . .

P a t r i a r c h.

Ty vědomosti! co si to vymyslil: budu c a r e m v M o s k v ě! Ach ďábelská to nádoba.—Jednak ale, af se o tom carovi ničehož neříká, nač trápiti otce Hosudara! Dosti bude, když se o tom uvědomí Ďák Smirnov nebo Ďák Efiměv. Jaké to kacířství: budu c a r e m v M o s k v ě? Však chytnem tě, ty sluho ďáblův a pošlem tě do Solověska na věčné pokání. Není-liž to kacířství, otče opate?

O p a t.

Kacířství, svatý vladyko, skutečné kacířství.

Carský palác.

Dva stolníci

První.

Kdež dlí teď Hosudor?

Druhý.

V své komnatě,
Tam uzamknul se s jakýms kouzelníkem.

První.

Toť zábava teď jeho nejmilejší:
Kejklíři, čaroději, kouzelníci —
A dá si hádat jako mladé děvče,
Ba rád bych věděl, co mu hádají.

Druhý.

Tu jde; máš chuť snad, se ho optati?

První.

Jak zamračen! (Odejdou.)

Car Boris.

(vejde)

Jsem u nejvyšší vládě,
Rok šestý teď již vládnu pokojně,
Leč nemá míru duše má. Ne tak-li
My z mládí milujem a lačníme
Po lásce? sotva že však utišíme
Hlad srdce okamžitým ukojením,
Již schladnuvše, se trapně nudíme . . .
Nadarmo hadači mi prorokují

Dni dlouhé, doby nezkalené vlády —
Mne vláda ani život nebaví.
Předzvídám nebes hrom a velké hoře.
Mně blaha není. Myslil jsem svůj národ
Ve hojnu všeho, v slávě uspokojit,
A lásku jeho štědrostí si získat;
Však odložil jsem marné starosti:
Neb luza živou vládu nenávidí —
Lid umí jenom mrtvé milovat.
Jsme nerozumci, národní když chvála
Neb jarý jasot srdce naše bouří.
Bůh seslal na Rus velký hlad,
Lid plakal, an ho muky svíraly,
Já otevřel jim špýchary, já zlato
Jim sypal, já jim práce vyhledával:
A oni se vztekem mě proklínali.
Strašlivý požár shltil domy jich,
Já vystavěl jim nové příbytky —
A za to žár ten mně pak vyčítali!
To luzy soud — pak hledej lásku její!
V své rodině jsem hledal úlevu:
Já dceř jsem oblažit chtěl manželstvím—
Jak bouře—smrt jí vzala ženicha . . .
A lidská řeč mě lstivě obviňuje,
Že já jsem příčinou, žet. dcera vdovou—
Já, neblahý já vlastní otec její!—
Kdo neumře, jsem já, všech tajný vrah!
Já smrt jsem Feodoru urychlil,
Já otrávil svou sestru caiici,
Pokornou řeholnici . . . všechno já!
Ach cítím: nic, ba pranic nemůže
Nás v středu světských strastí uspokojit;

Nic, pranic—jediné jen svědomí.
To jestli čisto, aj jak vítězí
Nad zlobou, nad veškerou klevetou. —
A však, kdy v něm se jediná jen skvrna,
Byť třeba náhodou jen zahnízdila,
Pak běda: jako ranou morovou
Tu duše shoří, v srdce jed se vlije,
Výčítka v ucho zní jak kladivo.
Zle jesti pak a hlava kolem jde,
A před okem tkví děti krvavé—
Rád prchl by—však kam ... ach strašlivo!
Ach běda, kdo má štíra v svědomí.

Jednání druhé.

Krčma na litevské hranici.

Misail a Varlaam, tuláci v mnišském oděvu. Řehoř přestrojen za sedláka. Hospodská.

Hospodská.

ím vás mohu uctit, ctní starcové?

Varlaam.

Co Pánbůh dá, chozjajuško. Nemáte vína?

Hospodská.

Jakž bych neměla, otcové, hned přinesu.

(Odejde.)

Misail.

A co ty ses tak zarmoutil, příteli? Zde máš litevskou hranici, po které jsi tak náramně dychtil.

Řehoř.

Pokud nejsem v Litvě, nebudu spokojen.

Varlaam.

A což se ti Litva tolik zalíbila? Hle my zde, otec Misail a já hříšník, co jsme utekli z kláštera, už na nic ani nezpomenem, zda Litva nebo Rus — píšťala nebo dudy — vše nám stejno — jen kdyby bylo víno — — ah, už je zde.

Misail.

Pěkně řečeno, otče Varlaame.

Hospodská (vejde.)

Zde máte otcové. Pite na zdraví!

Misail.

Zaplať Pánbůh, zlafoučká; Bůh tě žehnej (Zpívá: Jak to bylo v městě v Kazani) A co ty nezpíváš a nepiješ?

Řehoř.

Nechci.

Misail.

Jak ti libo, každý má něco . . .

Varlaam.

A piják ráj, otče Misaile. Vypíme skleničku za šenkýřičku . . . Ale otče Misaile, když je dost co pít, nechci střízlivého zřít; jiná je to řádně pít, a jiná zase marně hnít: chcešli žíti jako my, pěkně vítám, ne-li, zdvihni se a var šaškář a pop nejsou k sobě.

Řehoř.

Jenom pí a rozum měj, mně však svatý pokoj dej . . . Vidíš otče Varlaame, že i já umím časem pěkně mluvit.

Varlaam.

A jaký že rozum mám mít?

Misail.

Nech ho, otče Varlaame!

Varlaam.

Co je to za svatouška? Sám se k nám na cestě přidral, nevíme kdo je a

odkud je — ale ještě si zazpívejme (Pije a zpívá; Mladý mnich byl postřižen).

Řehoř (hospodské.)

Kam pak jde tato cesta?

Hospodská.

Do Litvy, kmotříčku, k Lujevým horám

Řehoř.

A je daleko do Lujevých hor?

Hospodská.

Ne daleko—k večeru by tam člověk mohl dorazit, kdyby nebyla hranice zatažena hejnem hraničníků.

Řehoř.

Hranice zatažena? co to znamená?

Hospodská.

Kdosi uprchl z Moskvy; je tedy rozkaz každého zadržeti a prohlížeti. —

Řehoř pro sebe.

Bodejž do tebe babko Jurův den! (Nahlas) Ale kohože hledají, kdo utekl z Moskvy?

Hospodský.

I Pánbůh sám ví, zdali zloděj nebo loupežník, jenom to vím, že teď ani dobří lidé zde neprojdou. A co z toho bude? nic, ani holého čerta nechytnou — jakoby do Litvy nebylo jiné cesty než

ta zaprášená silnice. Může se ku příkladu jíti odtud v levo, pak borem po cestičce ke kapli, co je na Čekanském potoku, potom zrovna přes bahniště na Chlopino, odtamtud na Zacharevo, a pak už každé dítě trefí do Lujevých hor. Ti hraničníci k ničemu nejsou, než zlobiti pocestné a obírat nás chudáky. (Je slyšet šum). Coto? Ach, tu jsou zas ti proklatí; všechno budou zase prohlížet.

Řehoř.

Chozjajko, nemáte v domě jiného kouta než tuto jizbu?

Hospodská.

Nemám miláčku — sama bych se ráda někam schovala. Ti myslí, že Bůh ví co udělají, když všude nos strčí — kýžby jim — (Hraničníci vejdou).

Hraničník.

Zdrávo chozjajko!

Hospodská.

Krásná návštěva, drazí hosté! Prosím milosti.

Jeden hraničník (druhému.)

Hoj, zde se popijí, dá se tu něco uloviti. (Mnichům). Co jste zač?

Varlaam.

Jsme boží starci, pokorní mniši, chodíme po vsích a sbíráme křesťanské almužny pro klášter.

Hraničník. (Řehoři.)
A ty?

Misail.
Náš průvodce . . .

Řehoř.
Sedlák z městyse; vedl jsem tyto starce až sem k hranici; odtud půjdu zase zpět.

Misail.
Ty ses tedy rozmyslil?

Řehoř (tiše.)
Mlč.

Hraničník.
Chozjajko, přineste ještě vína, my si zde se starci popijem a pohovoříme.

Druhý hraničník (tiše)
Ten chlapec, zdá se je chudák, na něm si ničeho nevezmem, za to starci ..,

První.
Mlč, hned se do nich pustíme. (Nahlas) A což otcové, jak pak se živíte?

Varlaam.
Ach špatně, špatně! Křesťané jsou nyní skoupi; peníze milují, peníze schovávají. Málo dají Bohu. Přijde hřích velký na národy země. Všichni se pustili do obchodu a šejdířství; myslí na světské bohatství a ne na spasení duše.

Člověk pořád chodí a pořád prosí, a někdy za tři dni ani tři polušky nevyprosí. Takový hřích! Přijde neděle, přijde druhá, člověk se podívá do mošny, a je v ní tak málo, že až hanba se s tím v klášteře ukázati; co dělat; žalostí se propije ostatní. Ach zle je, zle; patrně že přišly naše poslední časy.

Hospodská (pláče)

Hospodine pomiluj a spasiž.

(Mezi Varlaamovou řečí se první hraničník významně dívá na Misaila).

První hraničník.

Alecho, nemáš při sobě carský ukaz.

Druhý.

Mám.

První.

Dej ho sem.

Misail.

Což ty na mne tak neustále se díváš?

První hraničník.

Hm co! z Moskvy utekl jakýsi zlý kacíř, Řehoř Otrepěv. Neslyšels o tom?

Misail.

Neslyšel.

Hraničník.

Neslyšel? to je pěkné. A toho uprchlého kacíře car přikázal polapit a pověsit. Víš to?

Misail.

Nevím.

Hraničník (Varlaamu.)

Umíš číst?

Varlaam.

Zmládí jsem uměl — teď již jsem zapomněl.

Hraničník. (Misailovi)

A ty?

Misail.

Mne Pán neučinil učeným.

Hraničník.

Tedy se podívej na tento carský ukaz.

Misail.

A což mně do něho!

Hraničník.

Mně se zdá, ten uprchlý kacíř, ten zloděj a darebák že jsi ty.

Misail.

Já? Pomiluj Pane! Co myslíš?

Hraničník.

Počkej — zamkněte dvéře — však se hned podíváme.

Hospodská.

Ach ti nešťastní lidé—ani toho starce nenechají na pokoji.

Hraničník.

Kdo zde umí číst?

Řehoř (vystoupí ku předu.)

Já umím.

Hraničník.

Aj aj . . . a kde se's to naučil?

Řehoř.

U našeho sakristana.

Hraničník (dává mu ukaz).

Čti tedy nahlas.

Řehoř. (čte)

„Čudova kláštera nedůstojný mnich Řehoř, z rodu Otrepěvých, upadl v kacířství, a ponuknut ďáblem opovážil se pobuřovat svaté bratrstvo všelikým svůdnictvím a hroznou bohaprázdností. Po náležitém vyšetření se ukázalo, že bezbožný Řehoř uprchl k hranici litevské...

Hraničník (Misailovi.)

Nuž, nejsi to ty?

Řehoř. (čte dále)

A car poručil ho polapit . . .

Hraničník.

A pověsit!!

Řehoř.
Zde nestojí pověsit.

Hraničník.
Lžeš: Každé slovo se nepíše na jeden řádek. Čti: polapit a pověsit.

Řehoř.
A pověsit. A let je zločinnému Řehoři . . . (dívaje se na Varlaama) asi 50, zrůstu je prostředního, čelo má holé, vousy šedivé, břicho tlusté.
(Všichni se dívají na Varlaama.)
Děti, zde je Řehoř! chopte se ho a svažte jej. Kdoby si to byl pomyslil!
Varlaam (vytrhne Řehoři papír.)
Ustaňte darebáci—co já jsem za Řehoře? jakže—50 let, vousy šedivé, břicho tlusté—nikoli bratře! Jsi ještě tuze mlád, si ze mne šašky tropit. Já už dávno nečetl a špatně to rozbírám; ale když to jde do živého, přec to přeslabikuji (Čte po slabikách) .... let je mu ... 20. Což bratře, kde tu 50? vidíš 20?

Druhý hraničník.
Ano 20; tak bylo i nám řečeno.

První hraničník.
Aj, tyt jsi hochu veselý ptáček.
(Co Varlaam čte, Řehoř stojí se sklopenou hlavou, ruku maje za ňadrama.)

V a r l a a m (čte dále)

Zrůstu jest malého, prsa má široká,
jednu ruku kratší než druhou, modré oči,
přizrzavělé vlasy, na tváři a na čele bradavičku! Aj nejsi ty to sám přítelinku?

(Řehoř v tom vyndá dýku — všichni před ním ustoupí, on vrhne se do okna.)

H r a n i č n í c i.

Držte ho! držte ho! (Všichni v nepořádku vyběhnou.)

Moskva. Dům Šujského.

Šujski; množství hostí. Večeře.

Š u j s k i.

Nalijte ještě vína. (Vstane, za ním i všichni ostatní.)

Hosté drazí,
Poslední číši! Chlapče, přečti modlitbu.

C h l a p e c.

Ó králi nebes všudy přítomný,
Slyš vroucí prosby služebníkův svých:
My prosíme za Hosudara svého,
Za zvoleného tebou, blahoctného
Všech křesfan cara samovládného.
V paláci chraniž jej, i v poli bitvy,

I na všech cestách i na lůžku jeho.
Dej zvítězit mu nade nepřátely,
At slaven jest od moře zas až k moři,
Nechť zdravím kvete jeho rodina,
Nechť drahé větve jeho zastiní
Ves obor země; k nám pak, sluhům svým,
Nechť jest jak dřív vždy blahodaten,
A milostiv i dlouhotrpěliv,
A jeho nevýváženě moudrosti
At zdroje taktéž na nás vytékají!
Hle, carskou na to vyzdvihnuvše číši
My tebe, Pane nebes, prosíme.

Šujski (pije).

Nechť zdráv jest veliký náš Hosudar!
Nuž buďte s Bohem, drazí hosté moji;
Přijměte díky, mou že chléb solí
Jste nepohrdli. S Bohem! dobrou noc!

(Hosté odcházejí, on je vyprovází ke dveřím).

Puškin.

Žeť konečně odešli, nuž, kníže Vasili Ivanoviči, již myslil jsem, že nebudeme moci spolu ani promluviti.

Šujski (sluhům).

Co vy otvíráte huby? Chcete svého pána slíditi? Sbírejte se stolů a jděte. Nuž co jest, Afanasi Michailoviči?

Puškin.

Pravé divy!
Můj bratrovec, Gavrila Puškin, mně
Dnes poslal schválně posla z Krakova.

Šujski.

Nuž?

Puškin.

Podivnou mi píše novinu.
Syn Hrozného . . . však . . . (Jde ke dveřím a prohlíží, zda nikdo neslídí.)
Dítě vládcovo,
Jež Boris Godunov dal zavraždit...

Šujski.

Tož není nám nic nového.

Puškin.

Však sečkej:
Dimitri žije.

Šujski.

Aj, to novina!
Že žije carevič? to věru div!
A jenom to?

Puškin.

Však slyš mě do konce:
Nechť kdokoliv to: pravý carevič,
Neb jakýs duch snad v jeho postavě
Či smělý darebák, lstný samozvanec:
Toť jisto, že se Dimitri tam zjevil.

Šujski.

To není možná.

Puškin.

Puškin sám ho viděl,
Když přijel ponejprvé ke dvoru,

A skrze řady pánův litevských
Šel přímo v tajný pokoj královský.

Šujski.

Kdož to as? odkud jest?

Puškin.

To nevědí.
Jet známo pouze to, že sluhou byl
U Višněveckého: a že jsa nemocen
Se svěřil duchovnímu otci svému;
Že hrdý pán, to zvěděv tajemství,
Vždy za ním chodil, z lože též jej zdvihl,
A s ním pak odjel k Sigmundovi králi.

Šujski.

A což se mluví o tom odvážlivci?

Puškin.

Že prý je přívětivý, rozumný,
A všem se líbí. Uprchlíky ruské
Vše okouzlil. I kněze latinské
Má na své straně. Král mu lichotí,
A praví se, že přislíbil mu pomoc.

Šujski.

To vše jest bratře taká směsice,
Že bezděky mi hlava kolem jde.
Pochyby není, že to samozvanec;
Však nebezpečí při tom nemalé.
Věst důležitá — a zda mezi lid
Se dostane, můž' bouř se strhnouti.

Puškin.

Bouř taková, že caru Borisu
Snad strhne s moudré hlavy korunu!
A dobře tak mu: neboť vládne námi
Tak zle, ba hůře nežli Joann car.
Což platno, veřejných že není trestův,
Že na popravním místě se vším lidem
Již žalmův Ježíšových nepějem,
Že nepálí nás na náměstí, car pak
Že uhlí žezlem nerozhrabuje?
Jsme nyní proto jisti životem?
Dnem každým vyhnanství nás očekává,
Vězení, Sibiř, pouta, kapuce,
A v tajnu z hladu smrt neb oprátka.
Kdež jsou již nejslavnější rody naše?
Kde Sická knížata, kde Šestunovy,
Romanovy, ta naděj celé vlasti?
Aj, u vězení, u vyhnanství lkají.
Dej pozor: stejný osud tebe ždá.
Rciž, zdaliž my tu nejsme odevšad
Zrádnými obklíčeni otroky?
Zda nejsou všechny vůkol jazyky
Carovým zlatem k zradě podkoupeny?
My závisíme od sprostého chlapa,
Jenž trestu našeho se obává.
Aj — Jurjev den*) si smyslil zničiti!

---

*) **Jurjev den Jiřího den. Toho dne bylo sedlákům, jež pán jich přílišně utlačoval, volno, k jinému statkáři přejíti — což později zcela zrušeno bylo. Od r. 1601 směli již jen dva sedláci pány své měniti.**

Již nejsme pány na své vlastní půdě,
Jen opovaž se, vyhnat lenivce!
Rád nerad—krmiž jej. A opovaž se,
Lid pilný k sobě vábit — Máš tu soud,
Zda slýcháno kdy za Joanna Cara
Zlo takové? — A snáz-li národu?
Jen se ho taž.—Nechť onen samozvanec
Jim slíbí, starý Jurjev den zas zřídit,
Hned uhlídáš!

Šujski.

Máš pravdu Puškine.
Však víš-li co? o všech věcech těchto
Pomlčme, čas až přijde.

Puškin.

Vím to, vím.
Při sobě schovej vše, tys člověk moudrý,
Já rád si s tebou vždycky pohovořím;
A zda mě kdy co tíží na srdci,
Tu nemám pokoje, až vše ti vyřknu.
A pak tvůj med, to sametové pivo,
Mně dnes tak mocně jazyk rozvázaly.
Nuž s Bohem, kníže!

Šujski.

S Bohem. Na shledanou!

(Vyprovází Puškina.)

Jednání třetí.

Carský palác.

Carevič Feodor kreslí mapu. Carevna Xenia její chůva.

Xenia.

Milý můj ženichu, krásný králeviči; tys nedostal se mně, své nevěstě, však tmavému hrobu, v cizí zemi; nikdy už se nerozveselím, věčně budu pro tebe plakati.

Chůva.

Aj carevno! dívčina pláče co rosa padne, vyjde slunko a rosu usuší. Budeš míti jiného ženicha, tak krásného, tak přívětivého. Zamiluješ si ho, dítě naše přespanilé, zapomeneš na Ivana kralevič.

Xenia.

O nikoli, mamuško, já i mrtvému vždy budu věrnou. (Vejde car Boris.)

Car.

Co činíš, milená má Xenio?
Prv nevěstou, jsi nyní smutnou vdovou!
Vždy pláčeš pro mrtvého ženicha!
Mé dítě, osud mi to neurčil,
Bych původcem byl blaha vašeho,
Snad rozhněval jsem něčím nebesa,
Že jsem tvé štěstí chránit nemohl.
Ty nevinná, proč ty ach musíš trpět? . . .
Což ty, můj synu, čím se baviš? Což to?

Feodor.

To mapa země Moskevské, říš naše,
Kraj celý. Zde hle patř: tu Moskva jest,
Tu Novgorod, tu Astrachan. Zde moře
A zde ty parmské lesy hluboké,
A tuhle Sibiř.

Car.

A což tu to jest,
Co na mapě se vine?

Feodor.

To je Volha.

Car.

Jak krásné! Sladký plod to učení.
Jak s oblakův ty můžeš obezřít
Vše carstvo: města, řeky, hranice!
Uč se jen, synu můj, neb vědy zkracují
Nám zkušenosti překrátkého žití:
Vždyť jedenkrát — a velmi brzo snad
Vše krajiny a země, jež jsi právě zde
Tak pěkně na papíru vykreslil,
Vše pode vládu tvou se dostanou.
Ach uč se, synu můj, a snáz i jasněji
Pak těžké práce vlády postihneš.

(Vejde Semen Godunov).

Hle Godunov mi zprávy přináší.
(Xenii.) Dušinko, odejdi v svou komnatu;
Má drahá s Bohem! těš tě Hospodin.

(Xenia s chůvou odejde.)

Co neseš, Nikitiči Semene?

Semen Godunov.

Teď
Dvorecký knížete Vasilja ke mně
I sluhové Puškina přišli s novinou.

Car

Nuž?

Semen Godunov.

Prvé přišel sluha Puškina,
Že včera zrána do jich domu přibyl
Z Krakova posel, jenžto po hodině
Byl bez listu zas poslán nazpátek.

Car.

Hned posla chyťte.

Semen Godunov.

Jižtě za ním hnáno.

Car.

A což o Šujském?

Semen Godunov.

Včera uhostil
Svých druhův: obou Miloslavských,
Biturlinych, Michaila Saltykova,
Pak Puškina, a jiných několik.
Až pozdě rozešli se. Jenom Puškin
Sám potom ještě zůstal s knížetem,
A dlouho s ním pak ještě rozmlouval.

Car.

Pošlete pro Šujského.

Semen Godunov.

Hosudare,
On již jest zde.

Car.

Nechť tedy vejde sem.
(Semen Godunov odejde).
Spojení s Litvou! což se to as kuje?
Puškiných bouřný rod mi protiven;
A nelze věřiti též Šujskému;
Ač úklonný, přec vždycky lstný a smělý.
(Vejde Šujski).
Mně třeba, kníže, s tebou pohovořit.
Leč zdá se, sám žes přišel za příčinou—
Chci tedy dříve tebe vyslyšeti.

Šujski.

Můj Hosudare, sdělit musím ti
Věst veledůležitou.

Car.

Poslouchám.

Šujski (ukazuje na Feodora)
Však caře . . .

Car.

Carevič vždy může vědět,
Co kníže Šujski ví. — Jen směle mluv.

Šujski.

Nuž z Litvy přišla zpráva . . .

Car.

Ne ta-li,
Již přines' včera posel Puškinu?

Šujski.

On vše již ví . . . Já myslil, Hosudare
Že ještě nevíš o tom tajemství.

Car.

Netřeba kníže: musím porovnati
Vše zprávy; jináče mi nelze, pravdy
Se dopíditi.

Šujski.

Já jen tolik vím,
Že v Krakově se zjevil samozvanec,
A král i pámi že ho uznali.

Car.

Což mluví se? Kdož jest ten samozvanec?

Šujski.

To nevím.

Car.

Nuž— a jesti nebezpečen?

Šujski.

Můj caře! trůn tvůj pevněť utvrzen!
Tys pečí milostí a štědrotou
Si získal srdce všeho národu.
Leč víš to sám, že nerozumná luza
Jest placha, nevěrna a pověrčiva,
Že lze ji přelstit prázdnou nadějí.

Poslouchát okamžité vnuknutí,
Pro pravdu jesti lhostejna a hlucha,
A báchorkami prázdnými se živí.
Mát ráda nestydatou odvahu,
A jest-li neznámý ten dobrodruh
Litevskou hranici přec překročí,
Kdož ví, zda k němu tlupu nerozumcův
Dimitra vstalé jméno nepřivleče!

Car.

Dimitra?..jakže—jméno mrtvého?
Dimitra!.. Careviči, odejdiž.

Šujski. (pro sebe.)

On zčervenal — tož bude bouř...

Feodor.

Můj otče,
Zda dovolíš....

Car.

Ne, synu můj, jen jdi.

(Feodor odejde,)

Dimitra!...

Šujski.

Posud o tom nevěděl.

Car.

Slyš, kníže: hned at přípravy se činí,
By ruské hranice se obsadily,
By z Litvy ani duše jediná
Se k nám sem nedostala; ani zajíc
By z Polsky nepřeběhl; by ni havran
K nám nepřeletěl z Krakova. Teď jdi již!

Šujski.

Jdu.

Car.

Postůj však a rci mi, zdaliž není
Ta zpráva k smíchu? Rci, zda kdy jsi slýchal,
By mrtví ze svých hrobů vstávali,
A chtěli, by snad car jim účty skládal,
Car zákonnitý, lidem zvolený,
A patriarchou korunovaný?
Zda není k smíchu to? proč nesměješ se?

Šujski.

Já, caře můj? . .

Car.

Slyš, kníže Vasili:
Když tenkráte jsem slyšel, že to dítě,
Že carevič tak divně tehdáž zhynul,
Tys vyslán byl, bys vše to vypátral.
Teď křížem tě a Bohem zaklínám,
Bys na své svědomí mně řekl pravdu,
Zda poznal's tělo zvražděného dítka,
Zda nebyl's oklamán? Nuž odpověz!

Šujski.

Přisáhám.

Car.

Ne ne, kníže nepřisáhej:
Však rci mi: byl to carevič?

Šujski.

On byl to.

Car.

Však pomni, kníže. Milost tobě dám,
Předešlou zapomenu tvoji lež,

A nepotrestám. Ale jest-li nyní
Mne klameš, hlavou syna vlastního
Se zaklínám, že čeká na tě strašný trest,
Trest taký, sám že krutý Joann car
Se ve svém hrobě hrůzou zachvěje.

Šujski.

Já nebojím se smrti, však tvé nemilosti!
Zdaž jsem tak drzý, abych tebe přelstil?
Zdaž mohl jsem tak slepě sám se klamat
Dimitra abych nepoznal? Tři dni
Ve chrámě mrtvolu jsem navštěvoval,
A celý Uglič mě tam doprovázel.
Kol něho třináct mrtvol leželo,
To žertvy lidu rozvztekleného.
Znenáhla všechny tlít již počínaly,
Však careviče obličej byl jasný,
Byl svěží, tichý, jako by jen spal,
A rána hluboká se nezamknula,
I rysy tvářiček se nezměnily.
Ne caře můj, buď jist, že Dimitri
Spí v hrobě.

Car.

Dosti — nyní odejdi!

(Šujski odejde).

Ach těžko... musím dechu popadnout!
Ó já to cítil: v tvář mou všechna krev
Se hrnula a těžce odcházela...
To bylo, proč se po třinácte let

Mně zdálo denně o tom dítěti!
Ach ano, teď to teprv pochopuji...
Kdož jesti ten můj hrozný nepřítel?
Kdož vstává proti mně?—Aj, pouhé jméno,
Stín—a zda může stín mi purpur strh-
nout?
Zda jméno můž' mým dětem vyrvat dě-
dictví?

Já nerozumec! co mě zaleklo?
Jen dechnout lze—a zmizí přízrak ten!—
Ne— strachu na mně nikdo neuhlídá,
Však.... přezírati nelze ničehož....
Koruno monomacha, jak jsi těžka!

Krakov. Dům Šujského.

Samozvanec a Pater Černikovský.

Samozvanec.

Ne, otče, vím že nebude mi těžko:
Známť dobře ducha svého národu;
Jest nábožen, však nezná přepjatosti,
A příklad cara jeho jest mu svat.
I jest též snášelivý, lhostejný—
Ba ručím za to, dřív že roků dvou
Můj lid i celá církev východní
Se přizná k náměstníku Petrovu.

Pater.

Buď svatý Ignáci ti nápomocen,
Když jiné, nové časy nastanou;
Však zatím krásné cnosti nebeské
Taj v duši careviči semena.
Povinnost duchovní nám mnohdy velí,
Před světem jinak býti, jinak myslit—
Tvá slova, skutky tvoje soudí lidé,
Však záměry tvé vidí jenom Bůh.

Samozvanec.

Amen! kdož jest tam?

(Sluha vejde.)

Rci, že přijímáme.

(Dvéře se otevrou a jimi vejde tlupa Rusův a Poláků.)

Soudruzi moji! zejtra opustíme
Již Krakov. Já však, Mnišku, u tebe
V Samboru zastavím se na tři dni;
Vímť dobře, hostinný že zámek tvůj
Se leskne blahorodnou pyšností,
I mladou chozjajkou se honosí.
Tam doufám, krásnou tvoji Marinu
Uzříti. Vy však moji soudruzi,
Litevci, Rusi, prápory své družné
Zdvihnuvše proti všech nás nepříteli,
A proti lstnému vrahu mému,
Synové Slávští, se mnou půjdete,
V boj ždaný, hrozný chci vás brzo vést.
Však mezi vámi zřím zas nové tváře.

*

Gavril Puškin.

Ti přišli, aby u tvé milosti
Si meč a službu vyprosili.

Samozvanec.

Děti!
Já vítám vás — jsem rád! Však Puškine,
Kdož jesti onen mladík překrásný?

Puškin.

Tož kníže Kurbski.

Samozvanec. (Kurbskému.)

Jméno rekovné!
Jsi příbuzen snad s rekem Kazaňským?

Kurbski.

Jsem jeho syn.

Samozvanec

Jest ještě živ?

Kurbski.

Již umřel.

Samozvanec.

Duch veliký — muž bojovný a moudrý,
Však od těch dob, co s Litevci se zjevil,
Jsa mstitel hany, sobě učiněné,
Pod starým, vetchým městem Olginem,
Tu pověst o něm umlkla.

Kurbski.

Můj otec
Života konec na Volini strávil,

Na statcích, jež mu druhdy daroval
Batóry. Osamělý, světu cizí,
V naukách pro se hledal útěchy.
Však tiché práce ty ho neskojily,
On na vlast mládí svého zpomínal,
A vždy — až do své smrti po ní toužil.

S a m o z v a n e c.

Nešťastný vůdce! aj, jak skvělý byl
Vchod jeho bouřné dráhy života,
A raduji se, synu slavna reka,
Že jeho krev se s otčinou zas míří;
Nebuďtež viny otcův zpomínány!
Mír hrobu jich. Pojď blíže Kurbski ... ruku!
Ne divno-li, že syn Kurbského vede
Na trůn — a koho? .. syna Joanna! ...
Vše příznivo mi: lidé a i osud.

(K jinému.)

A kdož jsi ty?

P o l á k.

Sobáňski, šlechtic volný.

S a m o z v a n e c.

Aj, čest a chvála, synu svobody!
Nechť mzdy se třetina mu vyplatí. —
Leč kdož jsou tito? na nich poznávám
Své rodné země oděv. To jsou naši.

C h r u š č o v (hluboce se pokloní.)

Ba Hosudaře, otče náš — jsme tvoji
Upřímní, pronásledovaní otroci.
My prchli z Moskvy, statků zbaveni,
Náš caře, k tobě, a jsme hotovi

Dát hlavy za tě; naše mrtvoly
Nechť stupněmi jsou na tvůj carský trůn.

Samozvanec.

Zmužtež se, mučenníci nevinní!
Jen sečkejte, až v Moskvě přibudu,
Pak Boris všechno, všechno zakusí.
Kdož ty jsi?

Karela.

Kozák, k tobě z Donu slán
Od volných vojsk, od chrabrých atamanův,
Od hořejních i dolních kozákův,
Bych spatřil jasné oči carovy,
A tobě hlavami je zapřisáhl.

Samozvanec.

Já Donče znal a nepochyboval,
V svých řadách spatřit bunčuk kozácký.
My děkujeme vojsku Donskému.
Aj vímeť, neprávně že kozáci
Jsou pronásledováni, tísněni —
Však jestli Bůh nám vstoupit pomůže
Na otcův trůn, tož podle starých práv
Náš věrný Don se opět volným stane.

Básník (přiblíživ se nízce se ukloní a vezme Dimitra za lem šatu.)

Veliký kníže! krásný kraleviči!

Samozvanec.

Co ty chceš?

Básník (podává mu papír.)
Blahosklonně přijměte
Ten slabý plod mé snahy upřímné!

Samozvanec.

Co vidím? to jsou verše latinské!
Stokráte svat jest svazek lyry s mečem,
Týž vavřín přátelsky je objímá.
Ač pod severním nebem narozen,
Přec Musy latinské mi znám jest hlas.
Mne velmi těší květy Parnasu,
A věřím ve proroctví básníkův.
Ne nadarmo v jich prsou plamenných
Nadšení kypí: blahoslaven boj,
Jejž oni již tak záhy oslavili!
Pojď blíže příteli — k mé upomínce
Dar tento přijmi! (Dá mu prsten.)
A zda kdy se splní
Můj osud, a já korunu svých předkův
Si přitknu: doufám opět uslyšet
Tvůj sladký hlas, tvou hymnu nadšenou!
Musa gloriam coronat, gloriaque Musam...
A nyní, drazí, zejtra na shledanou!

Všichni.

V boj, v boj! Buď zdráv—ať žije Dimitr,
Ať žije velké kníže Moskevské!

Zámek vojevody Mniška v Samboru.

(Řada osvětlených komnat. Hudba.)

Mnišek

On mluví s jedinou mou Marinou,
S Marinou mojí jediné se baví ....
Hra ta se může svatbou skončiti.
Nuž, rci mi, myslil's to kdy, Višněvecki,
Že dcera má se stane cařicí?

Višněvecki.

Ba divno . . . a zda tys kdy Mnišku pomnil,
Že sluha můj se stane carem v Moskvě?

Mnišek.

Leč jakže se ti líbí Marina?
Já toliko jí řekl: dej si pozor,
Nepouštěj Dimitra! a hle, již takměř
Vše skončeno, již v síť ho lapila.

(Hudba hrá polonaisu. Samozvanec jde s Marinou v prvním páru.)

Marina (tiše Dimitru.)

Až večer, k jedenácté hodině,
Tam v lipách u fontánu zejtra budu.

(Odejdou — druhý pár.)

Kavalír.

Co asi vidí na ní Dimitri?

D a m a.

Vždyť krásna jest.

K a v a l í r.

Jak mramorová nymfa:
Ret, oči bez života, bez úsměchu . . .
(Nový pár.)

D a m a.

Ač není krásný, přecef příjemný —
Krev carskou v sobě jistě nezapře.
(Jiný pár.)

D a m a.

Kdy odejdete?

K a v a l í r.

Carevič až povelí.
Jsme hotovi; — však panna Mniškova
Nás s Dimitrem tu drží v zajetí.

D a m a.

Sladkéf to zajetí.

K a v a l í r.

Ba sladké, vy zdaž . . .
(Odejdou — pokoje se prázdní.)

M n i š e k.

My starci teď již dávno netančíme,
Zvuk hudby nás již více nevábí;
Ruk krásných netisknem a nelíbáme —
Však na své kousky posud zpomínám.
Teď není, není jak to bývalo,
Plef krásná není již tak vesela.
Zůstavme jich, a pojďme, druhu můj,

Já poručím, ať láhev uherského
Již travou obrostlého, přinesou,
A někde v koutku tiše pospolu
Vonného toho moku požijem,
A přitom o tom onom promluvíme.
Nuž pojďme, bratře!

Noc. Sad. Fontán.

Samozvanec. (sám)

Zde vodomet — sem, sem ach ona přijde.
Já věru bázlivcem se nenarodil,
Já blízko sebe zíral smrti vstříc,
A nechvěla se před smrtí má duše.
Mně hrozilo již věčné nevolnictví —
Za mnou se hnali — já se nestrachoval —
Svou smělostí jsem prchl z nevole.
Leč — což mi teď tak úzce svírá dech?
Ký znak to neodolatelné chvění?
Jest snad to chvění tužeb napnutých?
Ne, — strach to. Ždal jsem mocně celý den,
Bych tajně se zde sešel s Marinou,
I vše jsem vymýšlel, co řeknu jí,
Jak přelstím hrdopyšný její um,
Jak Moskevskou ji nazvu cařicí —
Leč přišel čas — a nevím ničehož,
Já nenacházím řečí naučených; —
To láska kalí moji obraznost . . .
Však — cos tu mihlo se . . . kýs šustot
. . . ticho . . .

Ne, svit jen byl to luny klamavé,
A větérek to šuměl.

Marina.

(vejde.)

Careviči!

Samozvanec.

Ach ona! . . Ve mně ustal krve proud.

Marina.

Dimitře! Vy?

Samozvanec.

Ten vábivý a sladký hlas!
(Jde k ní.) Jsi ty to konečně? Zřím tebe to,
Samotnou se mnou, v stínu tiché noci?
Jak pomalu se ploužil dlouhý den,
Jak zvolna hasla záře večerní,
Jak dlouho v mraku nočním jsem tu ždal!

Marina.

Hodiny prchají — a čas mi dráh.
Já určila ti, sejít zde se s tebou,
Ne proto, něžných řečí milovníka
Bych slouchala. Slov netřeba! Já věřím,
Že miluješ mě; slyš však: volna jsem,
S tvým losem, bouřlivým a nevěrným
Svůj vlastní osud navždy spoutati;
Dimitře, žádám, ale jednu věc —
Já žádám bysi celé duše své
Mně tajné nyní odkryl naděje,
Svůj cíl i všechnu svoji obavu,
Bych s rukou tvou se mohla pustiti
V proud života — ne s dětskou slepotou,

Nejsouci otrokyní mužských choutek,
Ne jako souložnice mlčící,
Leč jako důstojná tě manželka,
Co pomocnice Moskevského cara.

Samozvanec.

Ó aspoň na jedinou hodinu
Nech zapomnít mě tíži osudu!
I sama zapomeň, že carevič
Dlí před tebou. Maríno, zírej ve mně
Jen milovníka, tebou zvoleného,
Jejž jediný tvůj pohled oblaží.
Ó vyslyš vroucí prosby lásky mé,
Dejž vypovídat vše, co v srdci vře.

Marina.

Ne čas teď, kníže: ty vždy prodlíváš,
An zatím žár tvých přivržencův stydne,
A píle stává se vždy pilnější,
A nebezpečí nebezpečnějším.
Již věsti nejisté se roztrušují,
Novina jižjiž stíhá novinu,
A Godunov své strojí záměry.

Samozvanec.

Což Godunov! zdaž v Borisově vládě
Tvá láska, jediná má blaženost?
Ne nikoliv! Teď zírám lhostejně
Na jeho trůn i carskou jeho vládu.
Tvá láska — což mi bez ní život můj,
I slávy lesk i celá ruská říše?
Ve hluché stepi, v bídné chatrči

Ty nahradíš mi carskou korunu;
Tvá láska . . . .

Marina.

Styď se! nezapomeň
Své vysoké a svaté určení:
Tvá důstojnost ti musí dražší být
Všech rozkoší, všech kouzel života.
S ničím ji nemůžeš ty porovnat.
Ne nerozumně kypícímu jinochu,
Jejž moje krása slepě dojala,
Věz, svou tu ruku slavně podávám
Jen Moskevského trůnu nástupci,
Jen careviči, určenému osudem.

Samozvonec.

Marino krásná, dél již nemuč mě,
Již nemluv, mne že ne, leč důstojnost
Že zvolila's. Marino, ach ty nevíš,
Jak bolně mi tím bídné srdce raníš.
Jak? jestli . . . ó jak strašné vědomí!
Rci: kdyby ne snad carské urození
Mně slepý osud býval naznačil,
A kdybych nebyl Joannovým synem,
Tím dítětem, již dávno zapomnutým . .
Pak — — zdali bys i pak mě milovala?

Marina.

Dimitře, jiným být ty nemůžeš,
Mně lze, jen tebe kochat!

Samozvanec.

Nikoli:
Já nechci s umrlým se sdíleti

O lásku, jež jen jemu přináleží:
Ne, já se nechci přetvařovat! řeknu
Ti pravdu: věziž, tvůj že Dimitr
Již dávno zhynul, zaryt jest a nevstane:
A chceš-li znát, chceš vědět, já kdo jsem?
Já povím ti: já ubohý jsem mnich; ...
Již mrzut nad nevolí řeholní,
Já pod kapucí smělý zámysl
Jsem vykul; připravil jsem světu div—
A konečně jsem ze své cely prchl
Do bujných, ukrainských kuření.
Vlást koněm, šavlí jsem se naučil —
K vám přišel jsem a Dimitrem se zvu,
A mozkoprázdné Polany jsem zklamal.
Co díš teď, hrdopyšná Marino?
Jsi spokojena mým tím vyznáním?
Což mlčíš teď?

Marina.

Ó hanba! běda mně!

(Ticho.)

Samozvanec. (pro sebe.)

Kam úchvat zlosti mě to zavlekl?
S tak strašnou prací ustrojené štěstí
Jsem nyní na věky snad utratil!
Já nerozumec! (Nahlas). Vidím, vidím to:
Za neknížecí lásku teď se stydíš;
Nuž vyřkni, vyřkni osudné to slovo:
V tvých rukou nyní složen osud můj,
Nuž rci, já ždám. (Padne na koleno.)

Marino.

Vstaň, bídný samozvanče!
Ty mníš snad, že když skloníš koleno,

Jak před důvěrným, slabým děvčetem,
Mé marné srdce můžeš uchlácholit?
To klameš se: já u svých nohou vídala
Rytíře, blahorodá hrabata,
Leč prosby jich jsem chladně zavrhla,
Ne proto, abych uprchlého mnicha . .

Samozvanec (vstane).

Mladého samozvance nechtějž přezírat;
V něm mocnosti se tají, může být,
Dostojné věru trůnu Moskovského,
I drahé ruky tvojí dostojné.

Marina.

Dostojné šibenice, drzivče!

Samozvanec.

Jsem vinen; hrdou pýchou rozbujněn
Jsem klamal Boha, klamal cary —
Já světu lhal; leč ne na tobě, Marino,
Mne trestati; já před tebou jsem práv!
Ja tebe nemohl jsem klamati;
Ty's byla jedinou mi svatyní,
Před níž jsem přetvářet se nemohl.
Jen láska, láska vášnivá a slepá,
Jediná láska přinutila mne,
Vše vyříci.

Marina.

Čím dme se nerozumec!
Kdož potřeboval tvého vyznání?
Jestliže, bezejmenný tuláku,
Dva národy jsi mohl oklamat,
Měl's každý čin si lépe promyslit,
Měl's pokroků svých býti pamětliv,
A odvážlivý klam svůj ubezpečit

Tajemstvím pevným, věčným, hlubokým.
Rciž, zdali já se mohu tobě vzdát,
A dívčí stud i rod svůj zapomenouc
Svůj osud k tvému losu připoutat,
Ty sám když s nerozumnou prostotou
Svou hanbu lehkovážně odhaluješ?
Již z lásky ke mně jsi se prořekl —
I nemálo se divím, před mým otcem
Že z přátelství se's ještě neodkryl,
Neb z pouhé radosti před naším králem,
Neb ještě spíš před panem Višněveckim,
Jsa věrnou službou jemu přivržen.

Samozvanec.

Já přisahám, že srdce mého tajemství
Ty jediná's mi mohla vymučit.
Zaklínám se ti, nikdy že a nikde
Ni při hodech, jsa za spěněnou číší,
Ni v družném, umluveném rozhovoru,
Ni pod nožem, ni v mukách trýznění
Můj jazyk tajemství těch nevyřkne.

Marina.

Ty zaklínáš se? Musím tedy věřit.
Ó věřím já! leč čím, zda smím as vědět,
Se zaklináš? Snad jmenem Boha svého,
Jak Jezovitův zbožný chovanec?
Či ctí snad, jako blahorodný rek?
Či jediným snad carským slovem svým,
Jak carský syn? ne takli? mluv!

Samozvanec.

Stín Hrozného mě synem učinil,
Ze hrobu jmenoval mě Dimitrem,
I vůkol mne vše zbouřil národy,

A v žertvu Borisa mi zaslíbil.—
Jsem carevič! Již dosti; stydím se,
Před hrdou Polačkou se snižovat.
Buď navždy s Bohem! vojna krvavá,
Rozsáhlé snahy mého osudu:
Tož doufám, tužbu lásky ohluší.
O jak tě budu potom nenávidět,
Až přejde hanebné té vášně žár.
Já jdu — a zkáza — nebo koruna
Mou hlavu očekává na Rusi.
Smrt najdu-li, jak vojín v bitvě čestné,
Neb pod sekerou, jako zločinec:
Ty nikde družkou mojí nebudeš,
Svůj osud nikdy se mnou nesdělíš.
Leč může být, že jednou zatoužíš
Po štěstí, jehož's sama zavrhla.

Marina.

A což, kdy drzý, hanebný tvůj klam
Já dříve všemu světu odhalím.

Samozvanec.

Snad nemyslíš, že já se tebe bojím?
Že uvěří se snáze polské děvě,
Než careviči ruskému?—Však věz,
Že král, ni papež, ani velmoži
O pravdě slov mých ani nemyslí.
Jsem Dimitri, či nejsem—což jim do toho?
Leč já jsem sporův, vojny záminkou,
A to jim postačí: a tobě však
Věz, vzpourná děvo, mlčet poručí—
Buď s Bohem!

Marina.

Careviči, stůj! posléze

Teď slyším řeč ne chlapcovu, leč muže;
Řeč ta mě kníže s tebou opět míří.
Tvůj nerozumný úchvat zapomínám,
A vidím znova Dimitra. Však slyš:
Čas, čas jest! Procitni, ne déle váhej,
Veď rychleji své pluky na Moskvu,
Očisti Kreml, vsedni na trůn Moskevský:
Pak za mnou pošli svatebního posla.
Však Bůh to slyší: pokud noha tvá
O stupně prestolu se neopře,
Pokud jsi Godunova nesvrhl,
Tvých něžných lásky řečí nevyslechnu.
(Odejde.)

Samozvanec.

Ne — lehčeji mi válčit s Godunovým,
Neb s dvorným Jezovitou vyjednávat,
Než s ženštinou. Čerts nimi: žádná pomoc!
Tu leká se, tu svíjí zas a leze,
Vyklouzne z ruky, syčí, lká a hrozí. —
Had, had to... Nadarmo jsem nechvěl se,
Ba div, že do konce mě nezhubila.
Však—rozhodnuto: zejtra zdvihnu voj!

Jednání čtvrté.

Litevská hranice.

Kníže Kurbski a Samozvanec, oba na koních. Pluky se přibližují k hranici.

Kurbski (jede napřed.)

le, hle, tot ona, ruská hranice!
Rus svatá! Drahá vlasti, já jsem tvůj!
Prach cizí s pohrdáním setírám
S oděvu svého, ssaje nový vzduch —
Ont z vlasti mé! Ach nyní duše tvá,
Můj otče, potěšena, a ty sám
Své kosti v hrobě opět rozraduješ.
Zaskvěl se opět zděděný náš meč,
Ten slavný meč, ta hrůza Kazaně,
Meč dobrý, sluha carův Moskevských;
V svém hodování opět zaskvíš se
K cti budoucího pána, svého Cara.

Samozvanec (jede tiše se schýlenou hlavou).

Jak šťasten on! jak čistá duše jeho
V něm slastí se a slávou rozehrála!
Ó mladý reku, jak ti závidím!
Kurbského u vyhnanství vzrostlý synu!
Zapomněv hanu, otci učiněnou,
Na hrobě jeho vinu usmířiv,
Ty vylít krev za syna Joannova
Se hotovíš, ty cara zákonného
Chceš vrátit otčině, ty's spravedliv,
Tvé srdce musí tlouci vesele.

*

Kurbski.

Zda také ty se v duchu neveselíš?
Hle naše Rus: jest tvoje, carevičí!
Tam čekají tě srdce lidí tvých,
Tvá Moskva, Kreml tvůj i vláda tvá.

Samozvanec.

Krev ruská, milý Kurbski, poteče!
Vy za cara jste zdvihli zbraň—jste čisti,
Však já vás vedu na bratry; já Litvu
Jsem vyzval proti Rusi; k Moskvě krásné
Svým nepřátelům ukazuji cestu.
Nechť ale hřích můj na mne nepadne,
Však na tvou hlavu, vrahu Borise!
Nuž vpřed!

Kurbski.

Vpřed! vpřed! a běda Godunovu.

(Oba odjedou, pluky jdou přes hranice.)

Carská rada.

Car, patriarch, bojarové.

Car.

Zdaliž to možno? nectný tulák, mnich,
Ten na nás vede bohaprázdné roty,
I drzý jest, nám hroziti. Již dosti,
Časť, nerozumce skrotit. Připravte se,
Trubecki, i ty Basmanove; třebať
Udatným vojevodům pomoci.

Černigov vzbouřencem již obsazen —
Nuž, měšťanům i městu přispěte.

Basmanov.

Ó caře, než se skončí třetí měsíc,
Nebude sluchu o tom samozvanci.
My do Moskvy ho přivezem, jak zvíře
Zámorské, v kleci železné. To Bohem
Ti přisahámе!

(Odejde s Trubeckim).

Car.

Mně sic švedský král
Skrz posly přispění své nabízí;
Však netřeba nám cizí pomoci,
Dost sami lidu válečného máme,
S nímž Poláky i vše ty zrádce porazíme
Já zavrhl ten návrh.

Sčelkalove,
Všem vojevodům pošli ukazy,
By na kůň vsedali a voje své
Dle starých zvyků v pole vyslali;
Ať podobně též v klášteřích se vezmou
Řeholní laikové. V dávných letech,
Když vlasti nebezpečí hrozilo,
Se sami mniši v bitvu ubírali;
Však nyní nechejmež jich v pokoji,
Ať za nás modlí se; tož carův ukaz,
To usnešení všechněch bojarův.

Leč nyní důležitou otázku:
Vyť víte, že ten drzý samozvanec
Roztrousil zlé a lstivé pověsti,
On do všech končin listy rozeslal,

Jež strach a nedůvěru vzbudily.
Již po náměstích bouřné dmou se hlasy,
A hlavy kypí . . . . musíme je schladit.
Rád předešel bych trestům ukrutným—
Leč čím a jak? to nyní rozhodněme!
Ty svatý otče, rci své mínění!

Patriarch

Buď sláva na výsostech Bohu, jenž
Slal ducha milosti a dobroty
Ve duši tvoji, velký Hosudaře!
Ty nechceš, aby hříšník zahynul,
Však čekáš, z bludů svých až procitne.
Blud zajde—a pak slunce věčné pravdy
Všem bude zářit.
Tvůj vždy věrný kněz,
Nemoudrý v soudu světských konání,
Dnes osmělí se, podat hlas Ti svůj.

Syn ďáblův, onen přenešťastný mnich,
Dimitrem u lidu se nazývá;
On jmenem careviče, jako rouchem
Kradeným, nestoudně se přioděl;
To roucho lze jen strhnout mu, a on
Sám nad svou nahotou se zastydne.

A Bůh nám k tomu sýlá prostředek.
Věz Hosudaře, před šesti že lety,
V týž právě rok, co Tebe Hospodin
Ku vládě říše ruské ustanovil,
Jedenkrát večer ke mně přišel jest
Prostičký pastýř, silný ještě kmet,
A divné vyjevil mi tajemství:

„Já, pravil, v mladých letech oslepl,
A od těch dob jsem neznal dne ni noci,
Až k stáru; nadarmo jsem léčil se
I lekvary i tajným zaříkáním,
I nadarmo jsem zbožně putovával
Na místa velkých, božích divotvorců,
Nadarmo ze svatých jsem pramenů
Léčivou vodou temné oči kropil —
Bůh nepopřál mým zrakům vyhojení.
Já konečně už ztratil naději,
A na tmu přivykl, ba již i sny
Mně věcí vídaných se více nejevily,
Mně snily se jen zvuky. Jedenkrát
V snu hlubokém tu slyším dětský hlas,
Jenž ke mně pravil: Vstaniž, starče, vstaň,
Jdi do Ugliče ve chrám Oslavení,
Tam nade hrobem mým se pomodli,
Bůh milostiv, a já ti přispěji. —
„Kdo jsi ty?“ táži dětského se hlasu. —
„Já carevič jsem Dimitri. Král nebes
Mne přijal ve počet svých angelův,
A divotvornou moc mi propůjčil —
Jen starče jdi.' — I procitnu a myslím:
Cožet to značí? aj snad v skutku Bůh
Mne v pozdním stáří ještě uzdraví.
A věru jsem se vydal na cestu.
Jak do Ugliče přijdu, ihned jdu
V chrám svatý. Zbožně mši tam vyslechnuv
Z horoucí duše modlím se a pláči
Tak sladce, jakby moje slepota
Slzami těmi z očí vytékala.
Když lid se z chrámu ubírati jal,

Tu pravím vnuku: „Zavediž mě na hrob
Dimitra careviče.“ Chlapec pak
Mne vedl, a jak jsem tam na hrobě
Po tichu modlitbičku odříkal,
Aj, oči moje prozřely: já spatřil
I boží světlo, vnuka i ten hrob.“
Hle, Hosudaře, tak mi pravil kmet.

(Všeobecné pohnutí. Již mezi vypravováním si Boris několikráte oči šatem utíral.)

Já pak jsem schválně poslal do Ugliče,
I dozvěděl se, nemocných že mnoho
Podobně tamo jest se uzdravilo
U hrobu careviče Dimitra.
A protož rada má, af svaté kosti
Se v Kreml přenesou, a pohřbí v chrámu
Archangelském. Lid jasně potom spatří,
Že bezbožný ten člověk jesti lhář,
A pekla moc pak zmizí jako prach.

(Ticho.)

Kníže Šujski.

Kdož, svatý otče, můž' vše cesty Boží
Poznávat? Nemohu tu rozsuzovat;
Bůh může popřít tělu lidskému,
Že nezetlí, ba že i divy koná.
Však jesti třeba, pověst národní
Dřív náležitě vypátrat a zkoumat —
Leč nyní, v pobouřených časech těchto,
Zda možná myslit na tak velkou práci?
Zdaž neřekne se, svatyně že drze
My užíváme k světským účelům?
Lid bez toho již dosti rozkvašen,
Již dosti bouřlivých jest pověstí,

A není času, hlavy lidu plésti
Tak neočekávanou novinou.
Však vím to sám, žef nejvyšší již čas,
By samozvancův klam se rázem zničil.
Leč k tomu dosti jiných prostředků.
A Hosudaře, zda mi dovolíš,
Já k lidu na náměstí půjdu sám,
Svou řečí bouři jeho uchlácholím,
A toho podvodníka obnažím.

Car.

Tak učiň! Ty pak, svatý patriarcho,
Mne doprovodiž do paláce mého —
Dnesf třeba, abych s tebou pohovořil.

(Odchází, za ním i všichni bojaři.)

Jeden bojar (tiše druhému.)

Zda viděl jsi, jak zbledl Hosudar,
A pot jak s čela se mu hojně valil.

Druhý.

Já nemohl ni zraku pozdvihnouti,
Ni dychnout, ba ani se pohnouti.

První.

Však Šujski pomohl mu. Vtipná hlava!

Rovina blíže Novgorodu Severského r. 1604, 21. prosince.

Bitva.

Vojáci (v nepořádku prchají.)

Běda, běda, carevič! Poláci—zde jsou, zde jsou!

(Vejdou kapitáni Margeret a Walter Rosen.)

Margeret.

Kam, kam? Allons . . . zpátky, zpátky!

Jeden z prchajících.

Sám jdi zpátky, máš-li chuť, proklatý busurmane.

Margeret.

Quoi? quoi?

Druhý.

Kvá, kvá! Tobě je lehko, ty zámorská žábo, kvákati na ruského careviče, ale my jsme pravoslavni.

Margeret.

Qu'est-ce à dire pravoslavni? .. Sacres gueux, maudite canaille! Mordieu, mein Herr, j'enrage : on dirait, que ça n'a pas de bras pour frapper, ça n'a que des jambes pour fuir.

Baron Rosen.

Es ist Schande.

Margeret.

Ventre - saint - gris! Je ne bouge plus d'un pas, puisque le vin est tiré, il faut le boire. Qu'en dites vous, mein Herr!

Baron Rosen.

Sie haben Recht.

Margeret

Diable, il y fait chaud! Ce diable de Samozvanec, comme il s'appelle, est un brave à trois poils.

Baron Rosen.

Ja.

Margeret.

Hè! voyez donc, voyez donc! L'action s'engage sur les derrières de l'ennemi. Ce doit être le brave Basmanoff, qui aurait fait une sortie.

Baron Rosen.

Ich glaube das.

(Přijdou Němci.)

Margeret.

Ha! ha, voici nos Allemands! Messieurs! mein Herr! dites leur donc de se raillier, et sacrebleu, chargeons!

Baron Rosen.

Sehr wohl. Halt! (Němci se postaví do řady.)
Marsch!

Němci. (činí útok.)

Mit Gott! mit Gott!

Poláci.

Vítězství, vítězství! ať žije car Dimitr!

Dimitr. (na koni).

Nechť se ustane!—My jsme svítězili. Dosti, šetřte ruské krve! Nazpět! (Troubí se a bije v bubny; všichni odejdou.)

Náměstí před kathedrálkou v Moskvě.

Lid.

Jeden.

Brzo-li pak půjde car z kostela?

Druhý.

Již jest po mši; teď začalo Te Deum.

První.

A co—již ho proklínali?

Druhý.

Stál jsem v předsíni a slyšel, jak diakon provolal: Řehoři Otrepěve, anathema!

První.

Nechť si proklínají; což jest careviči do Otrepěva.

Druhý.

Za careviče se nyní čte černá mše.

První.

Černou mši za živého, kdož to kdy slyšel? však neujdou ti bezbožníci trestu.

Třetí.

Co to? nějaký křik! Snad to není car?

Čtvrtý.

Ne, je to ubohý blázen.

(Vejde blbý člověk s železnou čapkou na hlavě, spoután. Kolem něho uličníci.)

Uličníci.

Železná čepice! železná čepice! trrr ....

Stařena.

Nechte ho, vy darebáci. Pomodli se, bláhový, za mne hříšnou.

Bl á z e n.

Dej, dej, dej mi kopějku.

S t a ř e n a.

Tu máš kopějku a pamatuj na mne.

Bl á z e n (posadí se na zemi a zpívá).

Měsíc svítí,
Kočka bolest cítí
Blázne, čerstva vstávej,
Bohu chválu vzdávej.

(Uličníci ho opět obstoupí)

J e d e n z n i c h

Buď zdráv, bláznel pročpak nesundáš čapku? (Uhodí do železné čapky.) Ta pěkně zvoní.

Bl á z e n.

A já mám kopějku!

K l u k.

Není možná — ukaž mi ji. (Vezme mu kopějku a uteče.)

Bl á z e n (pláče.)

Vzali mi kopějku, ubližují bláznu.

L i d.

Car jde! Car jde!

(Car vyjde z kostela; před ním bojar rozdává almužnu za ním ostatní bojaři.)

Bl á z e n.

Borise, Borise! uličníci ubližují bláznu.

C a r.

Dejte mu almužnu. Pročpak pláče?

Bl á z e n.

Uličnici mi ubližují . . . Dej je zabit, jako jsi zabil malinkého careviče.

Bojaři.

Jdi pryč, blázne; chyfte toho blázna.

Car.

Nechte ho; modli se za mne, blázne!

(Odchází.)

Ne, ne, já se nemohu modliti za krále Herodesa; Rodička Boží nedovolí.

Sěvsk. Ležení.

Samozvanec, obklíčen svými přívrženci.

Samozvanec.

Kde jest ten zajatý?

Polák.

Zde.

Samozvanec.

At jsem přijde!

(Vejde zajatý Rus.)

Samozvanec.

Kdo jsi?

Zajatý.

Jsem Rožnov, šlechtic Moskevský.

Samozvanec.

Jak dávno jsi již v službě?

Zajatý.

Teprv měsíc.

Samozvanec.

A není-liž ti líto, Rožnove,
Že's meč svůj tasil proti mně?

Zajatý.

Já musel.

Samozvanec.

Byl's v bitvě pod Sevěrskim?

Zajatý.

Přišel jsem'
Po bitvě teprv za dva týdny z Moskvy.

Samozvanec.

Co činí Godunov?

Zajatý.

Byl zarmoucen,
Že porážky jsme utrpěli; že
Mstislavski raněn; poslal Šujského,
By převzal velitelství nad vojskem.

Samozvanec.

Proč Basmanova v Moskvu povolal?

Zajatý.

Car ctí a zlatem zásluhy mu splatil,
A nyní odeslal jej v carskou radu.

Samozvanec

Však u vojště byl jistě potřebnějším. —
Což v Moskvě?

Zajatý.

Vše je, chvála Bohu, ticho.

Samozvanec.

A čekají mne?

Zajatý.

Bůh ví, o tobě
Se v Moskvě takřka ani mluvit nesmí.
Ten přijde o jazyk, ten o hlavu;
Dnem každým zří se tresty krvavé,
A vězení jsou dávno přeplněna.

Když na náměstí sejdou se tři lidé,
Tu jistě již i slídič k nim se loudí,
A Hosudar se v dobách svobodných
Sám slídičů svých na vše vyptává;
Jet hlavy škoda — lépe tedy mlčet.

Samozvanec.

Tof život u Borisa k závidění!
A vojsko?

Zajatý.

To má potravu i oděv;
Je spokojeno.

Samozvanec.

Mnoho-li ho jest?

Zajatý.

To Pánbůh ví.

Samozvanec.

As třicet tisíc snad?

Zajatý.

Ne, na padesát tisíc jistě jich.

(Samozvanec se zamyslí, okolostojící na se pohlížejí.)

Samozvanec.

Co soudí o mně u vás v táboře?

Zajatý.

Tam vypravují o tvé milosti,
Žes — nebudiž však hněviv — lupič sic,
Však udatný.

Samozvanec.

Ba, to jim ukáži
I skutkem: druzi, nebudeme čekat
Již na Šujského: všechněm přeji štěstí —
Boj zejtra počne. (Odchází.)

Všichni.
Sláva Dimitrovi!

Polák.
Již zejtra boj! jich padesát je tisíc,
A nás tu v celku sotva patnáct tisíc —
Což pak se zbláznil?

Druhý.
Bratře, jeden Polák
Sám může vyzvat pět set Moskalův.

Zajatý.
Ba, jazykem! Však když to přijde k boji,
Již před jediným prcháš, žvastale!

Polák.
Bez šavle kdybys nebyl, drzý jatče,
Tož bych tě (ukazuje na svou šavli.)
tímto přived k pokoji.

Zajatý.
Rus také bez šavle se obejde:
Chceš snad to skusit (ukazuje pěstě)
prázdný chlubivče?

(Polák na něho hrdě hledí a mlčky odejde. Všichni se smějí.)

Jednání páté.

Les.

Samozvanec. Puškin.

(V pozadí leží vzdechající kůň.)

Samozvanec.

Ubohý kůň! jak bodře, hrdinně
Dnes do poslední bitvy se mnou hnal se,
A raněn jak mě bystře ještě nesl.
Ubohý kůň!

Puškin (pro sebe.)

Nač pro koně se rmoutit,
An zatím celé krásné vojsko naše
V prach pobito.

Samozvanec.

Slyš Puškine, zde kůň můj
Jest hlubokou snad ranou jenom sklíčen,
Však snad se zotaví.

Puškin.

To pochybuji.

Samozvanec. (jde ke koni.)

Ubohý kůň! což činit?—vzít mu uzdu
A odepnouti podpruhu. Nechť skoná,
Jsa u volnosti.

(Rozpustí koni uzdu a sejme mu sedlo. Přijde několik Poláků.)

Zdrávo, pánové!
Proč mezi vámi není Kurbského?
Já viděl, jak se v nejlítější boj
Dnes pustil; jak jej množství břitkých šavlí

Jak klátící se klasy obklíčily;
Však jeho meč se vzpínal výše všech,
Ryk jeho všechny hlasy převyšoval . . .
Kdež jest ten rek?

Polák.

On padl v čestném boji.

Samozvanec.

Čest chrabrému, a duši jeho mír.
Jak málo se nás z bitvy vrátilo!
Vy zrádci, Zaporožci zločinní,
Vy proklatí jste v zkázu vrhli nás.
Odporu ni tří minut nevydržet!
Však běda: desátého svěšet dám
Z těch darebáků.

Puškin.

Kdokoli ať vinen,
To vše již jedno — poraženi jsme
Dočista.

Samozvanec

Již jsme ale vítězili,
Vždyť jsem jich přední pluky roztrhl,
Však Němci nás hned opět odrazili.
Ví Bůh, to národ rekovný a smělý,
Mně líbí se, a z nich si jako car
Sestavím čestnou svoji družinu.

Puškin.

Však kdež as budeme dnes noclehovat?

Samozvanec.

Zde, v lese tomto. Jest to nocleh taktéž.
Hned zrána půjdem dál, a v Rylsku budem
Již k obědu. Nuž všem vám dobrou noc!
(Položí se, dá sedlo pod hlavu a usne.)

*

Puškin.

Spi blaze, carevičí neštastný!
Byv poražen, a nyní na útěku,
Spí bezpečně jak dítě bláhové.
Patrně nad ním prozřetelnost bdí;
My ale, druzi, zmužme mysli své.

Moskva. Carský palác.

Boris. Basmanov.

Car.

On poražen — však což to platno nám?
Jen marnou slávou jsme se ověnčili.
On znova sebral rozprchlé své vojsko,
A s hradeb Putivle nám vyhrožuje.
Což činí zatím naši hrdinové?
Jsou u Kromu, kde hlouček kozákův
Jim vysmívá se za ohradou shnilou.
Ne, tehdáž nejsem jimi spokojen.
Já tebe pošlu k nim, ty budeš vůdcem,
Ne rod, však rozum af je vojvodou.
Nechť reptají, že práva se jim berou,
Jižť čas, tu urozenou luzu strestat,
A zhoubné zvyky vnivec uvésti.

Basmanov.

Ach pane, stokrát blahoslaven
Den, kdy ty pergameny sežloutlé

Se všemi vzdory, s rodoslovnou pýchou
Žár shltí.

Car.

Den ten není daleký.
Nech at jen dříve lidu sbouření
Mi lze jest udusit.

Basmanov.

Aj na to nehleď,
Lid tajně vždy jest k vzpouře nakloněn,
Tak bujný oř též hryže uzdu svou,
Tak dítě laje vládě otcově —
Což víc však? jezdec skrotí bujna oře,
A otec vždy zas vládne nad dítětem.

Car.

Kůň taktéž někdy jezdce svrhuje,
Syn není otci věčně poslušen,
A jenom nezemdlenou přísností
Lid můžem sdržeti. Tak myslil Joann,
Ten bouří krotitel a moudrý vládce,
Tak myslil také přísný jeho vnuk.
Ne — milost národ nikdy necítí,
Čiň dobře mu, on nevděkem ti splatí,
A trýzni, tlač jej — on ti nakloněn.

(Vejde Bojar.)

Co jesti?

Bojar.

Přišli hosté cizinci.

Car.

Jdu přijít jich; ty Basmanove sečkej
A zůstaň zde — jet velice mi třeba
Dnes s tebou pohovořit. (Odejde)

Basmanov.

Velký duch!
Dejž Bůh, by proklatého Otrěpěva
Již záhy skrotil; mnoho dobrého
Pak ještě přípraví své slavné říši.
V něm mocná myšlenka se zrodila,
Již třeba udržeti v plamenu.
Jaká to dráha mně se otvírá,
Když zláme rohy rodným bojarům!
Ve zbrani nebojím se soupeřův,
U trůnu carova pak budu prvním—
Ba snad i . . Leč co to—ký divný šum?

(Hluk. Bojaři a dvořané v nepořádku vyběhnou).

Jeden.

K lékaři!

Druhý.

Rychle pro patriarchu!

Třetí.

On careviče volá, careviče!

Čtvrtý.

A duchovního.

Basmanov.

Což se medle stalo?

Pátý a šestý.

Car onemocněl, umírá.

Basmanov.

O Bože!

Pátý.

Na trůnu sedě náhle upadl,
Krev se mu z úst i z uší vyřinula.

(Přinesou cara v lenošce; celá carská rodina, všichni bojaři.)

Car.

Opusfte nás, a nechte samotna
Mne s carevičem. (Všichni odejdou.)
Synu, umírám;
Buď s Bohem! dej mi políbení: nyní
Ty počneš panovat .... ó Bože, Bože,
Hned objevím se před tebou a nelze,
Bych pokáním svou duši očistil.
Však cítím, synu, žes mi dražším všeho,
Ba dražší, nežli duše spasení. —
Jsem zrozen poddaným, a umříti
Bych měl též v temnu jako poddaný;
Však dostihl jsem vlády nejvyšší —
Jak? netaž se — vždyť ty jsi nevinen,
Ty budeš podle práva panovat,
U Boha já si sám vše zodpovídám.....
Ó milý synu, lží se nikdy neklam,
A sám se nezaslepuj nikdy lstí.
V čas bouřlivý svou vládu nastoupíš.
Ten samozvanec jesti nebezpečen,
Ant opásal se jmenem přestrašným.
Já z dávných let jsa zkušen u vládě
Jsem mohl potřít všechno zbouření,
Ant přede mnou se strachem všechno chvělo,
Hlas zrady bál se, zřejmě proniknout.
Leč ty jsi mlád, jsi nezkušený vladař,
Jak budeš ty v tak trudném čase vládnout?
Jak potřeš bouř, jak zradu pronikneš?
Však Bůh jest velik! Mladosti dá moudrost,
A slabost silou obdařuje; slyš:
Nejprvé zvol si zkušeného rádce,
Jenž chladen jest a dosti zralých let,

Jejž národ ctí, jenž mezi bojary
Buď rodem nebo slávou vyniká —
Tož Šujski. Pro vojsko ti nyní třeba
Moudrého vůdce; Basmanova pošli,
Odporuj bojarům, zda budou reptat.
Od mladých let již se mnou býval's v radě,
Víš, jak tu všechno povždy chodívalo —
Chod tentýž zachovávej — neměň nic;
Zvyk jesti duší vlád. Já musel nyní
Zavádět tresty, muky, vyhnanství —
To odstraniž — pak ti budou blahořečit,
Jak druhdy ujci tvému blahořečili,
Když přijal trůn Joanna Hrozného.
Než, časem poznenáhlu můžeš si
Zas pevněj uzdu vlády přitáhnout,
Teď ulev jí, však z ruky nepouštěj.
Buď milostiv, buď vlíden k cizozemcům,
A s důvěrou je v službu přijímej.
Církevní řád vždy přísně zachovávej;
Buď mlčenliv, neb nesmí carský hlas
Ve vzduchu naprázdno se ozývat.
Jak svatý zvon, tak on též věštit má
Buď velké neštěstí neb velkou slavnost.
Ó milý synu, přijdeš nyní v léta,
Kdy ženské oko krev nám rozbujňuje...
Ó chraniž, chraniž srdce čistotu,
Chraň nevinnost a hrdou stydlivost.
Kdo city svoje v mrzkém užívání
Již v mladých letech počal utápět,
Tent v mužství ukruten a krvolačen,
A rozum jeho vždy se zatemňuje.
Sám budiž povždy hlavou v rodině;

Cti vezdy matku, a však vládni sám —
Tys muž a car; svou sestru miluj vždy,
Ty jediný jí chránce zůstaneš.

Feodor (na kolenou).

Ne, ne, ty žij a panuj dlouhý věk,
Tvůj lid i my bez tebe zahynem.

Car.

Vše skončeno — mé oči shasínají,
Již cítím, cítím hrobu chlad . . . . .

(Vejdou patriarch a kněži; za nimi všichni bojaři; cařici, jež pláče, vedou pod ramenem.)

Car.

Což to?
Aj, oděv řeholní a postřižení . . . .
Čas vypršel — car mnichem stane se:
Mou celli bude nyní temný hrob!
Však sečkej, patriarcho vladyko,
Jsem ještě carem: slyšte bojaři,
Zde syn můj, jemuž říši odkazuji,
Aj, jemu slibte věrnost! Basmanove,
Vy druzí — blíže hrobu prosím vás,
Vždy upřímně a věrně služte mu —
Onť ještě mlád a ještě nezkažen.
Nuž přisaháte?

Bojaři.

Přisaháme všichni.

Car.

Teď umru rád. Má hříšná provinění
Mně odpusťte, jak zjevná, tak i tajná . .
Jsem hotov, svatý otče, přibliž se.

Stan.

Basmanov, vede Puškina.

Basmanov.

Pojď sem a mluviž se mnou svobodně.
Tož on tě tedy ke mně posýlá?

Puškin.

On nabízí ti svoje přátelství,
A první místo v celé carské říši.

Basmanov.

Však Feodor mě taktéž vysoko
Již povznesl: jsem prvním vojevůdcem;
On pro mne přezřel práva šlechticů,
Bojarův hněv — a já mu přisahal.

Puškin.

Ty přisahal jsi trůnu nástupci,
Jenž po zákonu vládne; nad Dimitra
Kdož víc má práva?

Basmanov.

Poslyš, Puškine:
Mně o tom dobrodruhu nepovídej,
Vím dobře, kdo on jest.

Puškin.

Však Rus i Litva
Jej dávno za Dimitra uznali.
Já ovšem taktéž za to nestojím —
Dost možná, že jest pravý Dimitr,
Neb snad jen samozvanec; ale to
Vím s jistotou, že dřív neb později
Syn Borisův mu Moskvu postoupí.

Basmanov.

Já pokud stojím za mladého cara,
Tož věř mi, že on trůn svůj neopustí.
My, chvála Bohu, máme vojska dost,
A vítězstvím je znova oduševním.
Však kohož vy mi navstříc postavíte?
Snad kozáka Karelu? nebo Mniška?
A kolik vás? všech všudy osm tisíc!

Puškin.

Ty mýlíš se: my tolik neseženem;
Sám se ti přiznám, celé naše vojsko
Žet pouhý dým — kozáci vsi jen loupí,
Poláci jenom žvastají a pijí —
A teprv Rusové! však darmo mluvit,
Nač před tebou bych lsti se oddával?
Víš Basmanove, nás co silny činí?
Ne vojsko naše, ani pomoc z Polska,
Však mínění a víra národní.
Vždyť's viděl Dimitrovo vítězství,
I celé jeho slavné vojování,
Jak všudy bez výstřelu jediného
Se města poslušně mu vzdávala,
Jak luza spiala věrné vojevody.
Tys viděl sám, jak voj váš nechutě
S ním vešel v boj! To bylo za Borisa!
Však nyní?... Basmanove, zle se spořit,
A chladný popel zbraní rozdmychávat.
Ty se vším rozumem i s pevnou vůlí
Již neobstojíš! Zdaž ti není líp,
Se k prvnějšímu vtělit rozumně,
Dimitra prohlásiti za cara,

A tím se jemu sdružit na věky?
Co myslíš?

Basmanov.

Zjitra vše ti zodpovím.

Puškin.

Rozhodni.

Basmanov.

S Bohem!

Puškin.

Vše si dobře rozvaž!

(Odejde.)

Basmanov.

Má pravdu, pravdu! všude zrada zírá.
Což činit? mám snad stále čekati,
Až mne též vzbouřenci ti sjímají,
A Otrepěvu vydají? Zdaž ne mi líp,
Bych předstih' rozryv bujna potoka,
A samému ..... Však zrušit přísahu,
A věčné bezectí si zasloužit!
Mladého panovníka důvěru
Ukrutnou lstí a zradou odměnit!
Aj, lehko jesti v klatbě vyhnanci,
By bouř i zjevnou vspouru zosnoval,—
Mně ale, jenž jsem carův přívrženec....
Však smrt...a vláda...bída národní...

(Zamyslí se.)

Kdož tam? (Hvízdne.)
Sem koně! Necht se troubí k pochodu!

Popravné místo.

Puškin, jde obklopen lidem.

Lid.

Zde bojara k nám poslal carevič,
Nuž slyšte, co nám řekne bojarin —
Sem pojďte, sem!

Puškin. (na tribuně.)

Moskevští měšťané,
Carevič vzkazuje vám pozdravení!

(Klaní se na vše strany.)

Všem známo vám, jak nebes prozřetelnost
Před vrahy careviče uchránila;
On přišel vraha svého potrestat,
Však boží soud mu sám v tom předešel.
Rus pokořila se již Dimitru,
Basmanov se srdečnou lítostí
Sám přivedl mu pluky k přísaze.
Dimitri jde k vám s láskou, jde k vám s mírem.
Zdaž vy pak pro rodinu Godunových
Vztáhnete ruku na pravého cara,
Jenž zákonným jest vnukem monomacha?

Lid.

Ne, nikdy!

Puškin.

Dobří, vážní měšťané!
Svět ví, co všechno museli jste snášet
Pod vládou ukrutného cizince:
Smrt, vyhnanství a loupeživé daně,
Hlad, namáhání,, vše jste zkusili.
Dimitri chce vám všechno nahradit,

Bojarům, dvořanům i vojínům,
I všemu počestnému národu.
Snad nechcete se nerozumně vzpírat,
A milost jeho hrdě zavrhovat?
Však on se blíží ku carskému trůnu
Svých otců v mocném, velkém průvodu!
Nechtějtež cara a i Boha hněvat,
Zlíbejte zákonného vládce kříž!
A rychle, neprodleně pošlete
K Dimitru ve stan svého metropolitu,
Bojáry, ďáky, a i výbor z lidu,
Nechť za vás otci, caru svému, holdují.
(Sejde. Mezi lidem se stane šum.)

Lid.

Nač dlouho mluvit? Bojarin má pravdu.
Nechť žije Dimitr, náš car a otec náš!

Sedlák na tribuně.

Hoj bratři, do carského paláce!
Tam svažme Borisovo celé plémě.

Lid. (se hrne.)

Svázat a stopit! Sláva Dimitrovi!
At zhyne Borisova rodina?

Kreml. Dům Borisův. Stráže u vchodu.

Feodor u okna.

Žebrák.

Dejte mi almužnu pro Krista.

Stráž.

Jdi pryč—se zajatými se nesmí mluvit.

Feodor.

Jdi starče, já jsem chudší tebe; tys aspoň na svobodě.

(Xenia závojem zahalena, přiblíží se taktéž k oknu.)

Jeden z lidu.

Bratr a sestra: Ubohé děti, jsou jako ptáčkové v kleci.

Druhý.

Nač pak jich litovati? je to prokleté plémě.

První.

Otec byl zločinec, ale děti jsou nevinny.

Druhý.

Jablko nepadne daleko od jabloně.

Xenia.

Bratře, bratře! zdá se mi, že k nám jdou bojaři.

Feodor.

To je Golicyn a Mosalski. Ostatní jsou mi neznámí.

Xenia.

Ach bratře, srdce se mi svírá.

(Vejdou Golicyn, Mosalski, Molčanov a Šerefedinov; za nimi tři střelcové.)

Lid.

Rozstupte se—místo, bojaři jdou!

(Vejdou do paláce.)

Jeden z lidu.

Proč asi přišli?

Druhý.

Nejspíše Feodora Godunova vésti ku přísaze.

Bayerische Staatsbibliothek München

Třetí.

Myslíš? Neslyšíš, jaký to hluk v domě? Hrůza, bijou se!

Lid.

Slyš! úpění: to byl ženský hlas... Vejděm tam ---- Dvéře jsou zamčeny, — křik umlkl, ale hluk trvá pořád.

(Dvéře se otemknou. Mosalski se objeví na výstupu.)

Mosalski.

Národe! Maria Godunova a syn její Feodor usmrtili se jedem. Viděli jsme právé mrtvá jejich těla. (Lid v úžasu mlčí.) Nuž, co mlčíte? Křičte: af žije car Dimitr Ivanovič!

(Lid setrvá v mlčení jako prvé.) — —

Bayerische Staatsbibliothek München

OBSAH.

Předmluva . . . . . Str. 7.

Básně rozpravné:

Bachčisarajský Fontán . . . . . „ 17.

Bratří loupežníci . . . . . „ 45.

Cikáni . . . . . „ 54.

Kavkazský plenník . . . . . „ 78.

Hrabě Nulín . . . . . „ 107.

Poltava . . . . . „ 119.

Dramatické dílo: Boris Godunov . . „ 181.

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Puškin, Aleksandr Sergeevič,

Výboz básní (Ausgewählte Gedichte). z ruského přeložil Alexander Serg. Puschkin

Bd.: I

Písek 1859

P.o.rel. 3355-1
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10036403-1